

วารสารรัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์ศึกษา

Journal of Political Science and Legal Studies

ISSN: 3057-1650(online)



Journal of Political Science and Legal Studies

Vol.2 No.2

(May- August 2026)

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษา

(Journal of Political Science and Legal Studies) (JPSALS)

ISSN: 3057-1650 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2569)

วัตถุประสงค์และขอบเขต

1.วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้นประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน วารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และ ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นการใช้อรรถความรู้หลายสาขาวิชา หลายศาสตร์หรือหลายอนุศาสตร์ มาผสมผสานใช้ในการวิเคราะห์ วิจัยและสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ เช่น ทฤษฎีหรือปรัชญาการเมือง พรรคการเมือง มติมหาชน และกลุ่มอิทธิพล กฎหมายมหาชน รัฐประศาสนศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐบาลเปรียบเทียบ สภาและการตรากฎหมาย รัฐบาล ฯ และที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์กฎหมาย ปรัชญากฎหมาย อาชญาวิทยา กฎหมายอาญา กฎหมายเอกชน กฎหมายธุรกิจ กฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมายภาษี ฯ

2.บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่าน วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษาเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของทุกคน แม้เป็นบทความในลักษณะวิพากษ์สังคม การเมืองฯ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

4.วารสารไม่มีนโยบายเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในทุกขั้นตอน

กำหนดการเผยแพร่

วารสารได้เริ่มจัดทำและตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2568 ได้เริ่มจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจะมีการเผยแพร่ระบบออนไลน์เพียงช่องทางเดียว ตั้งแต่ พ.ศ.2568 หมายเลข ISSN: 3057-1650 (Online) โดยวารสารมีนโยบายกำหนดกระบวนการพิจารณาบทความให้เสร็จภายใน 30 และบรรจุบทความนั้นขึ้นสู่วารสารทันทีที่เสร็จกระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม- เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม- สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือนกันยายน- ธันวาคม

เกี่ยวกับวารสาร

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความที่ได้รับการพิจารณา ลงตีพิมพ์จะต้องมีสาระที่น่าสนใจต่อสังคม หรือเป็นปัญหาที่ถกเถียงในสังคม หรือวิาทะในสังคม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ บทความอาจเป็นมุมมองสังคมใหม่ อาจเป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิม ในมุมมองใหม่ และไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความที่วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่ เป็นงานเขียนวิชาการซึ่งมีการวิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ บทความมีการสำรวจวรรณกรรมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนและสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ บทความมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านวิชาการ เสนอความคิด วิเคราะห์ใหม่ หรือเป็นการตีความ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่แปลกใหม่ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่าน

2.) บทความวิจัย (Research Articles) เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทความประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วิธีการวิจัย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการ วิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.) บทความปริทัศน์ (Review Articles) เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ บทความประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

4.) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทความเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ บทความกล่าวถึงการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะสมกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน โดยผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

นางสาวอละไท สีสะเพียงทอง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร

ดร.ภูวนัย เพชรไพล่

ดร.พิษณุ โหระกุล

ดร. อนันตพร วงศ์คำ

ผ.ศ. ดร. ทศพร เกตุถนอม

ผ.ศ. ดร. เกรียงศักดิ์ พิณฑุสรศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สภานายความแห่งประเทศไทย

มหาวิทยาลัยเนชั่น

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร

พระศุภกิจ สุปญโญ,ดร.

พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.

ดร.สุนทร สุวรรณพร

ดร.กนกวรรณ ปรีดีเปรม

ร.ศ. ดร.ชุติมา มุกสิกานนท์

ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์

ผ.ศ. ดร. ปาณักัญญ เจิมพิพัฒน์

ผ.ศ.ดร. ญัญพิชา วโรตมอธิพัฒน์

ผ.ศ. ดร. รัชฎา ภาแรงแง

ดร.เนลิยา นครจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
กฎหมายและการจัดการความขัดแย้งชายแดน: กรณีศึกษาไทย-กัมพูชาและบพเรียนภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	1-17
Contesting the Selective Moralism of the Liberal International Order: A Behavioural Political Economy of Trust, Legitimacy and Sovereignty in the Non-Western World.....	18-28
ภูมิรัฐศาสตร์พลังงานและการเมืองอำนาจ: การวิเคราะห์บทบาทของสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน ในระเบียบโลกใหม่.....	29-45
A BOOK REVIEW OF RACISM IN U.S. IMPERIALISM: THE INFLUENCE OF RACIAL ASSUMPTIONS ON AMERICAN FOREIGN POLICY, 1893-1946.....	46-54
สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ: การปะทะกันระหว่างอำนาจกฎหมาย ทะเล กฎหมายสงครามทางทะเล และสิทธิในการป้องกันตนเอง.....	55-71
ข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่: การวิเคราะห์การละเมิดกฎหมาย มนุษยธรรมระหว่างประเทศในความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน.....	72-88
ภาคผนวก.....	89

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ศึกษานับนี้เป็นฉบับแรก โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณาก่อนการตีพิมพ์เพื่อคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 2 บทความ บทความวิจารณ์หนังสือ 1 บทความ บทความวิจัย 3 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

นายบุญสม ลำไทร ในบทความ **กฎหมายและการจัดการความขัดแย้งชายแดน: กรณีศึกษาไทย-กัมพูชาและบทเรียนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** สรุปว่า แม้กลไกกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จะมีบทบาทสำคัญในการให้ความชัดเจนเชิงบรรทัดฐานทางกฎหมายและสร้างความชอบธรรมในข้อพิพาทด้านดินแดน แต่ก็มีข้อจำกัดด้านอำนาจบังคับใช้ และไม่อาจแยกออกจากพลวัตทางการเมือง ชาตินิยม และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของรัฐคู่กรณีได้อย่างสิ้นเชิงในระดับภูมิภาค อาเซียนมีบทบาทสำคัญในการลดความตึงเครียดและรักษาเสถียรภาพผ่านหลักการวิธีอาเซียน (ASEAN Way) และการไม่แทรกแซง แต่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างทำให้อาเซียนทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลางทางการเมือง” มากกว่ากลไกทางกฎหมายในการระงับข้อพิพาท บทความยังชี้ให้เห็นว่า ชุมชนชายแดนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความขัดแย้ง ทั้งในมิติชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจ การเคลื่อนย้าย และสิทธิมนุษยชน แต่กลับมีบทบาทจำกัดในกระบวนการตัดสินใจทางกฎหมายและนโยบาย สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความตึงเครียดระหว่างความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของมนุษย์

Federico Verri จากโรมานีเยในงานวิจัย **Contesting the Selective Moralism of the Liberal International Order: A Behavioural Political Economy of Trust, Legitimacy and Sovereignty in the Non-Western World** พบว่า Western contestation of the liberal order, and specifically the diplomatic grammar of ASEAN and its neighbours, as a calibrated response to repeated experience of selective moralism: identical human-rights, use-of-force and sanctions claims pressed hard against some, waved through for others. He finds that sovereignty operates here less as ideology than as commitment device — cheap to signal, costly to break, reassuring to neighbours whose regimes look nothing like each other but who share an interest in not being singled out next. Ontological security sharpens the pattern wherever outside pressure reaches the constitutive features of the political self.

นายวิทยา ประเทโพธิ์ ในบทความภูมิรัฐศาสตร์พลังงานและการเมืองอำนาจ: การวิเคราะห์บทบาทของสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่านในระเบียบโลกใหม่ เห็นว่า พลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็น “โครงสร้างของอำนาจ” ที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในบริบทตะวันออกกลาง การแข่งขันระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่านสะท้อนให้เห็นถึงการใช้พลังงานเป็นทั้งเครื่องมือในการสร้างอำนาจและสนามของความขัดแย้งคือ สหรัฐได้ปรับบทบาทจากมหาอำนาจ (Hegemon) ไปสู่ผู้รักษาสสมดุลยุทธ (Strategic balancer) โดยยังคงรักษาอิทธิพลผ่านโครงสร้างความมั่นคงและตลาดพลังงานโลก ขณะที่อิสราเอลใช้ทรัพยากรก๊าซธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความมั่นคงและอำนาจต่อรองในภูมิภาค ส่วนอิหร่านใช้พลังงานในฐานะเครื่องมือของ “ภูมิรัฐศาสตร์แห่งการต่อต้าน” เพื่อท้าทายระเบียบอำนาจที่สหรัฐเป็นผู้นำ บทความยังชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งในตะวันออกกลางมีลักษณะเป็น “ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการควบคุมทรัพยากรพลังงานและเส้นทางขนส่งมากกว่าความแตกต่างทางอุดมการณ์เพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะในรูปของสงครามตัวแทนและการเมืองของเส้นทางพลังงาน (Pipeline politics) ที่สะท้อนการแข่งขันเชิงอำนาจทางอ้อมระหว่างรัฐในระดับมหภาค การเปลี่ยนผ่านของระบบระหว่างประเทศไปสู่ความเป็นหลายขั้ว (Multipolarity) ทำให้การแข่งขันด้านพลังงานมีความซับซ้อนมากขึ้น

Juan Miguel U. Palero ในบทวิจารณ์หนังสือ A BOOK REVIEW OF RACISM IN U.S. IMPERIALISM: THE INFLUENCE OF RACIAL ASSUMPTIONS ON AMERICAN FOREIGN POLICY, 1893-1946 ที่วิจารณ์ว่า Racism in U.S. Imperialism: The Influence of Racial Assumptions on American Foreign Policy, 1893–1946, which has become a mainstay reference work about the intersection of race and American policymaking. Using archival research vis-à-vis detailed analysis of primary sources as its principal methodology, Weston endeavors to fill a lacuna in the literature that substantiates the prevailing and undeniable conception that race, legal jurisprudence, and American imperialism are inextricably intertwined.

นายธีรชัย แดงไพศาล ในงานวิจัย สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ: การปะทะกันระหว่างอำนาจกฎหมายทะเล กฎหมายสงครามทางทะเล และสิทธิในการป้องกันตนเอง ที่พบว่าช่องแคบฮอร์มุซมีสถานะเป็นช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ ส่งผลให้สิทธิในการผ่านได้รับการรับรองภายใต้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเลตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the Sea) แต่อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าวมิได้มีลักษณะเป็นสิทธิสมบูรณ์ หากแต่ถูกจำกัดโดยกฎหมายสงครามทางทะเลและการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐ ซึ่งเปิดโอกาสให้รัฐสามารถใช้มาตรการด้านความมั่นคงเพื่อควบคุมการเดินเรือได้ในบางสถานการณ์ นอกจากนี้

การศึกษายังพบว่า แม้สิทธิในการผ่านจะยังคงมีอยู่ในเชิงกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติกลับถูกทำให้ “อ่อนแรง” ผ่านการใช้มาตรการทางทหารและความเสี่ยงด้านความมั่นคง ซึ่งนำไปสู่ภาวะที่เรียกว่า “การปิดช่องแคบในเชิงหน้าที่”

น.ส.จิรดา บุญมีเจริญ ในบทความวิจัย **ข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่: การวิเคราะห์การละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน** ที่พบข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law- IHL) ในบริบทของสงครามสมัยใหม่ ส่งผลให้การนำหลักกฎหมายไปใช้ในทางปฏิบัติเผชิญกับความท้าทายอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า แม้หลักการดังกล่าวจะมีความชัดเจนในเชิงทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติกลับถูกตีความอย่างยืดหยุ่นและในบางกรณีถูกบิดเบือนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลัง โดยเฉพาะในกรณีการโจมตีพลเรือน การใช้โดรน และการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย นอกจากนี้การใช้สงครามตัวแทนและความคลุมเครือของสถานะผู้แสดงในความขัดแย้ง ยังส่งผลให้ความรับผิดชอบทางกฎหมายถูกหลีกเลี่ยงหรือกระจายตัวออกไป ขณะเดียวกันกลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ศาลอาญาระหว่างประเทศและคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ก็เผชิญกับข้อจำกัดจากโครงสร้างอำนาจ โดยเฉพาะปัญหาการใช้สิทธิยับยั้งและการบังคับใช้แบบเลือกปฏิบัติ



(น.ส.ออละไท สีสะเพียงทอง)

บรรณาธิการ

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 5 May 2026

Revised: 21 May 2026

Accepted: 14 August 2026

กฎหมายและการจัดการความขัดแย้งชายแดน: กรณีศึกษาไทย-กัมพูชาและบทเรียนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Law and Management of Border Conflicts: A Case Study of Thailand–Cambodia and
Lessons from Southeast Asia

นายบุญสม ลำไทร¹

Mr.Bunsum Lumsai

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทของกฎหมายและกลไกทางการเมืองในการจัดการความขัดแย้งชายแดน โดยใช้กรณีศึกษาข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นกรณีหลัก เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอธิปไตย ดินแดน และกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนผลกระทบของความขัดแย้งต่อชุมชนชายแดนและความมั่นคงของรัฐในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้กรอบการวิเคราะห์แบบสหวิทยาการ ผสานแนวคิดกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐศาสตร์ และมนุษยศาสตร์การเมือง โดยเน้นการวิเคราะห์เอกสารทางกฎหมาย คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และนโยบายระดับรัฐและภูมิภาค พบว่าแม้กลไกกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จะมีบทบาทสำคัญในการให้ความชัดเจนเชิงบรรทัดฐานทางกฎหมายและสร้างความชอบธรรมในข้อพิพาทด้านดินแดน แต่ก็มีข้อจำกัดด้านอำนาจบังคับใช้ และไม่อาจแยกออกจากพลวัตทางการเมือง ชาตินิยม และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของรัฐคู่กรณีได้อย่างสิ้นเชิงในระดับภูมิภาค อาเซียนมีบทบาทสำคัญในการลดความตึงเครียดและรักษาเสถียรภาพผ่านหลักการวิถีสหประชาชาติ (ASEAN Way) และการไม่แทรกแซง แต่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างทำให้อาเซียนทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลางทางการเมือง” มากกว่ากลไกทางกฎหมายในการระงับข้อพิพาท บทความยังชี้ให้เห็นว่า ชุมชนชายแดนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความขัดแย้ง ทั้งในมิติชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจ การเคลื่อนย้าย และสิทธิมนุษยชน แต่กลับมีบทบาทจำกัดในกระบวนการตัดสินใจทางกฎหมายและนโยบาย สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความตึงเครียดระหว่างความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของมนุษย์ งานนี้เสนอว่า การจัดการความขัดแย้งชายแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรพัฒนาไปสู่แนวทางแบบบูรณาการ ที่ผสาน

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar, สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน , Union for Civil Liberty (UCL) ,Thailand

Corresponding author, e-mail: bunsumlumsai@gmail.com,

กฎหมายระหว่างประเทศ การทูตระดับภูมิภาค และการมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดน เพื่อสร้างสันติภาพและความมั่นคงที่ยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: ความขัดแย้งชายแดน, ไทย-กัมพูชา, กฎหมายระหว่างประเทศ, อาเซียน, ความมั่นคงของมนุษย์

Abstract

This article examines the role of law and political mechanisms in managing border conflicts, using the Thai–Cambodian border dispute as a primary case study. It analyzes the relationship between sovereignty, territory, and international law, as well as the impacts of border conflicts on local communities and state security within the Southeast Asian context. Adopting an interdisciplinary analytical framework that integrates international law, political science, and political humanities, the study is based on documentary analysis of legal instruments, International Court of Justice (ICJ) judgments, and state and regional policy frameworks. The findings demonstrate that international legal mechanisms—particularly the ICJ—play a crucial role in providing normative clarity and legal legitimacy in territorial disputes. However, their effectiveness is constrained by limited enforcement capacity and by the persistent influence of domestic politics, nationalism, and historical memory in the disputing states. At the regional level, ASEAN contributes to conflict management by reducing tensions and maintaining regional stability through the ASEAN Way and the principle of non-interference. Nonetheless, structural limitations prevent ASEAN from functioning as a robust legal dispute settlement mechanism, positioning it instead as a political “middle ground” for dialogue. The article further highlights that border communities bear the direct social, economic, and human rights consequences of border conflicts, yet remain largely excluded from legal and policy decision-making processes. This exclusion underscores the tension between state-centric security and human security perspectives. The study argues that sustainable management of border disputes in Southeast Asia requires an integrated approach that combines international law, regional diplomacy, and meaningful participation of border communities. Such an approach is essential for fostering long-term peace, legitimacy, and security for both states and affected populations.

Keywords: Border conflict, Thai–Cambodian relations, International law, ASEAN, Human security

1. บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาความขัดแย้งชายแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความขัดแย้งชายแดนเป็นหนึ่งในประเด็นโครงสร้างที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีรากฐานสำคัญจากกระบวนการกำหนดเส้นเขตแดนในยุคอาณานิคม การสืบทอดสนธิสัญญาระหว่างรัฐเจ้าอาณานิคมกับรัฐเอกราชภายหลัง และการทับซ้อนระหว่างภูมิศาสตร์ การเมือง และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ความขัดแย้งเหล่านี้มิได้เป็นเพียงข้อพิพาทเชิงเทคนิคด้านแผนที่หรือเส้นเขตแดน หากแต่สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของรัฐสมัยใหม่ในโลกหลังอาณานิคม ซึ่งต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างอำนาจอธิปไตยที่มั่นคงควบคู่ไปกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคเดียวกัน (Shaw, 2017)

ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความขัดแย้งชายแดนมักถูกจัดการผ่านกลไกทางการเมืองและการทูตมากกว่ากลไกทางกฎหมายระหว่างประเทศโดยตรง เนื่องจากข้อจำกัดเชิงบรรทัดฐานของอาเซียน เช่น หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน และแนวปฏิบัติแบบวิถีสยาม (ASEAN Way) ที่เน้นฉันทามติและความยืดหยุ่นมากกว่าการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด (ASEAN, 2007; Chachavalpongpun, 2011) อย่างไรก็ตามแนวทางดังกล่าวกลับทำให้ความขัดแย้งจำนวนมากถูก “แช่แข็ง” ไว้โดยมิได้รับการแก้ไขเชิงโครงสร้าง และพร้อมจะปะทุขึ้นอีกครั้งเมื่อเงื่อนไขทางการเมืองเอื้ออำนวย

ความสำคัญของการศึกษาความขัดแย้งชายแดนจึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่ระดับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) และชีวิตประจำวันของชุมชนชายแดน ซึ่งมักตกอยู่ในสถานะ “พื้นที่ชายขอบของกฎหมาย” ที่อำนาจรัฐ การทหาร และกฎหมายระหว่างประเทศซ้อนทับกันอย่างซับซ้อน (Klein, 2014) ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นช่องว่างของงานวิจัยที่ยังให้ความสำคัญกับรัฐเป็นศูนย์กลางมากกว่าผลกระทบเชิงสังคมและมนุษยธรรม

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างอธิปไตย ดินแดน และกฎหมายระหว่างประเทศ

ในทางทฤษฎี อธิปไตยเหนือดินแดนถือเป็นแกนกลางของรัฐสมัยใหม่และเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ การกำหนดเส้นเขตแดนจึงไม่ใช่เพียงกระบวนการทางภูมิศาสตร์ หากแต่เป็นการสถาปนาอำนาจอธิปไตยและความชอบธรรมของรัฐในการใช้อำนาจเหนือพื้นที่และประชากร (Allott, 1999) อย่างไรก็ตามในโลกหลังสงครามเย็นและยุคโลกาภิวัตน์ ความสัมพันธ์ระหว่างอธิปไตยกับกฎหมายระหว่างประเทศกลับมีลักษณะตึงเครียดมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อข้อพิพาทดินแดนถูกนำเข้าสู่กลไกระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศ เช่น ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ)

กฎหมายระหว่างประเทศในด้านข้อพิพาทชายแดนพยายามสร้างความแน่นอนผ่านหลักกฎหมาย เช่น หลักหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสืบทอดกรรมแดนเดิมตามกฎหมาย (Uti possidetis juris) การยอมรับ

สนธิสัญญาเดิม และกฎหมายจารีตประเพณี อย่างไรก็ตามการตีความและการบังคับใช้หลักการเหล่านี้ยังคงขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองและความยินยอมของรัฐคู่กรณี (Wolfrum, 2012) ส่งผลให้กฎหมายมิได้ทำหน้าที่เป็นกลไกที่เป็นกลางอย่างสมบูรณ์ หากแต่เป็นพื้นที่ที่ต่อรองเชิงอำนาจระหว่างรัฐ ความตึงเครียดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศในการจัดการข้อพิพาทชายแดนในภูมิภาคที่ความมั่นคงของรัฐยังถูกนิยามในเชิงดินแดนอย่างเข้มข้น ขณะเดียวกันก็เปิดคำถามสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของกฎหมายในการลดทอนความรุนแรง หรือในทางกลับกัน การทำให้ข้อพิพาทกลายเป็นประเด็นชาตินิยมที่ถูกใช้ในการเมืองภายในประเทศ

1.3 เหตุผลในการเลือกกรณีศึกษาไทย-กัมพูชา

กรณีความขัดแย้งชายแดนไทย-กัมพูชานับเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจพลวัตของกฎหมายและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากเป็นข้อพิพาทที่มีทั้งมิติประวัติศาสตร์อาณานิคม กฎหมายระหว่างประเทศ และการเมืองภายในของรัฐคู่กรณี โดยเฉพาะคดีปราสาทพระวิหาร ซึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีคำตัดสินตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 และมีการตีความเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2013 (ICJ, 1962; ICJ, 2013)

ความโดดเด่นของกรณีนี้อยู่ที่การที่คำตัดสินทางกฎหมายระหว่างประเทศมิได้ยุติความขัดแย้งอย่างสิ้นเชิง หากแต่กลับกลายเป็นประเด็นถกเถียงซ้ำในบริบทการเมืองภายในของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะในช่วงที่กระแสชาตินิยมถูกปลุกเร้าเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง (Ciorciari, 2009) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนข้อจำกัดของการพึ่งพาหลักสากลระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียวโดยปราศจากกระบวนการจัดการผลกระทบทางสังคมและการเมือง นอกจากนี้ความขัดแย้งไทย-กัมพูชายังเปิดพื้นที่สำคัญในการศึกษาบทบาทของอาเซียนในฐานะกลไกภูมิภาค ซึ่งแม้จะมีความพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการลดความตึงเครียด แต่ก็เผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและบรรทัดฐานอย่างชัดเจน (Setyowati & Nurulita, 2023)

2. กรอบทฤษฎีและแนวคิดการวิเคราะห์

2.1 ทฤษฎีอธิปไตย ดินแดน และพรมแดนในกฎหมายระหว่างประเทศ

แนวคิดเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดน (Territorial sovereignty) เป็นรากฐานสำคัญของรัฐสมัยใหม่และกฎหมายระหว่างประเทศ โดยอธิปไตยถูกนิยามในฐานะอำนาจสูงสุดของรัฐในการควบคุมดินแดนและประชากรภายในเขตแดนของตน แนวคิดนี้พัฒนาขึ้นควบคู่กับระบบรัฐชาติแบบเวสต์ฟาเลีย ซึ่งยึดโยงดินแดน พรมแดน และอำนาจรัฐเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น (Shaw, 2017) ภายใต้กรอบนี้เส้นเขตแดนจึงมิใช่เพียงเส้นสมมติทางภูมิศาสตร์ หากแต่เป็นเส้นแบ่งอำนาจ ความชอบธรรม และอัตลักษณ์ของรัฐ

ในกฎหมายระหว่างประเทศ การกำหนดพรมแดนมักอาศัยสนธิสัญญา แผนที่ และหลักกฎหมายจารีต เช่น หลักหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสืบทอดพรมแดนเดิมตามกฎหมาย (Uti possidetis juris) ซึ่งมีเป้าหมาย

เพื่อลดความขัดแย้งหลังการสิ้นสุดยุคอาณานิคม โดยคงเส้นเขตแดนเดิมไว้เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Wolfrum, 2012) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติหลักการดังกล่าวกลับสร้างปัญหาใหม่ในบริบทโลกหลังอาณานิคม เนื่องจากเส้นเขตแดนจำนวนมากไม่ได้สอดคล้องกับภูมิประเทศจริง วิถีชีวิตของชุมชน หรือความรู้ทางประวัติศาสตร์ของรัฐที่สืบทอดอริปไตยมา

จากมุมมองเชิงวิพากษ์ นักทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศชี้ว่า อธิปไตยได้เป็นแนวคิดที่เป็นกลาง หากแต่เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการเมืองระหว่างรัฐ (Allott, 1999) การอ้างสิทธิ์เหนือดินแดน จึงมักถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะในบริบทที่ชาตินิยมถูกระดมเพื่อสร้างความชอบธรรม ของรัฐหรือรัฐบาล กรอบทฤษฎีนี้ช่วยให้การศึกษาข้อพิพาทชายแดนไม่หยุดอยู่ที่การตีความด้วยทฤษฎี หากมองเห็นพลวัตของอำนาจที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการอ้างกฎหมายดังกล่าว

2.2 แนวคิดการจัดการข้อพิพาทระหว่างรัฐ (International Dispute Settlement)

การจัดการข้อพิพาทระหว่างรัฐเป็นหนึ่งในภารกิจหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้ความรุนแรงและรักษาสันติภาพระหว่างประเทศ กลไกที่ใช้ในการระงับข้อพิพาทมีตั้งแต่การเจรจา การไกล่เกลี่ย การอนุญาโตตุลาการ ไปจนถึงการพิจารณาคดีโดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ซึ่งถูกมองว่าเป็นกลไกที่เป็นทางการและมีความชอบธรรม สูงสุดในเชิงกฎหมาย (Shaw, 2017)

อย่างไรก็ตามแนวคิดคลาสสิกของการระงับข้อพิพาทมักตั้งอยู่บนสมมติฐานว่ารัฐเป็นตัวแทนที่มีเหตุผล และยอมรับกฎหมายระหว่างประเทศในฐานะกติกากลาง แต่ในทางปฏิบัติ การตัดสินใจของรัฐในการยอมรับหรือปฏิเสธกลไกทางกฎหมายกลับขึ้นอยู่กับผลประโยชน์แห่งชาติและบริบทการเมืองภายในอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Ciorciari, 2009) ส่งผลให้คำตัดสินของศาลหรือข้อตกลงทางกฎหมายอาจไม่ถูกนำไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ ในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ข้อจำกัดของกลไกการระงับข้อพิพาทยิ่งเด่นชัด เนื่องจากรัฐจำนวนมากให้ความสำคัญกับอธิปไตยและการไม่แทรกแซงกิจการภายในเป็นพิเศษ การพึ่งพาการเจรจาทวิภาคีหรือกลไกไม่เป็นทางการจึงกลายเป็นแนวปฏิบัติหลัก (Chachavalpongpun, 2011) กรอบแนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าทำไมแม้จะมีเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ชัดเจน ความขัดแย้งชายแดนจำนวนมากรวมทั้งกรณีไทย-กัมพูชาจึงยังไม่สามารถยุติได้อย่างยั่งยืน

2.3 บทบาทกฎหมายกับความมั่นคงของรัฐ (Law-Security Nexus)

แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความมั่นคงของรัฐ (Law-security nexus) ชี้ให้เห็นว่ากฎหมายมิได้ทำหน้าที่เพียงควบคุมการใช้อำนาจของรัฐ หากแต่ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างและรักษาความมั่นคงของรัฐด้วย ในบริบทข้อพิพาทชายแดน กฎหมายระหว่างประเทศถูกนำมาใช้เพื่อยืนยันอำนาจอธิปไตยและความชอบธรรม ของรัฐเหนือดินแดน ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับการรับรู้เรื่องความมั่นคงแห่งชาติ (Klein, 2014)

อย่างไรก็ดีการผูกโยงกฎหมายเข้ากับวาทกรรมความมั่นคงอาจนำไปสู่การขยายอำนาจรัฐเกินขอบเขตที่จำเป็น โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนที่มักถูกนิยามว่าเป็น “พื้นที่เสี่ยง” หรือ “พื้นที่ยุทธศาสตร์” การทหาร การ

ควบคุมการเคลื่อนไหว และมาตรการด้านความมั่นคงจึงถูกทำให้ชอบธรรมผ่านกรอบกฎหมาย (Stahn, 2008) ส่งผลให้กฎหมายกลายเป็นส่วนหนึ่งของปัญหามากกว่าทางออก

กรอบความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับความมั่นคงของรัฐ ช่วยให้การวิเคราะห์ข้อพิพาทชายแดนมองเห็นความย้อนแย้งของกฎหมาย กล่าวคือในขณะที่กฎหมายถูกอ้างเพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคง แต่ในอีกด้านหนึ่ง กฎหมายเดียวกันอาจก่อให้เกิดการใช้กำลัง การละเมิดสิทธิ และความไม่มั่นคงในระดับมนุษย์ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงซ้อนนี้จึงมีความจำเป็นต่อการประเมินบทบาทของกฎหมายในความขัดแย้งไทย-กัมพูชา

2.4 แนวคิดมนุษยศาสตร์การเมืองและผลกระทบต่อชุมชนชายแดน

แนวคิดมนุษยศาสตร์การเมือง (Political humanism) และความมั่นคงของมนุษย์ (Human security) เสนอให้ขยับจุดศูนย์กลางของการวิเคราะห์จากรัฐไปสู่มนุษย์และชุมชน แนวคิดนี้ตั้งคำถามต่อกรอบการศึกษาที่มองความขัดแย้งชายแดนผ่านเลนส์อธิปไตยและความมั่นคงของรัฐเป็นหลัก โดยชี้ว่าความมั่นคงของรัฐไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ในพื้นที่ชายแดนจะมีความมั่นคงตามไปด้วย (McCargo, 2012)

ในหลายกรณีชุมชนชายแดนต้องเผชิญกับผลกระทบจากความขัดแย้งโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดการเดินทาง การสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ หรือการอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารและมาตรการความมั่นคงที่เข้มงวด แม้ประเด็นเหล่านี้จะไม่ปรากฏชัดในคำตัดสินทางกฎหมายหรือเอกสารทางการทูต แต่กลับเป็นส่วนสำคัญของความเป็นจริงทางสังคม (Klein, 2014)

การนำแนวคิดมนุษยศาสตร์การเมืองมาใช้ในบทความนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเปิดพื้นที่ให้เสียงของชุมชนชายแดนและผลกระทบเชิงมนุษยธรรมได้รับการพิจารณาควบคู่ไปกับการวิเคราะห์กฎหมายและการเมืองระดับรัฐ กรอบแนวคิดนี้ช่วยเติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยเดิม และชี้ให้เห็นว่าการจัดการข้อพิพาทชายแดนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องผสานกฎหมาย สถาบัน และมนุษย์เข้าด้วยกันอย่างสมดุล

3. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา

3.1 สนธิสัญญาอาณานิคมและการกำหนดเส้นเขตแดน (1904-1907)

รากฐานสำคัญของข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชาสืบย้อนกลับไปยังช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ภายใต้บริบทการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสในอินโดจีน สนธิสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ค.ศ. 1904 และ 1907 ถูกจัดทำขึ้นเพื่อกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับกัมพูชาในฐานะรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส การกำหนดเส้นเขตแดนดังกล่าวอาศัยทั้งหลักภูมิประเทศ เช่น สันปันน้ำ และเอกสารแผนที่ที่จัดทำโดยฝ่ายอาณานิคม ซึ่งสะท้อนอำนาจเชิงโครงสร้างที่ไม่สมดุลระหว่างคู่สัญญา

แม้สนธิสัญญาจะมีสถานะเป็นข้อตกลงทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่กระบวนการจัดทำแผนที่ โดยเฉพาะแผนที่ภาคผนวกที่เรียกว่า “แผนที่ภาคผนวก 1” กลับกลายเป็นประเด็นถกเถียงในเวลาต่อมา เนื่องจาก

แผนที่ดังกล่าวมิได้ผ่านกระบวนการรับรองอย่างเป็นทางการโดยฝ่ายสยามในขณะนั้น ความคลุมเครือระหว่างตัวบทสนธิสัญญากับแผนที่จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของข้อพิพาทที่ฝังรากลึก และสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของการกำหนดพรมแดนในยุควิกฤตการณ์ซึ่งมักละเลยความเป็นจริงทางภูมิศาสตร์และสังคมของพื้นที่ชายแดน

3.2 คดีปราสาทพระวิหาร: คำตัดสินศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ปี 1962

คดีปราสาทพระวิหารที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ตัดสินเมื่อปี ค.ศ. 1962 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา ศาลวินิจฉัยว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชา โดยให้ความสำคัญกับแผนที่ภาคผนวก 1 และพฤติการณ์ของประเทศไทยที่ได้คัดค้านแผนที่ดังกล่าวอย่างเป็นทางการเป็นระยะเวลานาน คำตัดสินนี้สะท้อนหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการยอมรับโดยปริยาย (Acquiescence) และความมั่นคงแน่นอนของพรมแดน

อย่างไรก็ดีในสังคมไทยคำตัดสินในปี ค.ศ. 1962 มิได้ถูกจดจำในฐานะประเด็นทางกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่ถูกทำให้เป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์และสัญลักษณ์ของการ “สูญเสียดินแดน” ภายใต้อิทธิพลต่างชาติดังกล่าวทำให้คดียุทธศาสตร์การรับรู้เช่นนี้ทำให้คดียุทธศาสตร์การกลายเป็นมากกว่าข้อพิพาทเชิงเทคนิคทางกฎหมาย แต่เป็นประเด็นอารมณ์และอัตลักษณ์ของชาติ ซึ่งส่งผลต่อท่าทีของรัฐและสังคมไทยต่อกัมพูชาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

3.3 การตีความคำตัดสินศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ปี 2013 และผลต่ออำนาจอธิปไตย

ความขัดแย้งกลับมาปรากฏเด่นชัดอีกครั้งเมื่อกัมพูชาขอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตีความคำตัดสินปี 1962 ซึ่งนำไปสู่คำวินิจฉัยในปี ค.ศ. 2013 ศาลยืนยันว่ากัมพูชามีอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่บริเวณปราสาทพระวิหาร และกำหนดให้ไทยต้องถอนกำลังออกจากพื้นที่ใกล้เคียงที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงปราสาท คำวินิจฉัยนี้มีเป้าหมายเพื่อคลี่คลายความคลุมเครือทางกฎหมายที่ค้างค้ำ และลดความเสี่ยงของความขัดแย้งทางทหาร

อย่างไรก็ตามผลทางการเมืองของคำตัดสินกลับซับซ้อนกว่ามิติทางกฎหมาย ในประเทศไทยคำวินิจฉัยปี 2013 ถูกตีความในบางกระแสว่าเป็นการกระทบต่ออำนาจอธิปไตยและความมั่นคงของรัฐ ขณะที่ในกัมพูชาคำตัดสินเดียวกันถูกนำเสนอในฐานะชัยชนะทางประวัติศาสตร์และความชอบธรรมของรัฐบาล ความแตกต่างในการตีความนี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้กฎหมายระหว่างประเทศจะมีบทบาทในการจัดการข้อพิพาท แต่ก็ไม่สามารถแยกออกจากบริบทการเมืองภายในและวาทกรรมชาตินิยมของแต่ละรัฐได้

3.4 ความทรงจำทางประวัติศาสตร์และชาตินิยมในสองสังคม

ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical memory) มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมท่าทีของสังคมไทยและกัมพูชาต่อข้อพิพาทชายแดน เรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีต ความรุ่งเรืองของอาณาจักร หรือประสบการณ์การถูกรุกรานจากภายนอกถูกถ่ายทอดผ่านการศึกษา สื่อ และวาทกรรมทางการเมือง ทำให้ข้อพิพาทชายแดนถูกมองผ่านกรอบอารมณ์ ความภาคภูมิใจ และความหวาดระแวง มากกว่าการพิจารณาเชิงกฎหมายอย่างเป็นกลาง ในบริบทนี้ ชาตินิยมทำหน้าที่ทั้งเป็นพลังทางการเมืองและเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน การปลุกเร้าความรู้สึก “เรา-เขา” ไม่เพียงทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐทวีความตึงเครียด แต่ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนชายแดน

ซึ่งต้องดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางเส้นแบ่งอธิปไตยที่ผันผวน กรอบการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และความทรงจำจึงมีความจำเป็น เพื่อทำความเข้าใจว่าข้อพิพาทไทย-กัมพูชาไม่ได้ดำรงอยู่ในตัวบทกฎหมายเท่านั้น หากฝังรากอยู่ในจิตสำนึกและโครงสร้างทางสังคมของทั้งสองประเทศ

4. กลไกกฎหมายระหว่างประเทศในการจัดการข้อพิพาท

4.1 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ): บทบาท ข้อจำกัด และอำนาจบังคับ

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice- ICJ) เป็นกลไกตุลาการหลักของสหประชาชาติในการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐ โดยมีอำนาจวินิจฉัยคดีตามความยินยอมของรัฐคู่กรณี และตีความกฎหมายระหว่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอธิปไตย ดินแดน และการปฏิบัติตามสนธิสัญญา บทบาทของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในข้อพิพาทชายแดน เช่น กรณีไทย-กัมพูชา แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของกลไกกฎหมายในการให้ความชัดเจนเชิงบรรทัดฐานและสร้างความแน่นอนทางกฎหมาย(Legal certainty) ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ(Shaw, 2017) อย่างไรก็ตาม อำนาจของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ มีข้อจำกัดสำคัญ กล่าวคือ ศาลไม่มีเขตอำนาจโดยอัตโนมัติ หากแต่ต้องอาศัยความยินยอมของรัฐ ไม่ว่าจะผ่านสนธิสัญญา การรับอำนาจศาลล่วงหน้า หรือการยอมรับเป็นกรณีเฉพาะ นอกจากนี้ แม้คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จะมีผลผูกพันทางกฎหมาย แต่กลไกการบังคับใช้กลับพึ่งพาความร่วมมือของรัฐเป็นหลัก และในทางปฏิบัติ การบังคับตามคำตัดสินมักขึ้นอยู่กับแรงกดดันทางการเมืองและการทูตมากกว่ากลไกบังคับเชิงสถาบัน (Thirlway, 2013)

ในกรณีไทย-กัมพูชา บทบาทของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จึงมีลักษณะเป็น “ผู้ให้ความหมายทางกฎหมาย” มากกว่าผู้จัดการความขัดแย้งทั้งหมด คำตัดสินสามารถยุติข้อถกเถียงด้านกฎหมายบางประเด็นได้ แต่ไม่อาจลบล้างความรู้สึกทางการเมือง ชาตินิยม และผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ของรัฐได้โดยสิ้นเชิง สะท้อนข้อเท็จจริงว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศดำรงอยู่ในโลกการเมือง มิใช่เหนือการเมือง

4.2 สนธิสัญญาและกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ

นอกเหนือจากบทบาทของศาล กลไกสำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดการข้อพิพาทชายแดนคือ สนธิสัญญาและกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ สนธิสัญญากำหนดเส้นเขตแดนถือเป็นฐานทางกฎหมายหลักในการระบุอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน และได้รับการคุ้มครองโดยหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา(Pacta sunt servanda) ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องปฏิบัติตามพันธกรณีโดยสุจริต (Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969)

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่พบบ่อยในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ สนธิสัญญาชายแดนจำนวนมากถูกจัดทำขึ้นในยุคอาณานิคม โดยมีความคลุมเครือของภาษา แผนที่ หรือหลักการกำหนดเส้นเขตแดน เมื่อรัฐอาณานิคมเดิมได้รับเอกราช กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสืบ

ทอดพรมแดนเดิมตามกฎหมาย (Uti possidetis juris) ถูกนำมาใช้เพื่อคงเส้นเขตแดนเดิมไว้ เพื่อป้องกันความไม่มั่นคงทางดินแดน (Crawford, 2006) อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวอาจขัดกับความรู้สึกความเป็นธรรมทางประวัติศาสตร์ของรัฐหรือประชาชนบางกลุ่ม

ในกรณีไทย-กัมพูชา การอ้างสนธิสัญญาและจารีตประเพณีระหว่างประเทศจึงไม่ใช่เพียงการถกเถียงทางเทคนิคทางกฎหมาย หากแต่เป็นการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างการรักษาเสถียรภาพของระบบรัฐชาติ กับการท้าทายมรดกทางกฎหมายจากยุคอาณานิคม ซึ่งยังคงส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐจนถึงปัจจุบัน

4.3 การใช้การทูตวิภาคและการเจรจาทางกฎหมาย

การทูตวิภาคและการเจรจาทางกฎหมายเป็นกลไกที่มีความยืดหยุ่นสูงในการจัดการข้อพิพาทชายแดน โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งให้ความสำคัญกับการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งโดยตรงและการรักษาความสัมพันธ์ระยะยาว กลไกนี้เปิดโอกาสให้รัฐสามารถเจรจาประเด็นอ่อนไหว เช่น การจัดการพื้นที่ทับซ้อน การใช้ทรัพยากรร่วม หรือการเข้าถึงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยไม่ต้องผูกพันกับผลลัพธ์แบบชนะ-แพ้ของกระบวนการตุลาการ (ASEAN Secretariat, 2019)

ในบริบทไทย-กัมพูชา การตั้งคณะกรรมการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission- JBC) เป็นตัวอย่างของความพยายามใช้การทูตเชิงกฎหมาย (Legal diplomacy) เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับเทคนิค อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพของกลไกดังกล่าวมักขึ้นอยู่กับเสถียรภาพทางการเมืองภายในของแต่ละรัฐ และระดับความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เมื่อการเมืองภายในผันผวน การเจรจาวิภาคก็มักจะงักงันหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง

4.4 ความตึงเครียดระหว่างกฎหมายกับการเมืองระหว่างประเทศ

ประเด็นสำคัญที่ปรากฏชัดจากการใช้กลไกกฎหมายระหว่างประเทศคือ ความตึงเครียดระหว่างตรรกะของกฎหมายกับตรรกะของการเมือง ในทางทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศมีเป้าหมายเพื่อจำกัดการใช้อำนาจและจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ แต่ในทางปฏิบัติรัฐมักเลือกใช้หรือหลีกเลี่ยงกลไกกฎหมายตามผลประโยชน์แห่งชาติและบริบททางการเมือง (Koskeniemi, 2005)

กรณีข้อพิพาทไทย-กัมพูชาแสดงให้เห็นว่า กฎหมายอาจถูกใช้ทั้งในฐานะเครื่องมือสร้างความชอบธรรมและในฐานะสนามต่อสู้ทางการเมือง คำตัดสินหรือหลักกฎหมายเดียวกันสามารถถูกตีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในสองสังคม ความตึงเครียดนี้ทำให้การจัดการข้อพิพาทชายแดนไม่อาจพึ่งพากฎหมายเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการประสานระหว่างกลไกกฎหมาย การทูต และความเข้าใจต่อพลวัตทางสังคมและการเมืองในพื้นที่ชายแดน

5. บทบาทของอาเซียนและกลไกภูมิภาค

5.1 หลักการวิถีสันติ (ASEAN Way) และการไม่แทรกแซง

อาเซียนพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของหลักการที่เรียกรวมกันว่าวิถีสันติ (ASEAN Way) ซึ่งเน้นความเป็นทางการต่ำ การตัดสินใจโดยฉันทามติ และการไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐสมาชิก หลักการดังกล่าวมีบทบาท

สำคัญในการดำรงเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงหลังสงครามเย็น โดยเฉพาะในบริบทที่รัฐสมาชิกมีความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ และระดับการพัฒนา (Acharya, 2014)

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในบริบทของข้อพิพาทชายแดน หลักการไม่แทรกแซงกลับกลายเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ทำให้อาเซียนไม่สามารถมีบทบาทเชิงรุกได้อย่างเต็มที่ การหลีกเลี่ยงการวิพากษ์หรือกดดันรัฐสมาชิก ส่งผลให้อาเซียนมักเลือกบทบาทผู้สังเกตการณ์หรือผู้อำนวยความสะดวก มากกว่าการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยอย่างเป็นทางการในข้อพิพาทที่มีความอ่อนไหวสูง (Jones, 2012)

ในกรณีข้อพิพาทไทย-กัมพูชา หลักการวิถีอาเซียน(ASEAN Way) ทำให้อาเซียนพยายามรักษาสอดคล้องระหว่างการไม่ละเมิดอธิปไตยของรัฐ กับการป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามจนกระทบเสถียรภาพภูมิภาค บทบาทดังกล่าวจึงมีลักษณะ “ประคองสถานการณ์” มากกว่าการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง

5.2 กลไกระงับข้อพิพาทตามกฎหมายอาเซียน

กฎบัตรอาเซียนค.ศ. 2007 ได้จัดตั้งกรอบทางกฎหมายเพื่อรองรับการระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิก โดยกำหนดให้ใช้วิธีการสันติ เช่น การเจรจา การไกล่เกลี่ย และการประนีประนอม ทั้งนี้ภายใต้กรอบสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือ (Treaty of Amity and Cooperation -TAC) และกลไกที่เกี่ยวข้อง (ASEAN, 2008) ในเชิงหลักการ กลไกดังกล่าวสะท้อนความพยายามยกระดับอาเซียนจากองค์กรเชิงบรรทัดฐานไปสู่ประชาคมที่มีกติกาทางกฎหมายชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียนยังคงขาดลักษณะบังคับใช้ (Enforcement mechanism) และไม่เปิดช่องให้องค์กรส่วนกลางมีอำนาจชี้ขาดโดยอิสระ การใช้กลไกเหล่านี้ยังขึ้นอยู่กับความสมัครใจของรัฐคู่กรณีเป็นหลัก ส่งผลให้ในทางปฏิบัติ รัฐมักเลือกใช้การเจรจาทวิภาคี หรือหันไปพึ่งกลไกภายนอก เช่น ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ มากกว่าการใช้กรอบของอาเซียนเอง (Narine, 2018)

ในกรณีไทย-กัมพูชา แม้อาเซียนจะพยายามเสนอเวทีหารือและส่งผู้สังเกตการณ์ในบางช่วง แต่บทบาทดังกล่าวถูกจำกัดด้วยการขาดฉันทามติภายใน และความกังวลของรัฐสมาชิกเกี่ยวกับการสร้างบรรทัดฐานที่อาจย้อนกลับมากกระทบตนเองในอนาคต

5.3 ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของอาเซียนในการจัดการข้อพิพาทชายแดน

ข้อจำกัดสำคัญของอาเซียนในการจัดการข้อพิพาทชายแดน คือ โครงสร้างองค์กรที่ให้ความสำคัญกับรัฐชาติเป็นศูนย์กลาง (State-centric) และหลีกเลี่ยงการโอนอำนาจอธิปไตยไปยังสถาบันส่วนกลาง อาเซียนจึงขาดทั้งทรัพยากร บุคลากร และอำนาจทางกฎหมายที่เพียงพอในการเข้าแทรกแซงหรือกำหนดแนวทางแก้ไขข้อพิพาทอย่างเป็นระบบ (Hameiri & Jones, 2015)

นอกจากนี้ความไม่สมดุลของอำนาจและผลประโยชน์ระหว่างรัฐสมาชิกยังส่งผลให้การสร้างจุดยืนร่วมเป็นไปได้ยาก รัฐที่มีข้อพิพาทมักกังวลว่าอาเซียนอาจกลายเป็นเวทีที่ฝ่ายตรงข้ามใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองหรือกฎหมาย ขณะที่รัฐอื่นๆ มักเลือกวางตัวเป็นกลางเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทางการเมือง ผลที่ตามมา คือ อาเซียนมีแนวโน้มทำหน้าที่ “ลดระดับความตึงเครียด” (Conflict management) มากกว่าการ “แก้ไขข้อพิพาท”

(Conflict resolution) ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างขององค์กรในฐานะประชาคมภูมิภาคที่ยังไม่พัฒนาไปสู่สภาพเชิงกฎหมายอย่างเต็มรูปแบบ

5.4 อาเซียนในฐานะ “พื้นที่กลางทางการเมือง” มากกว่ากลไกทางกฎหมาย

เมื่อพิจารณาในภาพรวม บทบาทของอาเซียนในข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชา และกรณีอื่นๆ ในภูมิภาคสามารถอธิบายได้ว่า อาเซียนทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลางทางการเมือง” (Political space) มากกว่าการเป็นกลไกทางกฎหมายที่มีอำนาจชี้ขาด เวทีอาเซียนช่วยเปิดช่องทางการสื่อสาร ลดการเผชิญหน้าโดยตรง และรักษาบรรยากาศความร่วมมือในระดับภูมิภาค (Acharya, 2017)

บทบาทเช่นนี้มีคุณค่าในเชิงการเมืองและการทูต แต่ก็สะท้อนข้อจำกัดของอาเซียนในการตอบสนองต่อข้อพิพาทที่มีมิติทางกฎหมายและอธิปไตยเข้มข้น สำหรับข้อพิพาทชายแดนที่ฝังรากลึกทางประวัติศาสตร์และชาตินิยม กลไกของอาเซียนเพียงลำพังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องประสานกับกลไกระหว่างประเทศอื่นๆ และการเจรจาในระดับทวิภาคี ดังนั้น บทบาทของอาเซียนจึงควรถูกมองอย่างสมจริง ไม่ใช่ในฐานะผู้ตัดสินข้อพิพาท แต่ในฐานะโครงสร้างสนับสนุนที่ช่วยป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งลุกลาม และเปิดพื้นที่ให้กฎหมาย การทูต และการเมืองสามารถทำงานร่วมกันได้ในระยะยาว

6. ผลกระทบของความขัดแย้งต่อชุมชนชายแดนและความมั่นคงของรัฐ

6.1 ชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจ และการเคลื่อนย้ายของชุมชนชายแดน

ความขัดแย้งชายแดนมิได้จำกัดผลกระทบอยู่เพียงระดับรัฐต่อรัฐ หากแต่ส่งผลโดยตรงต่อชีวิตประจำวันของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดน ซึ่งมักมีวิถีชีวิตข้ามพรมแดนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเครือญาติ ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาพึ่งพาการค้าชายแดน การเดินทางไปมาหาสู่ และการใช้ทรัพยากรร่วมกันมายาวนาน เมื่อเกิดความตึงเครียดหรือการปิดด่าน การดำรงชีวิตและรายได้ของประชาชนจึงได้รับผลกระทบอย่างฉับพลัน (Sothirak, 2012)

ในหลายกรณีมาตรการด้านความมั่นคงของรัฐ เช่น การจำกัดการเดินทางหรือการควบคุมพื้นที่ ถูกนำมาใช้โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบเชิงสังคมและเศรษฐกิจในระดับชุมชนอย่างเพียงพอ ชุมชนชายแดนจึงตกอยู่ในสภาพ “เปราะบางเชิงโครงสร้าง” ที่ต้องแบกรับต้นทุนของข้อพิพาทซึ่งตนมิได้เป็นผู้ก่อ (Storey, 2016) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนช่องว่างระหว่างตรรกะของรัฐชาติที่มุ่งรักษาอธิปไตย กับความเป็นจริงของพื้นที่ชายแดนที่มีลักษณะเส้นไหลและซ้อนทับกันของอัตลักษณ์และผลประโยชน์ การจัดการข้อพิพาทที่ละเลยมิติชีวิตประจำวันจึงมีแนวโน้มซ้ำเติมความไม่พอใจและความรู้สึกถูกกีดกันของประชาชนในระยะยาว

6.2 ความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security)

ในกรอบความคิดด้านความมั่นคงแบบดั้งเดิม รัฐมักให้ความสำคัญกับการปกป้องอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เสนอให้ขยับจุดสนใจจาก

รัฐไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ โดยเน้นความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ เศรษฐกิจ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (UNDP, 1994) กรณีความขัดแย้งชายแดนไทย-กัมพูชา แสดงให้เห็นความตึงเครียดระหว่างสองกรอบแนวคิดนี้ อย่างชัดเจน มาตรการเสริมกำลังทหารอาจเพิ่มความมั่นคงของรัฐในเชิงยุทธศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกันกลับสร้างความไม่มั่นคงให้กับประชาชนผ่านความหวาดกลัว ความไม่แน่นอน และการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ (Acharya, 2001) การขาดการบูรณาการแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์เข้าไปในนโยบายชายแดน ทำให้รัฐมองประชาชนเป็น “ปัจจัยรอง” ของความมั่นคง ทั้งที่ในความเป็นจริง ความมั่นคงของรัฐในระยะยาวไม่อาจแยกขาดจากความมั่นคงของประชาชนในพื้นที่ชายแดนได้

6.3 การทหาร การควบคุมพื้นที่ และสิทธิมนุษยชน

การทหารเป็นเครื่องมือหลักที่รัฐใช้ในการยืนยันอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่พิพาท อย่างไรก็ตาม การเพิ่มกำลังทหารและการประกาศพื้นที่ควบคุมพิเศษมักมาพร้อมกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการตรวจค้น การจำกัดการชุมนุม หรือการควบคุมการสื่อสาร ซึ่งอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยไม่ตั้งใจ หรือโดยโครงสร้าง (ICRC, 2018)

ในบริบทชายแดนไทย-กัมพูชา การทหารมิได้เป็นเพียงประเด็นด้านความมั่นคง แต่ยังคงเป็นปัจจัยทางการเมืองที่กระตุ้นชาตินิยมและความรู้สึกเป็นศัตรูในหมู่ประชาชนทั้งสองฝั่ง ผลที่ตามมาคือการลดทอนพื้นที่สนทนาและความร่วมมือระหว่างชุมชน ซึ่งเคยเป็นกลไกไม่เป็นทางการในการจัดการความขัดแย้งมาอย่างยาวนาน เมื่อกฎหมายความมั่นคงถูกใช้เป็นกรอบหลักในการบริหารพื้นที่ชายแดน โดยขาดกลไกตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของชุมชน ความเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงเพิ่มสูงขึ้น และบั่นทอนความชอบธรรมของรัฐในสายตาของประชาชนในระยะยาว

6.4 ชุมชนชายแดนในฐานะผู้ได้รับผลกระทบแต่ไร้เสียงทางกฎหมาย

แม้ชุมชนชายแดนจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากข้อพิพาท แต่กลับมีบทบาทจำกัดอย่างยิ่งในกระบวนการตัดสินใจทางกฎหมายและการเมืองระดับรัฐ กลไกการระงับข้อพิพาททั้งในระดับทวิภาคี ระดับภูมิภาค และระดับระหว่างประเทศ ล้วนเป็นกระบวนการที่รัฐผูกขาดอำนาจในการกำหนดวาระและผลลัพธ์ (Scott, 2012) การที่ชุมชนชายแดนขาดสถานะทางกฎหมายในกระบวนการเหล่านี้ทำให้ประสบการณ์ ความต้องการ และความรู้ท้องถิ่นถูกกีดกันออกจากการออกแบบนโยบาย ความเสียงเชิงโครงสร้างนี้ไม่เพียงสะท้อนความไม่สมดุลของอำนาจ แต่ยังทำให้การจัดการข้อพิพาทขาดความยั่งยืน เนื่องจากไม่ตอบสนองต่อเงื่อนไขชีวิตจริงในพื้นที่ การมองชุมชนชายแดนในฐานะ “ผู้มีส่วนได้เสียทางกฎหมาย” (Legal stakeholders) จึงเป็นโจทย์สำคัญในอนาคต หากรัฐและกลไกภูมิภาคต้องการจัดการข้อพิพาทชายแดนอย่างสันติและยั่งยืน บทเรียนจากกรณีไทย-กัมพูชาชี้ให้เห็นว่า การละเลยเสียงของชุมชนมิใช่เพียงปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน หากแต่เป็นความเสี่ยงต่อความมั่นคงของรัฐเองในระยะยาว

7. บทเรียนเชิงนโยบายและข้อเสนอสำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

7.1 บทเรียนจากข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชาในระดับภูมิภาค

กรณีข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชาแสดงให้เห็นว่า ความขัดแย้งด้านอธิปไตยและดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่อาจถูกอธิบายหรือจัดการได้ด้วยกรอบกฎหมายระหว่างประเทศเพียงลำพัง แม้กลไกอย่างศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะสามารถให้ความชัดเจนเชิงบรรทัดฐานทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติผลลัพธ์ของกระบวนการทางกฎหมายยังคงต้องเผชิญกับพลวัตของการเมืองภายใน ชตินิยม และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม (Koskenniemi, 2005)

บทเรียนสำคัญประการแรกคือ ความจำเป็นในการบูรณาการกฎหมายกับการเมืองอย่างมีสติ (Law-politics awareness) รัฐในภูมิภาคควรตระหนักว่าการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมายระหว่างประเทศมิใช่จุดจบของความขัดแย้ง หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดการทางสังคมและการเมืองที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น การขาดการเตรียมความพร้อมด้านการสื่อสารสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจทำให้คำตัดสินทางกฎหมายกลายเป็นเชื้อไฟทางการเมืองแทนที่จะเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพ บทเรียนประการที่สองคือ ความสำคัญของมิติชุมชนชายแดน ซึ่งมักถูกละเลยในกรอบการกำหนดนโยบายระดับรัฐ ข้อพิพาทที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจ และศักดิ์ศรีของประชาชนในพื้นที่ มีแนวโน้มสร้างความไม่พอใจสะสม และบั่นทอนความชอบธรรมของรัฐในระยะยาว

7.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในระดับรัฐ ข้อเสนอเชิงนโยบายประการแรกคือ การพัฒนากรอบนโยบายชายแดนที่ผสมผสานแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) เข้ากับความมั่นคงของรัฐอย่างเป็นระบบ นโยบายด้านอธิปไตยและความมั่นคงควรประเมินผลกระทบต่อชุมชนชายแดนควบคู่ไปกับผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ โดยกำหนดกลไกเยียวยา และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารพื้นที่พิพาท (UNDP, 1994)

ประการที่สอง รัฐควรใช้กฎหมายระหว่างประเทศอย่างรับผิดชอบ โดยหลีกเลี่ยงการนำกฎหมายมาเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมทางการเมืองภายใน การสื่อสารต่อสาธารณะเกี่ยวกับกระบวนการทางกฎหมายและผลของคำตัดสินควรมีความรอบคอบ โปร่งใส และเคารพข้อเท็จจริง เพื่อลดการบิดเบือนเชิงชาตินิยมและการปลุกเร้าความเกลียดชังระหว่างประชาชนสองฝั่งชายแดน

ประการที่สาม ควรส่งเสริมกลไกความร่วมมือระดับท้องถิ่นและข้ามพรมแดน เช่น การค้าชุมชน การจัดการทรัพยากรร่วม และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม เพื่อสร้าง “สันติภาพจากล่างขึ้นบน” (Bottom-up peacebuilding) ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นกันชนทางสังคมเมื่อเกิดความตึงเครียดในระดับรัฐ (Acharya, 2017)

7.3 ข้อเสนอเชิงนโยบายต่ออาเซียนและกลไกภูมิภาค

สำหรับอาเซียน บทเรียนจากข้อพิพาทชายแดนชี้ให้เห็นความจำเป็นในการทบทวนบทบาทขององค์กรจากการเป็นเพียงเวทีทางการเมือง ไปสู่การเป็นโครงสร้างสนับสนุนการจัดการข้อพิพาทอย่างเป็นระบบมากขึ้น แม้หลักการวิถีสันติวิธีอาเซียน (ASEAN Way) จะยังคงมีคุณค่าในการรักษาความไว้วางใจระหว่างรัฐ แต่ควรมีการพัฒนา “พื้นที่ยืดหยุ่นทางกฎหมาย” (Flexible legal space) ที่เปิดโอกาสให้อาเซียนมีบทบาทเชิงป้องกันและเชิงไกล่เกลี่ยได้มากขึ้นโดยไม่ละเมิดอธิปไตยของรัฐสมาชิก (Acharya, 2014)

ข้อเสนอหนึ่งคือ การเสริมบทบาทของเลขาธิการอาเซียนหรือคณะผู้แทนพิเศษในฐานะผู้อำนวยความสะดวกด้านการเจรจาเชิงกฎหมาย (Legal facilitation) ในข้อพิพาทชายแดน โดยเน้นการลดความตึงเครียดและสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือ มากกว่าการชี้ขาดข้อพิพาทโดยตรง

นอกจากนี้อาเซียนควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและชุมชนชายแดนในระดับภูมิภาค ผ่านเวทีคู่ขนาน (Track-two or track-three diplomacy) เพื่อให้เสียงของผู้ได้รับผลกระทบถูกนำมาพิจารณาในกระบวนการกำหนดนโยบาย

7.4 บทสรุปเชิงนโยบาย: สู่การจัดการข้อพิพาทชายแดนอย่างยั่งยืน

ในภาพรวมบทเรียนจากกรณีไทย-กัมพูชาชี้ให้เห็นว่า การจัดการข้อพิพาทชายแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำเป็นต้องก้าวพ้นกรอบคิดแบบรัฐเป็นศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว และหันมาองกฎหมาย การเมือง และมนุษยในฐานะองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก

การผสมผสานกฎหมายระหว่างประเทศกับการทูตเชิงสร้างสรรค์ บทบาทของอาเซียนในฐานะพื้นที่กลาง และการยอมรับชุมชนชายแดนเป็นผู้มีส่วนได้เสีย จะช่วยลดความเสี่ยงของความขัดแย้งซ้ำซ้อน และสร้างเงื่อนไขของสันติภาพที่ยั่งยืนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งชายแดนผ่านกรณีศึกษาไทย-กัมพูชา โดยเน้นบทบาทของรัฐ กฎหมายระหว่างประเทศ กลไกภูมิภาค และผลกระทบต่อชุมชนชายแดนในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิทธิมนุษยชน การศึกษาแสดงให้เห็นว่าข้อพิพาทชายแดนมิใช่เพียงประเด็นเชิงเทคนิคด้านเส้นเขตแดนหรือการตีความสนธิสัญญา หากแต่เป็นสนามการเมืองที่ซับซ้อน ซึ่งกฎหมาย อำนาจ และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ปะทะกันอย่างต่อเนื่อง

ในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศ บทความชี้ให้เห็นว่ากลไกอย่างศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการให้ความชัดเจนเชิงบรรทัดฐานและความชอบธรรมทางกฎหมาย แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดด้าน

อำนาจบังคับใช้ และไม่อาจแยกขาดจากบริบททางการเมืองของรัฐคู่กรณีได้โดยสิ้นเชิง คำตัดสินทางกฎหมายจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการความขัดแย้ง มิใช่คำตอบสุดท้ายของปัญหา

ในระดับภูมิภาค บทบาทของอาเซียนสะท้อนความย้อนแย้งระหว่างการรักษาเสถียรภาพกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง หลักการวิธีอาเซียน(ASEAN Way) และการไม่แทรกแซงช่วยลดความตึงเครียดและเปิดพื้นที่การสื่อสาร แต่กลับจำกัดศักยภาพของอาเซียนในการเป็นกลไกเชิงกฎหมายหรือเชิงไกล่เกลี่ยอย่างจริงจัง อาเซียนจึงทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลางทางการเมือง” มากกว่าการเป็นผู้จัดการข้อพิพาทอย่างเป็นทางการ

ประเด็นสำคัญที่บทความเน้นย้ำคือ ผลกระทบของความขัดแย้งต่อชุมชนชายแดน ซึ่งมักถูกละเลยในกรอบนโยบายแบบรัฐเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเหล่านี้เป็นผู้แบกรับต้นทุนของข้อพิพาท ทั้งในรูปแบบของความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ การจำกัดเสรีภาพ และความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชน แต่กลับไม่มีพื้นที่ทางกฎหมายหรือการเมืองในการส่งเสียงของตนเองอย่างแท้จริง สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นในการขยับกรอบความมั่นคงจากการคุ้มครองรัฐ ไปสู่การคุ้มครองมนุษย์ควบคู่กัน

ในภาพรวม บทความเสนอว่า การจัดการความขัดแย้งชายแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรมุ่งสู่แนวทางแบบบูรณาการ ที่ผสานกฎหมายระหว่างประเทศ การทูตระดับภูมิภาค และการมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนอย่างเป็นระบบ การยอมรับบทบาทของมนุษย์ในฐานะผู้มีส่วนได้เสีย ไม่เพียงช่วยลดความตึงเครียดในระยะสั้น แต่ยังเป็นเรื่องสำคัญของสันติภาพและความมั่นคงที่ยั่งยืนในระยะยาวของรัฐและภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

เพชรณพัฒน์ ศรีวุฒิประภา. (2567). สถานะทางกฎหมายของเส้นเขตแดนตามแผนที่ภาคผนวก I: คดีปราสาท

พระวิหาร. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 7(1), 1–34.

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/MFULJ/article/view/317>

สุคนธ์ทิพย์ ทวีจันทร์. (2568). ความขัดแย้งชายแดนไทย-กัมพูชาและแนวทางการจัดการเพื่อสันติภาพอย่างยั่งยืน.

วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, 12(2), 45–72.

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/287937>

Allott, P. (1999). The concept of international law. *European Journal of International Law*, 10(1), 31–50. <https://doi.org/10.1093/ejil/10.1.31>

ASEAN. (2007). *The ASEAN Charter*. Jakarta: ASEAN Secretariat.

<https://asean.org/asean/asean-charter/>

- Benjarongkapan, K., & Priaoprasit, N. (2025). The management of maritime boundary dispute between Thailand and Cambodia: Considerations of international law and politics. *Nitiparitat Journal*, 5(3), 59–95.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/NitiPariJ/article/view/287589>
- Chachavalpongpan, P. (2011). Thailand–Cambodia border conflict: The failure of ASEAN’s dispute settlement mechanisms. ISEAS Working Paper.
https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/pdfs/WP_Pavin.pdf
- Ciorciari, J. D. (2009). The battle for Preah Vihear: Thailand, Cambodia, and the politics of international law. Stanford University Press. <https://doi.org/10.1515/9780804772576>
- International Court of Justice. (1962). Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Judgment of 15 June 1962. <https://www.icj-cij.org/case/45>
- International Court of Justice. (2013). Request for interpretation of the judgment of 15 June 1962 in the case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand).
<https://www.icj-cij.org/case/151>
- Klein, N. (2014). Maritime security and the law of the sea. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198708403.001.0001>
- McCargo, D. (2012). Mapping national anxieties: Thailand’s southern conflict. NUS Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctv1ntg2n>
- Reuters. (2025, June 15). Cambodia asks World Court to settle border disputes with Thailand.
<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/cambodia-asks-world-court-settle-border-disputes-with-thailand-2025-06-15/>
- Reuters. (2025, July 25). Thailand rejects international mediation to end fighting with Cambodia.
<https://www.reuters.com/world/asia-pacific/thailand-rejects-international-mediation-end-fighting-with-cambodia-2025-07-25/>
- Reuters. (2026, January 5). Thailand–Cambodia ceasefire gradually being implemented, China says. <https://www.reuters.com/world/china/thailand-cambodia-ceasefire-gradually-being-implemented-says-china-2026-01-05/>
- Setyowati, H., & Nurulita, A. (2023). The role of ASEAN in dispute resolution between Thailand and Cambodia. *International Law Discourse in Southeast Asia*, 2(1), 149–170.
<https://doi.org/10.15294/ildisea.v2i1.66152>

Shaw, M. N. (2017). International law (8th ed.). Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/9781316979165>

Stahn, C. (2008). The law and practice of international territorial administration. Cambridge

University Press.<https://doi.org/10.1017/CBO9780511511603>

United Nations. (1982). United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS).

https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

Wolfrum, R. (Ed.). (2012). The Max Planck encyclopedia of public international law. Oxford

University Press.<https://doi.org/10.1093/law/epil/9780199231696.001.0001>

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 21 May 2026

Revised: 16 June 2026

Accepted: 14 August 2026

Contesting the Selective Moralism of the Liberal International Order: A Behavioural Political Economy of Trust, Legitimacy and Sovereignty in the Non-Western World

Federico Verri¹

Abstract

Why do non-Western states keep falling back on sovereignty and non-interference when liberal partners would prefer them to do otherwise? Treating that question as clashing values, or regime survival alone, misses what the diplomats themselves often say more bluntly — the rules are not applied the same way to everyone. This article works through the intuition with the tools of behavioural political economy. I read non-Western contestation of the liberal order, and specifically the diplomatic grammar of ASEAN and its neighbours, as a calibrated response to repeated experience of selective moralism: identical human-rights, use-of-force and sanctions claims pressed hard against some, waved through for others. The argument unfolds across three cases drawn from a corpus built in Scopus, Web of Science and HeinOnline (2014–2025), together with regional declarations and UN General Assembly resolutions — ASEAN's handling of the post-2021 Myanmar crisis; the uneven Southeast Asian reception of the 2016 South China Sea award; and the remarkably stable non-Western coalition against unilateral coercive measures. Drawing on Mayer, Davis and Schoorman (1995), Levi (1998), Tyler (2006), Beetham (1991) and Tallberg and Zürn (2019), and on fieldwork-informed observation across Asia, Africa and the Persian Gulf, I find that sovereignty operates here less as ideology than as commitment device — cheap to signal, costly to break, reassuring to neighbours whose regimes look nothing like each other but who share an interest in not being singled out next. Ontological security sharpens the pattern wherever outside pressure reaches the constitutive features of the political self. The implication is uncomfortable for Western reformers: legitimacy beyond the North Atlantic depends less on adding new substantive norms than on demonstrating procedural consistency, and reformers who skip the procedural work tend to deepen the contestation they meant to dissolve. The contribution is a synthesis and a tractable analytical model, the Trust–Legitimacy–Sovereignty (TLS) model, for political science, international law and Southeast Asian studies.

¹ British International School of Timisoara, Romania

Keywords: Behavioural political economy, Legitimacy, Multipolarity, Non-Western states, Sovereignty, Trust.

Introduction

Few diagnoses are as widely shared as the claim that the liberal international order is unwell. What that diagnosis means is another matter. For one camp the order has been hollowed out from within — by populist drift in the United States, by an erosion of the institutions liberals built and then failed to defend (Ikenberry, 2018; Mearsheimer, 2019). For another — louder each year in the scholarship that writes from outside the North Atlantic — the trouble is not erosion but design: a rule-system whose universalist self-presentation has always co-existed with conspicuously uneven application (Acharya, 2018; Anghie, 2005; Hurrell, 2018). Both diagnoses can be partly right. I take the second one as my starting point, but I want to push it past the level of complaint.

The puzzle I keep encountering — in academic settings, in conversations with civil servants from Jakarta to Tehran to Dakar, and in years of reading speeches that academics rarely read carefully — is more specific. Non-Western states whose internal politics could hardly be more dissimilar (democracies, hybrid regimes, monarchies, party-states) converge on a recognisable diplomatic register. Sovereignty. Non-interference. Multipolarity. Procedural multilateralism. The convergence is too broad to explain by regime type, and too consistent to dismiss as posturing. It calls for a mechanism.

Behavioural political economy offers one. In its strong version (Schnellenbach & Schubert, 2015), it treats political actors as boundedly rational creatures whose decisions are shaped — not determined — by trust, fairness preferences, and the heuristics those preferences generate over time. Trust here is not a vague cultural disposition; it is, after Mayer, Davis and Schoorman (1995) and Levi (1998), a calibrated bet about another party's future conduct under exposure. Legitimacy, with Beetham (1991) and the more recent reframing by Tallberg and Zürn (2019), is a layered property — rule-conformity, justification by shared belief, expressed consent — that can erode at any layer. Security, finally, comes in two flavours: the physical one we are used to, and the ontological one (Mitzen, 2006; Steele, 2008), which protects the state's coherent self-narrative against external pressure to rewrite it.

Selective moralism — the term I use throughout — is descriptive, not denunciatory. It names a pattern: identical normative claims (human rights, the use of force, the legality of coercion) advanced with high intensity against some states and waved through, or muted, for others, including the advocates themselves. The pattern is reconstructible from voting records, sanctions practice and the day-to-day archive of diplomatic language. What matters for my argument is not whether the pattern is morally defensible — opinions differ — but what it does to the people on the receiving end. Repeated exposure, the behavioural literature suggests, breeds a heuristic. I call it fairness-scepticism.

Three adjacent literatures share parts of the terrain. The English School on legitimacy in international society (Reus-Smit, 2007) tells us that legitimacy is socially constituted; it does not tell us through which cognitive and affective channels the constitution happens. Norm-contestation scholarship, especially Acharya's (2014, 2018) work on subsidiarity, tells us that local actors actively

remake global norms; it leaves the conditions under which they do so partly unspecified. Realism in the Mearsheimer (2019) idiom takes asymmetric power seriously, then collapses contestation into balancing — losing, along the way, the perceptions that make balancing politically thinkable in the first place. The TLS model I propose is meant to fill the joint in these three accounts: a mechanism-level theory that respects what is constructed, what is contested and what is materially constrained, without dissolving any of them into the others.

A note on method, briefly. The corpus was built through Scopus, Web of Science and HeinOnline for the period 2014–2025, on the controlled terms 'legitimacy', 'liberal international order', 'sovereignty', 'ASEAN', 'non-interference' and their behavioural correlates — trust, procedural fairness, ontological security — with forward and backward citation tracking around the foundational works named above. The documentary set is narrower: the ASEAN Charter (2007), the Five-Point Consensus (2021), the PCA Award (Case No. 2013-19, 2016), and the annual UNGA resolutions on unilateral coercive measures from 2014 to 2024. The three cases are not a sample. They are sites — chosen to vary across policy domain (regional security, maritime governance, the political economy of sanctions) while holding the dependent variable steady, which is the recurrent appeal to sovereignty under outside pressure. I read them with the framework, not against a controlled comparator. The article is conceptual; the empirical job it asks for — interviews, voting analyses, experiments — I flag in the limitations section.

Three parts follow. The first lays out the framework. The second walks through the cases. The third draws out the implications, faces the obvious objection — that any such reading risks excusing bad regimes — and points to where the argument should be tested next.

Part One: Background — Trust, Legitimacy and the Behavioural Turn in International Politics

1.1 The behavioural political economy framework

Behavioural political economy grew up against the cheerful unrealism of standard rational-choice models — actors who maximise unproblematic preferences, in full information, with no fairness intuitions, no memory and no reputation. Ostrom (1998) was already chipping away at the picture, the experimental tradition behind Schnellenbach and Schubert (2015) finished the demolition. The replacement is not, contrary to a common misreading, a psychological reductionism. Institutions still matter; incentives still bite. What changes is that how the rules feel — whether they look fair, whether you got to speak before being judged — enters the explanation on its own (Tyler, 2006; Levi, Sacks & Tyler, 2009).

Three findings carry the rest of the argument. Trust is asymmetric and slow — destroyed in days, rebuilt over years, and only against visible repetition of reliable conduct (Levi, 1998). Procedural fairness matters at least as much as substantive outcome; people will accept losing a case if they were heard fairly, and resent winning one if the procedure looked rigged (Tyler, 2006). And when actors come to believe — rightly or wrongly — that rules are applied selectively to their disadvantage, they do not

simply defect. They invest. They build alternative institutions; they cultivate alternative narratives of legitimacy that promise more even-handed treatment (Acharya, 2014). This last step is the engine of what follows.

1.2 Legitimacy as a multidimensional and contested property

Beetham's (1991) account remains, for my purposes, the cleanest. Legitimate rule rests on three legs — conformity to established rules, justification by beliefs the ruler and ruled actually share, and consent expressed in conduct, not only in words. Each leg can fail on its own. In international politics, all three are visibly strained. Conformity is unevenly enforced: powerful states use force without authorisation and pay no procedural price; weaker states are sanctioned for less (Anghie, 2005; Krieger & Nolte, 2019). The shared-belief leg wobbles whenever the substantive content of human rights, democracy or rule-of-law is articulated almost exclusively in North-Atlantic idioms (Acharya, 2018; Reus-Smit, 2007). Expressed consent is — to put it diplomatically — performative; many states sign and then resist (Hurrell, 2018).

Tallberg and Zürn (2019) sharpen the picture by separating the two questions that often get muddled. Does an institution meet defensible normative standards? And, distinctly: do the relevant audiences treat it as authoritative? The two can drift apart spectacularly — an institution can be normatively impeccable on paper and sociologically dead in the room, or the opposite. What is now playing out at the global level is, in their language, a politics of legitimation: the discursive and procedural work institutions do to make audiences accept them. Read against that backdrop, the sovereignty–non-interference–multipolarity grammar of non-Western diplomacy is not a denial of legitimacy. It is a counter-offer.

1.3 Ontological security and the politics of the political self

There is one more piece. States, like persons, have interests that exceed survival. They want continuity — a recognisable self-story across time, decipherable to themselves and to others (Mitzen, 2006; Steele, 2008). When external pressure reaches the constitutive parts of that story — the configuration of religion and state, the architecture of authority, the constitutional balance between political order and the economy — the pressure is felt not just as cost, but as threat to the self. This is, in my reading, why sovereignty carries such ontological weight in the post-colonial world. From Jakarta to Tehran to Algiers, the word does not signal nostalgia for Westphalia; it marks the historical fact of having become a political subject — and the determination to remain one (Bayart, 2007; Anghie, 2005).

Part Two: Analysis — Three Sites of Contested Liberal Legitimacy

Table 1

Three sites of contested liberal legitimacy: behavioural mechanisms and observable indicators.

Case	Trigger of contestation	Behavioural mechanism	Observable indicators
ASEAN and the post-2021 Myanmar crisis	External pressure to abandon consensus and non-interference after internal political reconfiguration	Diffuse trust within the regional grouping; ontological security of member regimes	Five-Point Consensus (2021); slow procedural pace; intra-regional envoy mechanism
South China Sea disputes	External insistence on full implementation of the 2016 arbitral award	Fairness-scepticism heuristic primed by historical selective enforcement	Uneven endorsement of the 2016 award; preference for ASEAN–China Code of Conduct negotiations
Unilateral coercive measures	Proliferation of sanctions outside UN Security Council authorisation	Procedural-fairness concern about equality of sovereigns; multipolar legitimisation grammar	Annual UNGA resolutions critical of unilateral coercive measures with broad non-Western majorities

2.1 ASEAN and the Myanmar crisis: consensus as a procedural value

February 2021 — the Tatmadaw seizes power, and the humanitarian situation deteriorates almost in real time. The pressure on ASEAN to abandon non-interference is immediate and, from a Western vantage, reasonable: exclusion, targeted sanctions, recognition of the parallel National Unity Government in some readings. What ASEAN produced instead — the Five-Point Consensus of April 2021, and the slow, uneven, often frustrating implementation that followed — has been read, in much of the Anglophone commentary, as evidence of institutional weakness. I want to suggest a different reading.

Insistence on a consensus-based, intra-regional process — however maddening to outside observers — does three things at once, and the cost-benefit becomes visible only when one steps inside the room. It preserves a procedurally fair forum where members with wildly heterogeneous internal politics can keep talking; the diffuse trust on which ASEAN rests is destroyed faster than rebuilt (Acharya, 2014). It refuses the precedent that outside actors get to define when internal reconfiguration becomes intervenable — a precedent whose costs would fall, predictably, on smaller members (Goh, 2013). And it shelters the ontological security of regimes that look nothing like Western liberal templates but have spent decades investing in ASEAN as a marker of belonging (Mitzen, 2006). The normative

deficits are real and worth criticising. The behavioural rationality is also real, and ignoring it is one reason outside pressure has, year after year, achieved less than its advocates expected.

2.2 The South China Sea: law, power and the perception of selectivity

The 2016 award in the Philippines–China arbitration (PCA Case No. 2013-19) was, in many Western capitals, a vindication: an Annex VII tribunal under UNCLOS had spoken; the rules-based order was alive. The reception across Southeast Asia was — and is — markedly less enthusiastic (Thayer, 2017; Talmon, 2016). Several governments whose own maritime claims rest on UNCLOS have stopped well short of full-throated endorsement. The standard Western explanation reaches quickly for Chinese coercion, and Chinese coercion is certainly part of the story. It is not the whole one.

Two further factors deserve weight. First, the same governments have a long memory for selective invocation of international law by its loudest defenders — Iraq in 2003 is the case everyone remembers, but the list is longer (Sands, 2005). That memory primes the fairness-scepticism heuristic: a ruling is evaluated not only on its merits, but on whether the advocate has been consistent. Second — and this rarely surfaces in Western analysis — the rhetorical pressure to obey the law here and now grates when it is not matched by any willingness to accept binding adjudication where Western interests are at stake. The result is not lawlessness. It is a slower, more indigenously paced negotiation, in which the formal law is taken seriously but filtered through accumulated experience of its uneven enforcement (Chesterman, 2016).

2.3 Unilateral coercive measures and the multipolar legitimisation contest

Sanctions adopted outside Security Council authorisation are now, for several reasons, the rule rather than the exception in great-power statecraft. The voting record at the UN General Assembly tells a story that Western analyses too rarely treat as analytically interesting. Since the late 1990s, large and stable majorities of non-Western states — ASEAN members usually among them — have backed resolutions critical of such measures (Subedi, 2021; Tzanakopoulos, 2015). The reflex is to dismiss the votes as performative, or as authoritarian solidarity. Neither explanation accounts for the breadth (democracies and autocracies; small states and large) or the stability (across two and a half decades, through governments that agree on very little else).

Read with the behavioural lens, the votes are about something more specific: the procedural fairness of the global governance of coercion. Unilateral measures — whatever their substantive justification in a given case — bypass the multilateral procedures that, however imperfectly, instantiate equal standing among sovereigns (Tzanakopoulos, 2015). Their use is, by any honest accounting, selective: intense against some adversaries, restrained or absent against others. The selectivity, repeated, feeds the heuristic. The alternative grammar that emerges — multipolarity, equality of sovereigns, procedural multilateralism — is not the rejection of human-rights concern that critics sometimes claim. It is a claim about the institutional path through which such concerns should travel if they are to retain long-run legitimacy (Hurrell, 2018; Acharya, 2018).

Part Three: Discussion — Opinions, Counterargument and Policy Suggestions

3.1 Implications for Southeast Asia

ASEAN's preference for consensus and non-interference — codified in Article 2 of the 2007 Charter, operationalised through AICHR — is too often read as a cultural quirk. The cultural reading is not wrong; it is just shallow. Underneath the cultural surface is a structural one: a behaviourally optimised response to asymmetric power and contested norms. Rhetorical pressure will not dissolve that response, and twenty years of trying confirms it. What changes the underlying behaviour is a change in the underlying experience of fairness.

If that is right, the most productive route for human-rights and human-security work in the region is not to try to override the procedural norms — that route has been tried, exhaustively — but to invest in mechanisms that visibly even-hand the procedures and protect ontological security: AICHR-internal instruments, civil-society dialogue at regional level, intra-regional capacity-building in rule-of-law institutions (Acharya, 2014). It also means a different kind of scholarly humility. Writing about Southeast Asia in the vocabulary of democratic deficit — without simultaneously interrogating the procedural deficits of the international order in which the region is embedded — produces analysis that the regional reader recognises immediately as half-told (Chesterman, 2016).

3.2 Implications for the conduct of international legal and political relations

The broader lesson is that reform of the international order is procedural before it is substantive — or it isn't reform at all. The point is not original to me; it is, in one form or another, what Beetham (1991), Tyler (2006) and Tallberg and Zürn (2019) have been saying for a long time. What is perhaps new is the diagnosis of why so much well-intentioned reform fails. Adding new substantive norms while leaving procedural asymmetries intact does not produce a fairer system; it produces a system whose unfairness is more visibly indexed to the proliferating norms. Targeted actors notice. They organise around alternatives. The contestation deepens. This is, in the end, a banal point — consistency matters — but it has unbanal consequences for institutional design.

3.3 The hard objection, and a reply

There is an objection that any responsible reading of this article must face. It runs roughly as follows: to read sovereignty-based contestation as behaviourally rational is to risk laundering it — mistaking the interests of regimes for the interests of the populations they govern, and providing a more sophisticated cover for repression than the regimes themselves could compose. The objection is serious. The reply has to be precise.

The framework is descriptive and explanatory. Nothing in it endorses the substantive content of every claim made under the banner of sovereignty, and nothing forecloses moral critique of specific abuses — abuses I have witnessed in more than one of the countries I have worked in. The point is narrower, and harder. Critique that is procedurally credible changes conduct; critique that is perceived as selective does not. A purely declarative invocation of universal norms, by an advocate whose own conduct violates those norms when convenient, will not modify the behaviour of a targeted actor. It

tends, more often, to consolidate it — to hand the targeted actor a free legitimization move. The framework separates what is normatively desirable from what is procedurally credible, and insists that progress on the first depends on serious work on the second (Tyler, 2006; Tallberg & Zürn, 2019). That is a methodological commitment, not an ethical compromise.

3.4 Limits, and where to take the argument next

The article is conceptual. The evidentiary base is peer-reviewed scholarship and public documents — interpreted, not quantified. Four next steps strike me as worth taking. Elite interviews in specific Southeast Asian foreign-policy bureaucracies could test whether the fairness-scepticism heuristic surfaces in the way diplomats describe their own decisions; my own conversations across the region suggest it does, but conversations are not data. Content-analytic and roll-call work on UNGA voting on unilateral coercive measures could give the multipolar-legitimation grammar empirical teeth. Comparative extension is the obvious move — West Africa, the Gulf, Central Asia all show suggestive parallels, and not always for the reasons one would predict from cultural-areas talk. And experimental designs adapted from procedural-justice research (Tyler, 2006; Levi, Sacks & Tyler, 2009) could probe the heuristic at the micro level, where it ultimately has to live or die.

Conclusion

If I were asked for the practical bottom line in one sentence, it would be this — that the politics of legitimacy in the non-Western world is, more than anything, a politics of memory. Regimes whose populations have lived through selective invocation of universal norms remember. Diplomats remember. The memory is encoded as a heuristic, the heuristic is encoded as a diplomatic register, and the register is what one then meets at the table. Trying to change the register without changing the underlying experience of fairness is not realism; it is, in a precise sense, magical thinking.

Two further observations, less obvious. The actors who have done most to delegitimise the liberal order — by applying its norms selectively when their own interests were at stake — are, in the main, not its declared opponents but its declared friends. And the most promising work I have seen in regions usually classified as illiberal has come from quiet, procedurally serious engagement that took the host's ontological-security concerns seriously enough to let substantive change happen at a non-humiliating speed. Whether that style can scale to the institutional level — whether the architecture of global governance can be retrofitted with the procedural credibility that retail diplomacy occasionally manages — is, I suspect, the question on which the legitimacy of the next international order will turn. The TLS model is one attempt to give that question analytical shape.

New Knowledge

The model I propose — the Trust–Legitimacy–Sovereignty (TLS) model — is meant to be parsimonious, falsifiable, and portable. Four propositions, in plain language:

Proposition 1 (Fairness-scepticism heuristic). Repeated experience of perceived procedural unfairness in the application of international norms produces, in the targeted states, a stable

cognitive shortcut by which subsequent normative encounters are judged as much on the consistency of the advocate as on the merits of the claim.

Proposition 2 (Commitment-device function of sovereignty). Where that heuristic is active, sovereignty and non-interference acquire moral — not only legal — weight. They function as low-cost, high-credibility commitment devices that protect diffuse trust inside regional groupings (ASEAN is the cleanest case) and reduce the strategic exposure of individual members.

Proposition 3 (Ontological amplification). The effects above sharpen wherever external pressure reaches the constitutive features of the political self — the religion–state arrangement, the regime form, the configuration of public authority. The pressure is then experienced as a threat to ontological as well as material security, and the response stiffens accordingly.

Proposition 4 (Procedural-priority condition). Sustainable reform of the international order therefore requires procedural credibility — consistency, inclusion, reciprocity — before, or at least alongside, new substantive norms. Reform that reverses the order should be expected to deepen contestation, not ease it.

Figure 1

The Trust–Legitimacy–Sovereignty (TLS) model: causal structure.

INPUT	Repeated experience of selective moralism in international governance
MECHANISMS	(P1) Fairness-scepticism heuristic → (P2) Sovereignty as commitment device protecting diffuse trust
MODERATOR	(P3) Ontological security amplification when the constitutive self is targeted
OUTPUT	Structured non-Western contestation grounded in sovereignty and procedural multilateralism
POLICY LEVER	(P4) Procedural reform of international order (recursively attenuates contestation)

Source: Author's elaboration. The model is empirically testable through elite interviews, roll-call content analysis, and procedural-justice experiments. It does not predict the content of any particular foreign-policy decision; it specifies the conditions under which sovereignty-based contestation becomes a stable equilibrium — and the procedural levers through which that equilibrium can be moved.

References

- Acharya, A. (2014). Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order (3rd ed.). Routledge.
- Acharya, A. (2018). The end of American world order (2nd ed.). Polity Press.

- Anghie, A. (2005). *Imperialism, sovereignty and the making of international law*. Cambridge University Press.
- Bayart, J.-F. (2007). *Global subjects: A political critique of globalization* (A. Brown, Trans.). Polity Press.
- Beetham, D. (1991). *The legitimation of power*. Palgrave Macmillan.
- Chesterman, S. (2016). Asia's ambivalence about international law and institutions: Past, present and futures. *European Journal of International Law*, 27(4), 945–978.
- Goh, E. (2013). *The struggle for order: Hegemony, hierarchy, and transition in post-Cold War East Asia*. Oxford University Press.
- Hurrell, A. (2018). Beyond the BRICS: Power, pluralism, and the future of global order. *Ethics & International Affairs*, 32(1), 89–101.
- Ikenberry, G. J. (2018). The end of liberal international order? *International Affairs*, 94(1), 7–23.
- Jones, L. (2012). *ASEAN, sovereignty and intervention in Southeast Asia*. Palgrave Macmillan.
- Krieger, H., & Nolte, G. (2019). The international rule of law: Rise or decline? In H. Krieger, G. Nolte, & A. Zimmermann (Eds.), *The international rule of law: Rise or decline?* (pp. 3–30). Oxford University Press.
- Levi, M. (1998). A state of trust. In V. Braithwaite & M. Levi (Eds.), *Trust and governance* (pp. 77–101). Russell Sage Foundation.
- Levi, M., Sacks, A., & Tyler, T. (2009). Conceptualizing legitimacy, measuring legitimating beliefs. *American Behavioral Scientist*, 53(3), 354–375.
- Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review*, 20(3), 709–734.
- Mearsheimer, J. J. (2019). Bound to fail: The rise and fall of the liberal international order. *International Security*, 43(4), 7–50.
- Mitzen, J. (2006). Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370.
- Ostrom, E. (1998). A behavioral approach to the rational choice theory of collective action. *American Political Science Review*, 92(1), 1–22.
- Reus-Smit, C. (2007). International crises of legitimacy. *International Politics*, 44(2–3), 157–174.
- Sands, P. (2005). *Lawless world: America and the making and breaking of global rules*. Allen Lane.
- Schnellenbach, J., & Schubert, C. (2015). Behavioral political economy: A survey. *European Journal of Political Economy*, 40, 395–417.
- Steele, B. J. (2008). *Ontological security in international relations: Self-identity and the IR state*. Routledge.
- Subedi, S. P. (2021). The status of unilateral sanctions in international law. In S. P. Subedi (Ed.), *Unilateral sanctions in international law* (pp. 1–50). Hart Publishing.
- Tallberg, J., & Zürn, M. (2019). The legitimacy and legitimation of international organizations: Introduction and framework. *Review of International Organizations*, 14(4), 581–606.

- Talmon, S. (2016). The South China Sea arbitration: Observations on the award of 12 July 2016. *Chinese Journal of International Law*, 15(2), 309–391.
- Thayer, C. A. (2017). ASEAN, China and the Code of Conduct in the South China Sea. *SAIS Review of International Affairs*, 37(2), 37–51.
- Tyler, T. R. (2006). *Why people obey the law* (Rev. ed.). Princeton University Press.
- Tzanakopoulos, A. (2015). The right to be free from economic coercion. *Cambridge Journal of International and Comparative Law*, 4(3), 616–633.

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 28 May 2026

Revised: 5 July 2026

Accepted: 14 August 2026

ภูมิรัฐศาสตร์พลังงานและการเมืองอำนาจ: การวิเคราะห์บทบาทของสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน ในระเบียบโลกใหม่

Energy Geopolitics and Power Politics: The Roles of the United States, Israel, and Iran in the
Emerging World Order

นายวิทยา ประเทโพธิ¹

Mr. Wittaya Prathepo

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพลังงานในฐานะปัจจัยกำหนดอำนาจทางภูมิรัฐศาสตร์ ผ่านกรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในภูมิภาคตะวันออกกลางร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า พลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็น “โครงสร้างของอำนาจ” ที่กำหนด พฤติกรรมของรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในบริบทตะวันออกกลาง การแข่งขันระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่านสะท้อนให้เห็นถึงการใช้พลังงานเป็นทั้งเครื่องมือในการสร้างอำนาจและสนามของความขัดแย้ง คือ สหรัฐได้ปรับบทบาทจากมหาอำนาจ (Hegemon) ไปสู่ผู้รักษาสมดุลกลยุทธ์ (Strategic balancer) โดยยังคงรักษา อิทธิพลผ่านโครงสร้างความมั่นคงและตลาดพลังงานโลก ขณะที่อิสราเอลใช้ทรัพยากรก๊าซธรรมชาติเป็นเครื่องมือ ในการเสริมสร้างความมั่นคงและอำนาจต่อรองในภูมิภาค ส่วนอิหร่านใช้พลังงานในฐานะเครื่องมือของ “ภูมิ รัฐศาสตร์แห่งการต่อต้าน” เพื่อท้าทายระเบียบอำนาจที่สหรัฐเป็นผู้นำ บทความยังชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งใน ตะวันออกกลางมีลักษณะเป็น “ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง” ซึ่งเกี่ยวข้องกับการควบคุมทรัพยากรพลังงานและ เส้นทางขนส่งมากกว่าความแตกต่างทางอุดมการณ์เพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะในรูปของสงครามตัวแทนและ การเมืองของเส้นทางพลังงาน (Pipeline politics) ที่สะท้อนการแข่งขันเชิงอำนาจทางอ้อมระหว่างรัฐในระดับมห ภาค การเปลี่ยนผ่านของระบบระหว่างประเทศไปสู่ความเป็นหลายขั้ว(Multipolarity) ทำให้การแข่งขันด้าน พลังงานมีความซับซ้อนมากขึ้น แม้ว่าสหรัฐจะยังคงมีบทบาทสำคัญ แต่การเพิ่มขึ้นของผู้เล่นอื่น เช่น จีนและรัสเซีย ได้เปลี่ยนแปลงสมดุลของอำนาจในภูมิภาค บทความจึงเสนอว่า พลังงานยังคงเป็นแกนกลางของภูมิรัฐศาสตร์ร่วม สมัย และเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดระเบียบโลกใหม่

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar ,Thailand

Corresponding author, e-mail: wittayapra1973@gmail.com,

คำสำคัญ: ภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน, การเมืองอำนาจ, ตะวันออกกลาง, สหรัฐอเมริกา, อิหร่าน, อิสราเอล

Abstract

This article examines the role of energy as a determinant of geopolitical power through the case of the United States, Israel, and Iran in the contemporary Middle East. The findings reveal that energy is not merely an economic resource but a “structure of power” that shapes state behavior and international relations. In the Middle Eastern context, the interactions among the United States, Israel, and Iran demonstrate how energy functions both as an instrument of power and as a site of conflict. The United States has shifted from a hegemonic power to a strategic balancer, maintaining influence through security architecture and global energy markets. Israel has leveraged natural gas resources to enhance its security and regional influence, while Iran employs energy as a tool of “resistance geopolitics” to challenge the U.S.-led order. Furthermore, the study argues that conflicts in the Middle East should be understood as structural conflicts centered on the control of energy resources and transportation routes, rather than solely ideological or religious disputes. Proxy wars and pipeline politics illustrate indirect forms of power competition among states. At the macro level, the transition toward a multipolar international system has intensified and complicated energy competition. Although U.S. dominance has relatively declined, it remains a key actor, while the rising roles of China and Russia are reshaping the regional balance of power. The article concludes that energy remains central to contemporary geopolitics and plays a crucial role in shaping the emerging world order.

Keywords: Energy geopolitics, Power politics, Middle East, United States, Iran, Israel

1. บทนำ

ในโลกการเมืองระหว่างประเทศร่วมสมัย พลังงานได้กลายเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีบทบาทกำหนดทิศทางของอำนาจรัฐอย่างลึกซึ้งมิใช่เพียงในฐานะทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็น “ทรัพยากรเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic resource) ที่เชื่อมโยงโดยตรงกับความมั่นคงแห่งชาติ การดำรงอยู่ของรัฐและความสามารถในการแข่งขันในระบบระหว่างประเทศ (Yergin, 2011; Klare, 2009) การควบคุมแหล่งพลังงาน เส้นทางขนส่ง และตลาด

พลังงาน จึงมิได้เป็นเพียงประเด็นด้านนโยบายเศรษฐกิจ หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการต่อรองอำนาจ และกำหนดระเบียบโลกในระดับมหภาค (Yergin, 2020)

ภายใต้บริบทดังกล่าวภูมิภาคตะวันออกกลางยังคงมีสถานะเป็น “ศูนย์กลางของภูมิรัฐศาสตร์พลังงานโลก” เนื่องจากเป็นแหล่งสำรองน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลก อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงเส้นทางพลังงานระหว่างเอเชีย ยุโรป และแอฟริกา (Woertz, 2018; International Energy Agency, n.d.) ความสำคัญเชิงโครงสร้างนี้ทำให้ตะวันออกกลางมิได้เป็นเพียงพื้นที่ของความขัดแย้งระดับภูมิภาค หากแต่เป็นเวทีของการแข่งขันเชิงอำนาจระหว่างรัฐมหาอำนาจและรัฐในภูมิภาค ซึ่งพยายามรักษา ขยาย หรือท้าทาย อิทธิพลของตนผ่านทรัพยากรพลังงานและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

แต่อย่างไรก็ตามความขัดแย้งในตะวันออกกลางมักถูกอธิบายผ่านกรอบของศาสนา อัตลักษณ์ หรือความแตกต่างทางการเมือง เช่น ความขัดแย้งระหว่างซุนนี-ชีอะห์ หรือความตึงเครียดระหว่างอิสราเอลกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้กรอบดังกล่าวจะมีความสำคัญในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่เพียงพอในการอธิบายพลวัตของความขัดแย้งในเชิงโครงสร้าง กล่าวคือปัจจัยด้านพลังงานและการควบคุมทรัพยากรกลับมีบทบาทอย่างลึกซึ้งในการกำหนดพฤติกรรมของรัฐ และในหลายกรณี เป็นแรงขับเคลื่อนหลักของการแข่งขันเชิงอำนาจ (Marcel, 2006; Coşkun, 2009)

ในแง่พลังงานมิได้เป็นเพียง “ทรัพยากร” หากแต่เป็น “เครื่องมือทางการเมือง” ที่รัฐใช้ในการสร้างอำนาจ ตีตราผลประโยชน์ และกำหนดตำแหน่งของตนในระเบียบภูมิภาคและระเบียบโลก การควบคุมแหล่งพลังงานสามารถเพิ่มอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการทูต ขณะที่การควบคุมเส้นทางขนส่ง เช่น ช่องแคบฮอร์มุซ หรือโครงข่ายท่อส่งพลังงานจนสามารถใช้เป็นเครื่องมือกดดันทางยุทธศาสตร์ต่อรัฐอื่นได้อย่างมีนัยสำคัญ (International Energy Agency, n.d.)

แม้จะมีงานศึกษาจำนวนมากในสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (International Relations) ที่วิเคราะห์บทบาทของอำนาจ ความมั่นคง และการแข่งขันระหว่างรัฐ แต่ส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับมิติทางการเมืองและการทหารเป็นหลัก โดยมีได้เชื่อมโยงปัจจัยด้านพลังงานเข้ากับการวิเคราะห์อำนาจอย่างเป็นระบบ ในขณะเดียวกัน งานศึกษาด้านพลังงานมักมุ่งเน้นไปที่มิติทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี หรือสิ่งแวดล้อม มากกว่าการวิเคราะห์ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์และโครงสร้างอำนาจ (Van de Graaf et al., 2018)

ช่องว่างทางวิชาการดังกล่าวนำไปสู่ความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการวิเคราะห์ที่สามารถเชื่อมโยง “ภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน” (Energy geopolitics) เข้ากับ “การเมืองอำนาจ” (Power politics) อย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจว่าทรัพยากรพลังงานมีบทบาทอย่างไรในการกำหนดพฤติกรรมของรัฐ และในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงระเบียบภูมิภาคภายใต้กรอบปัญหาดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งตอบคำถามวิจัยสำคัญสองประการ ได้แก่ ประการแรก พลังงานมีบทบาทอย่างไรในการกำหนดอำนาจของรัฐในระบบระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในบริบทของการแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์ในตะวันออกกลาง และประการที่สอง บทบาทของสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และ

อิหร่าน ในฐานะผู้แสดงหลักในภูมิภาคว่าส่งผลต่อการจัดระเบียบอำนาจ (Regional order) อย่างไร? ทั้งในแง่ของความสมดุลของอำนาจ ความขัดแย้ง และการสร้างพันธมิตร

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎี

บทความนี้ตั้งอยู่บนกรอบการวิเคราะห์เชิงสหวิทยาการที่ผสมผสาน “ภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน” เข้ากับ “การเมืองอำนาจ” และ “ทฤษฎีระเบียบภูมิภาค” เพื่ออธิบายว่าพลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นองค์ประกอบเชิงโครงสร้างที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐและรูปแบบของระเบียบระหว่างประเทศ ในบริบทตะวันออกกลางซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ด้านพลังงานของโลก การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรพลังงานกับอำนาจรัฐจึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายทั้งมิติทรัพยากร มิติอำนาจ และมิติโครงสร้างของระเบียบภูมิภาคไปพร้อมกัน

2.1 ภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน (Geopolitics of Energy)

แนวคิดภูมิรัฐศาสตร์พลังงานตั้งอยู่บนสมมติฐานพื้นฐานว่า “การควบคุมทรัพยากรพลังงานเท่ากับการครอบครองอำนาจ” กล่าวคือ รัฐที่สามารถเข้าถึง ควบคุม หรือกำหนดทิศทางของทรัพยากรพลังงาน ย่อมมีอำนาจต่อรองทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการเมืองในระดับระหว่างประเทศ (Klare, 2009; Yergin, 2020) ในบริบทนี้พลังงานมิได้เป็นเพียงสินค้าในตลาด หากแต่เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่รัฐใช้เพื่อสร้างอิทธิพล กดดัน หรือรักษาความมั่นคงของตน

หนึ่งในแนวคิดสำคัญภายใต้กรอบนี้คือ “ความมั่นคงด้านพลังงาน” (Energy security) ซึ่งหมายถึงความสามารถของรัฐในการเข้าถึงพลังงานอย่างเพียงพอ ต่อเนื่อง และในราคาที่เหมาะสม (Yergin, 2011) อย่างไรก็ตามในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ความมั่นคงด้านพลังงานมิได้เป็นเพียงเรื่องของการจัดหา หากแต่เกี่ยวข้องกับการควบคุมแหล่งพลังงาน เส้นทางขนส่ง และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ท่อส่งก๊าซและช่องแคบทางทะเล (International Energy Agency, n.d.) ซึ่งล้วนเป็น “จุดยุทธศาสตร์” ที่สามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือทางอำนาจได้ ในแง่นี้ พลังงานจึงทำหน้าที่เป็นทั้ง “ทรัพยากร” และ “อำนาจ” ในเวลาเดียวกัน กล่าวคือไม่เพียงแต่สร้างความมั่งคั่งให้กับรัฐ แต่ยังเปิดโอกาสให้รัฐสามารถกำหนดพฤติกรรมของผู้อื่นผ่านกลไกทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น การคว่ำบาตร การควบคุมการส่งออก หรือการกำหนดราคาในตลาดโลก (Van de Graaf et al., 2018)

2.2 การเมืองอำนาจ (Power Politics)

ในระดับของทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดสัจนิยม (Realism) โดยเฉพาะในสายสัจนิยมเชิงรุก (Offensive realism) ของจอห์น เจ. เมียร์สไฮเมอร์ ให้กรอบสำคัญในการทำความเข้าใจพฤติกรรมของรัฐในระบบที่ไร้ศูนย์กลางอำนาจ (Anarchy) โดยเสนอว่ารัฐมุ่งแสวงหาอำนาจเพื่อความอยู่รอด และมีแนวโน้มที่จะขยายอิทธิพลของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (Mearsheimer, 2001)

ภายใต้กรอบนี้ พลังงานสามารถถูกมองว่าเป็นหนึ่งใน “ฐานของอำนาจ” (Power base) ที่รัฐใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถของตน ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ การทหาร หรือการทูต ตัวอย่างเช่น การพึ่งพาพลังงานของรัฐอื่นสามารถสร้าง “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” (Power asymmetry) ที่รัฐผู้ส่งออกสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองหรือกดดัน (Yergin, 2020)

นอกจากนี้แนวคิดเรื่อง “อำนาจนำ” (Hegemony) และ “อำนาจระดับภูมิภาค” (Regional power) ยังช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ในตะวันออกกลางได้อย่างชัดเจน สหรัฐอเมริกาสามารถถูกมองว่าเป็น มีอำนาจนำที่พยายามรักษาอิทธิพลของตนผ่านเครือข่ายพันธมิตรและโครงสร้างความมั่นคง ขณะที่อิหร่านและอิสราเอลสามารถถูกมองว่าเป็นอำนาจภูมิภาคที่แข่งขันกันเพื่อขยายอิทธิพลในภูมิภาค (Fawcett, 2023) ในบริบทนี้ พลังงานจึงมิได้เป็นเพียงปัจจัยประกอบของอำนาจ หากแต่เป็น “สนามของการแข่งขันเชิงอำนาจ” ที่รัฐใช้ทั้งเพื่อเสริมสร้างอำนาจของตน และเพื่อท้าทายอำนาจของผู้อื่น

2.3 ทฤษฎีระเบียบภูมิภาค (Regional Order Theory)

เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน จำเป็นต้องพิจารณาภายใต้กรอบของ “ระเบียบภูมิภาค” ซึ่งหมายถึงรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การจัดวางพันธมิตร และกติกาที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐในภูมิภาคหนึ่ง ๆ หนึ่งในแนวคิดหลักคือ “ดุลอำนาจ” (Balance of power) ซึ่งเสนอว่า รัฐจะพยายามสร้างสมดุลเพื่อต้านทานการครอบงำของรัฐที่มีอำนาจมากกว่า ในตะวันออกกลาง ปรากฏการณ์นี้สะท้อนผ่านการแข่งขันระหว่างอิหร่านกับพันธมิตรของสหรัฐเช่น อิสราเอลและรัฐอาหรับบางประเทศ (Fawcett, 2023)

นอกจากนี้ความขัดแย้งในภูมิภาคยังมีลักษณะของ “สงครามตัวแทน” (Proxy conflict) ซึ่งรัฐใช้กลุ่มหรือองค์กรในประเทศอื่นเป็นเครื่องมือในการแข่งขันทางอำนาจ โดยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าโดยตรง ตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งในซีเรีย เยเมน และเลบานอน ล้วนสะท้อนถึงการแข่งขันเชิงโครงสร้างระหว่างอิหร่านกับฝ่ายตรงข้าม (Coşkun, 2009)

ในระดับที่กว้างขึ้น การเปลี่ยนผ่านของระบบระหว่างประเทศไปสู่ “ความหลายขั้ว” (Multipolarity) ยังมีผลต่อการจัดระเบียบอำนาจในภูมิภาค กล่าวคือการลดลงของอำนาจนำแบบขั้วเดียวของสหรัฐ เปิดพื้นที่ให้รัฐระดับภูมิภาคสามารถมีบทบาทมากขึ้นในการกำหนดระเบียบของตนเอง (Yergin, 2020) เมื่อพิจารณาทั้งสามแกนร่วมกัน จะเห็นได้ว่าพลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรที่รัฐใช้ในการสนับสนุนอำนาจ หากแต่เป็น “โครงสร้างของอำนาจ” (Structure of power) ที่กำหนดทั้งพฤติกรรมของรัฐและรูปแบบของระเบียบภูมิภาค กล่าวคือ การควบคุมพลังงานไม่เพียงเพิ่มขีดความสามารถของรัฐ แต่ยังมิบทบาทในการกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การสร้างพันธมิตร และการเกิดความขัดแย้งในระดับภูมิภาค

ดังนั้นบทความนี้จึงใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวในการวิเคราะห์ว่า บทบาทของสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่านในภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน มิได้เป็นเพียงการแสวงหาทรัพยากร หากแต่เป็นกระบวนการของการสร้าง รักษา และท้าทายอำนาจในระเบียบโลกใหม่ โดยมีพลังงานเป็นแกนกลางของการแข่งขันเชิงโครงสร้างดังกล่าว

3. ภูมิรัฐศาสตร์พลังงานโลกในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 โครงสร้างของภูมิรัฐศาสตร์พลังงานโลกได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จากยุคที่น้ำมันเป็นทรัพยากรหลักที่กำหนดอำนาจของรัฐ ไปสู่ยุคที่ระบบพลังงานมีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งในด้านแหล่งพลังงาน เทคโนโลยี และรูปแบบของตลาด อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้หมายความว่าความสำคัญของพลังงานในฐานะปัจจัยของอำนาจจะลดลง หากแต่สะท้อนถึง “การเปลี่ยนรูปของอำนาจพลังงาน” (Transformation of energy power) ที่ซับซ้อนและกระจายตัวมากยิ่งขึ้น (Yergin, 2020)

ในอดีตน้ำมันเป็นแกนกลางของภูมิรัฐศาสตร์โลกอย่างชัดเจน รัฐที่ครอบครองแหล่งน้ำมันขนาดใหญ่ โดยเฉพาะในตะวันออกกลาง มีอำนาจต่อรองสูงทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ขณะที่รัฐผู้นำเข้าพลังงานต้องพึ่งพาการเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงแห่งชาติ (Yergin, 2011) อย่างไรก็ตาม ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา โครงสร้างนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่และการเปลี่ยนแปลงในตลาดพลังงานโลก

หนึ่งในปัจจัยสำคัญคือการเติบโตของก๊าซธรรมชาติเหลว (Liquefied Natural Gas- LNG) ซึ่งได้เปลี่ยนรูปแบบของตลาดพลังงานจากระบบที่ผูกติดกับท่อส่ง (Pipeline-based system) ไปสู่ระบบที่มีความยืดหยุ่นมากขึ้นในเชิงภูมิศาสตร์ (Van de Graaf et al., 2018) ก๊าซธรรมชาติเหลวทำให้รัฐสามารถกระจายแหล่งนำเข้าและลดการพึ่งพาผู้ส่งออกรายใดรายหนึ่ง ส่งผลให้โครงสร้างอำนาจในตลาดพลังงานมีความกระจายตัวมากขึ้น และลดอำนาจผูกขาดของผู้ผลิตรายใหญ่ในบางภูมิภาค

ในขณะเดียวกัน “การปฏิวัติการกลั่นน้ำมันจากหินดินดาน (Shale)” ในสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนสมดุลของพลังงานโลกอย่างมีนัยสำคัญ การพัฒนาเทคโนโลยีการสกัดน้ำมันและก๊าซจากชั้นหิน (Shale oil and gas) ทำให้สหรัฐเปลี่ยนสถานะจากผู้พึ่งพาพลังงานนำเข้าไปสู่ผู้ผลิตรายสำคัญของโลก (Yergin, 2020) การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงส่งผลต่อโครงสร้างตลาดพลังงาน หากแต่ยังมีผลต่อภูมิรัฐศาสตร์โดยตรง กล่าวคือสหรัฐมีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และสามารถลดระดับการพึ่งพาตะวันออกกลางในเชิงพลังงานได้

นอกจากนี้กระแส “การเปลี่ยนผ่านด้านพลังงาน” (Energy transition) ซึ่งเน้นการพัฒนาแหล่งพลังงานสะอาด เช่น พลังงานหมุนเวียน (Renewables) และการลดการปล่อยคาร์บอน ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงในระยะยาวต่อโครงสร้างพลังงานโลก แม้ในปัจจุบันน้ำมันและก๊าซยังคงมีบทบาทสำคัญ แต่แนวโน้มการลงทุนและนโยบาย

พลังงานของรัฐต่างๆ แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเข้าสู่ระบบพลังงานที่หลากหลายและยั่งยืนมากขึ้น (International Energy Agency, 2025)

อย่างไรก็ตามแม้โครงสร้างพลังงานจะมีความหลากหลายมากขึ้น แต่พลังงานยังคงมีบทบาทในฐานะ “ทรัพยากรเชิงอำนาจ” (Power resource) อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือการควบคุมแหล่งพลังงาน เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐาน ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดอำนาจของรัฐในระบบระหว่างประเทศ (Klare, 2009) เพียงแต่รูปแบบของอำนาจดังกล่าวได้เปลี่ยนจากการควบคุมทรัพยากรเพียงประเภทเดียว ไปสู่การควบคุม “เครือข่ายพลังงาน” (Energy networks) ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

ในบริบทนี้การแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์มิได้ลดลง หากแต่ขยายไปสู่รูปแบบใหม่ เช่น การแข่งขันในการควบคุมเส้นทางก๊าซธรรมชาติเหลว การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานพลังงาน และการพัฒนาเทคโนโลยีพลังงานสะอาด รัฐที่สามารถปรับตัวและควบคุมองค์ประกอบเหล่านี้ได้ ย่อมมีศักยภาพในการกำหนดทิศทางของระบบพลังงานโลก และในขณะเดียวกัน สามารถใช้พลังงานเป็นเครื่องมือในการสร้างอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจยิ่งไปกว่านั้นในภูมิภาคตะวันออกกลาง การค้นพบแหล่งก๊าซใหม่ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก และการเปลี่ยนแปลงของตลาดพลังงานโลกได้เพิ่มความซับซ้อนของการแข่งขันเชิงอำนาจในภูมิภาค โดยเฉพาะในกรณีของอิสราเอลและอิหร่าน ซึ่งพยายามใช้ทรัพยากรพลังงานและตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ในการเสริมสร้างอำนาจของตน (U.S. Energy Information Administration, 2025)

ดังนั้นแม้ภูมิรัฐศาสตร์พลังงานในศตวรรษที่ 21 จะมีลักษณะที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น แต่พลังงานยังคงเป็น “แกนกลางของอำนาจ” ในระบบระหว่างประเทศ กล่าวคือพลังงานมิได้สูญเสียบทบาททางภูมิรัฐศาสตร์ หากแต่เปลี่ยนรูปแบบจากการครอบครองทรัพยากรไปสู่การควบคุมระบบเครือข่าย และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง บทความนี้จึงเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบพลังงานโลกมิได้ทำให้ความสำคัญของพลังงานลดลง หากแต่ทำให้ “ภูมิรัฐศาสตร์พลังงาน” มีความซับซ้อนและมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในฐานะโครงสร้างที่กำหนดอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในระเบียบโลกใหม่

4. สหรัฐอเมริกา: จากมหาอำนาจ (Hegemon) ไปสู่ผู้รักษาสสมดุลยุทธ (Strategic balancer)

บทบาทของสหรัฐอเมริกาในภูมิรัฐศาสตร์พลังงานตะวันออกกลางได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา จากเดิมที่เป็นรัฐมหาอำนาจซึ่งพึ่งพาพลังงานจากภูมิภาคนี้อย่างสูง ไปสู่สถานะที่มีความเป็นอิสระด้านพลังงานมากขึ้น อันเป็นผลจาก “การปฏิวัติการกลั่นน้ำมันจากหินดินดาน” ที่เปลี่ยนโครงสร้างพลังงานภายในประเทศอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาเทคโนโลยีการทำให้แตกร้าวด้วยแรงดัน (Hydraulic fracturing) และการเจาะแนวนอน (Horizontal drilling) ทำให้สหรัฐสามารถเพิ่มการผลิตน้ำมันและก๊าซภายในประเทศอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นหนึ่งในผู้ผลิตพลังงานรายใหญ่ของโลก (Yergin, 2020)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อ “ยุทธศาสตร์พลังงานและความมั่นคง” ของสหรัฐ กล่าวคือ การลดการพึ่งพาน้ำมันจากตะวันออกกลางเปิดพื้นที่ให้สหรัฐสามารถปรับนโยบายต่างประเทศได้อย่างยืดหยุ่นมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องรักษาการเมืองอยู่ในภูมิภาคเพียงเพื่อเหตุผลด้านพลังงานเหมือนในอดีต (Yergin, 2011) อย่างไรก็ตาม การลดการพึ่งพาน้ำมันได้หมายความว่าสหรัฐจะถอนตัวออกจากตะวันออกกลางโดยสิ้นเชิง หากแต่สะท้อนถึงการเปลี่ยนบทบาทจากมหาอำนาจที่ครอบงำภูมิภาคไปสู่ผู้รักษาสถิติกลยุทธที่มุ่งรักษาสถิติของอำนาจในภูมิภาคผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย

ในเชิงนโยบาย สหรัฐยังคงให้ความสำคัญกับตะวันออกกลางในฐานะพื้นที่ยุทธศาสตร์ ทั้งในด้านความมั่นคง การป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธ และการคงเสถียรภาพของตลาดพลังงานโลก (Thomas, 2008) แม้ว่าสหรัฐจะพึ่งพาพลังงานจากภูมิภาคนี้ลดลง แต่ราคาน้ำมันในตลาดโลกยังคงส่งผลต่อเศรษฐกิจของสหรัฐและพันธมิตร ดังนั้น การรักษาเสถียรภาพของภูมิภาคจึงยังคงเป็นผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ

บทบาทดังกล่าวสะท้อนผ่าน “โครงสร้างความมั่นคง” (Security architecture) ที่สหรัฐสร้างขึ้นในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งฐานทัพ การคงกำลังทหารในจุดยุทธศาสตร์ เช่น อ่าวเปอร์เซีย และการสร้างพันธมิตรกับรัฐสำคัญ เช่น อิสราเอลและรัฐอ่าวอาหรับ โครงสร้างนี้ทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือในการยับยั้ง และควบคุมสมดุลของอำนาจในภูมิภาค (Fawcett, 2023)

ในขณะเดียวกันสหรัฐยังใช้ “พลังงาน” เป็นเครื่องมือทางการเมืองและเศรษฐกิจในระดับโลก โดยเฉพาะการส่งออกก๊าซธรรมชาติเหลว และน้ำมัน ซึ่งช่วยเพิ่มอิทธิพลของสหรัฐในตลาดพลังงาน และลดอำนาจต่อรองของรัฐผู้ส่งออกแบบดั้งเดิม เช่น รัสเซียหรืออิหร่าน (Van de Graaf et al., 2018) ในลักษณะนี้พลังงานจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ยุทธศาสตร์อำนาจเชิงระบบ” (Systemic power strategy) ที่สหรัฐใช้ในการรักษาตำแหน่งของตนในระเบียบโลก

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนบทบาทของสหรัฐมิได้ปราศจากข้อจำกัด การลดการมีส่วนร่วมโดยตรงในภูมิภาคในบางช่วงเวลาได้เปิดพื้นที่ให้รัฐอื่น เช่น อิหร่าน หรือแม้กระทั่งมหาอำนาจภายนอกอย่างรัสเซียและจีน เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในตะวันออกกลาง ส่งผลให้โครงสร้างอำนาจในภูมิภาคมีความซับซ้อนและแข่งขันมากยิ่งขึ้น (Yergin, 2020)

ในแง่สหรัฐมิได้ละทิ้งบทบาทของตนในฐานะผู้กำหนดระเบียบ หากแต่ปรับตัวเข้าสู่รูปแบบของการใช้อำนาจที่ยืดหยุ่นและกระจายตัวมากขึ้น กล่าวคือแทนที่จะควบคุมภูมิภาคโดยตรง สหรัฐเลือกที่จะ “บริหารสมดุลของอำนาจ” ผ่านพันธมิตร เครือข่ายความมั่นคง และเครื่องมือทางเศรษฐกิจ รวมถึงพลังงาน ดังนั้น บทบาทของสหรัฐในภูมิรัฐศาสตร์พลังงานร่วมสมัยจึงสะท้อนถึงการเปลี่ยนผ่านจากมหาอำนาจที่ครอบงำภูมิภาค ไปสู่ผู้รักษาสถิติกลยุทธกล่าวคือ แม้สหรัฐจะลดการพึ่งพาพลังงานจากตะวันออกกลาง แต่ยังคงรักษาอำนาจและอิทธิพลในภูมิภาคผ่านโครงสร้างความมั่นคงและเครือข่ายพันธมิตร ในบริบทนี้ พลังงานมิได้เป็นเหตุผลเดียวของการมีอยู่ของ

สหรัฐในวันออกกลางอีกต่อไป แต่ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญของยุทธศาสตร์ในการกำหนดและรักษาระเบียบภูมิภาคในระยะยาว

5. อิสราเอล: พลังงานกับความมั่นคง

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อิสราเอลได้เปลี่ยนสถานะจากรัฐที่พึ่งพาพลังงานจากภายนอกอย่างสูง ไปสู่รัฐที่มีศักยภาพด้านพลังงานของตนเองอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลจากการค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติขนาดใหญ่ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก โดยเฉพาะแหล่งเลวีอาธานและทามาร์ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในภูมิรัฐศาสตร์พลังงานของอิสราเอล (U.S. Energy Information Administration, 2025) การค้นพบดังกล่าวไม่เพียงช่วยเพิ่มความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศ แต่ยังเปิดโอกาสให้อิสราเอลก้าวขึ้นมาเป็นผู้ส่งออกพลังงานในระดับภูมิภาค

ในเชิงเศรษฐกิจ แหล่งก๊าซเหล่านี้ช่วยลดการพึ่งพาการนำเข้าพลังงาน และเสริมสร้างเสถียรภาพทางพลังงานภายในประเทศ อย่างไรก็ตามในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ความสำคัญของทรัพยากรดังกล่าวมีมากกว่านั้น กล่าวคือพลังงานได้กลายเป็น “เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์” ที่อิสราเอลสามารถใช้ในการสร้างอำนาจต่อรองและขยายอิทธิพลในภูมิภาค (Yergin, 2020)

ความเชื่อมโยงระหว่าง “พลังงานกับความมั่นคง” (Energy-security nexus) ในกรณีของอิสราเอลมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ พลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ หากแต่เป็นองค์ประกอบสำคัญของยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ การควบคุมแหล่งพลังงานและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น แท่นขุดเจาะและท่อส่งก๊าซ จำเป็นต้องได้รับการปกป้องจากภัยคุกคามทั้งจากรัฐและกลุ่มติดอาวุธ ส่งผลให้การพัฒนาพลังงานของอิสราเอลต้องดำเนินควบคู่ไปกับการเสริมสร้างขีดความสามารถทางทหารและการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ทางทะเล (Fawcett, 2023)

ในอีกด้านหนึ่ง พลังงานยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอิสราเอล โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออก เช่น อียิปต์ จอร์แดน และกรีซ ความร่วมมือด้านพลังงานเช่นการส่งออกก๊าซหรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน ได้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างพันธมิตรและลดความตึงเครียดในบางมิติ (U.S. Energy Information Administration, 2025) ในลักษณะนี้พลังงานจึงทำหน้าที่เป็น “เครื่องมือทางการทูต” (Energy diplomacy) ที่ช่วยเสริมสร้างสถานะของอิสราเอลในเวทีภูมิภาค

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับความมั่นคงของอิสราเอลไม่สามารถแยกออกจากพันธมิตรหลักอย่างสหรัฐอเมริกาได้ การสนับสนุนจากสหรัฐ ทั้งในด้านการทหาร เทคโนโลยี และการเมืองระหว่างประเทศ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถของอิสราเอลในการปกป้องและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพลังงาน

ของตน (Parsi, 2005) ในขณะเดียวกันความร่วมมือดังกล่าวยังสะท้อนถึงการบูรณาการระหว่าง “พลังงาน” และ “โครงสร้างความมั่นคง” ที่สหรัฐสร้างขึ้นในภูมิภาค

ในเชิงวิเคราะห์ พลังงานจึงทำให้อิสราเอลมี “อำนาจเชิงยุทธศาสตร์” (Strategic leverage) เพิ่มขึ้นในหลายมิติ ประการแรกในระดับภายในประเทศ พลังงานช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและลดความเปราะบางจากการพึ่งพาภายนอก ประการที่สองในระดับภูมิภาคพลังงานเปิดโอกาสให้อิสราเอลสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือและเพิ่มอิทธิพลทางการเมือง และประการที่สามในระดับระหว่างประเทศ พลังงานช่วยเพิ่มความสำเร็จเชิงยุทธศาสตร์ของอิสราเอลในสายตาของมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐ

อย่างไรก็ตามการมีทรัพยากรพลังงานก็อาจนำไปสู่ความตึงเครียดใหม่ๆในภูมิภาค โดยเฉพาะข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนทางทะเลและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งอาจกลายเป็นปัจจัยเสริมของความขัดแย้งในอนาคต (Fawcett, 2023) ในแง่นี้พลังงานจึงมิได้เป็นเพียงแหล่งของอำนาจ หากแต่เป็นทั้ง “โอกาส” และ “ความเสี่ยง” ในภูมิรัฐศาสตร์ของอิสราเอล

ดังนั้น บทบาทของอิสราเอลในภูมิรัฐศาสตร์พลังงานร่วมสมัยจึงสะท้อนให้เห็นว่า พลังงานสามารถเปลี่ยนสถานะของรัฐในระบบระหว่างประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ จากรัฐที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ไปสู่รัฐที่มีศักยภาพในการใช้พลังงานเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจต่อรอง และกำหนดความสัมพันธ์ในภูมิภาค กล่าวโดยสรุป “พลังงานเท่ากับอำนาจเชิงยุทธศาสตร์” ที่อิสราเอลใช้ในการเชื่อมโยงความมั่นคง เศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น

6. อิหร่าน: พลังงานในฐานะเครื่องมือท้าทายอำนาจ

อิหร่านเป็นหนึ่งในรัฐที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในภูมิรัฐศาสตร์พลังงานของโลก เนื่องจากครอบครองทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติในปริมาณมหาศาล โดยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีปริมาณสำรองก๊าซธรรมชาติสูงที่สุดในโลก และมีแหล่งน้ำมันขนาดใหญ่ในระดับแนวหน้า (U.S. Energy Information Administration, 2024) ทรัพยากรดังกล่าวทำให้อิหร่านมีศักยภาพในการเป็น “มหาอำนาจด้านพลังงาน” (Energy power) ในระดับโลก อย่างไรก็ตาม ศักยภาพนี้มิได้ถูกใช้ในลักษณะของการผสานเข้าสู่ระบบพลังงานโลกอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะมาตรการคว่ำบาตรจากสหรัฐและพันธมิตร

มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจที่มีต่ออิหร่าน โดยเฉพาะในภาคพลังงาน ได้จำกัดความสามารถของประเทศในการส่งออกน้ำมัน การเข้าถึงเทคโนโลยี และการลงทุนจากต่างประเทศ ส่งผลให้ศักยภาพทางพลังงานของอิหร่านไม่สามารถถูกใช้ได้อย่างเต็มที่ในตลาดโลก (Coşkun, 2009) อย่างไรก็ตามแทนที่อิหร่านจะสูญเสียบทบาททางภูมิรัฐศาสตร์ พลังงานกลับกลายเป็น “เครื่องมือในการต่อต้าน” (Instrument of resistance) ที่อิหร่านใช้ในการท้าทายโครงสร้างอำนาจที่สหรัฐเป็นผู้นำ

ในแง่นี้อิหร่านได้พัฒนาแนวทางที่อาจเรียกว่า “ภูมิรัฐศาสตร์แห่งการต่อต้าน” (Resistance geopolitics) ซึ่งผสมระหว่างทรัพยากรพลังงาน ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ และเครือข่ายอิทธิพลในภูมิภาคเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ แม้อิหร่านจะถูกจำกัดในตลาดพลังงานโลก แต่ยังคงสามารถใช้ “ตำแหน่งยุทธศาสตร์” ของตนเช่นช่องแคบฮอร์มุซ ซึ่งเป็นเส้นทางขนส่งน้ำมันที่สำคัญของโลก เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจต่อรองและกดดันคู่แข่ง (International Energy Agency, n.d.)

นอกจากนั้นอิหร่านยังใช้ “เครือข่ายตัวแทน” (Proxy network) เป็นกลไกสำคัญในการขยายอิทธิพลในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นฮิซบอลเลาะห์ในเลบานอน (Hezbollah) อิรัก ซีเรีย หรือเยเมน เครือข่ายดังกล่าวช่วยให้ อิหร่านสามารถมีบทบาทในความขัดแย้งระดับภูมิภาคโดยไม่ต้องเผชิญหน้ากับรัฐคู่แข่งโดยตรง (Fawcett, 2023) ในบริบทนี้ พลังงานทำหน้าที่เป็นทั้ง “ทรัพยากรพื้นฐาน” ที่สนับสนุนความสามารถของรัฐ และเป็น “ปัจจัยเชิงโครงสร้าง” ที่กำหนดพื้นที่และรูปแบบของการแข่งขันเชิงอำนาจ

ในเชิงวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับอำนาจของอิหร่านมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ แตกต่างจากรัฐผู้ส่งออกพลังงานอื่นที่ใช้ทรัพยากรเพื่อบูรณาการเข้าสู่เศรษฐกิจโลก อิหร่านกลับใช้พลังงานเป็น “เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์” ในการท้าทายระเบียบโลกที่ถูกครอบงำโดยมหาอำนาจตะวันตก (Mercille, 2009) การควบคุมทรัพยากรพลังงานและตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ ทำให้อิหร่านสามารถสร้าง “อำนาจเชิงไม่สมมาตร” (Asymmetric power) ซึ่งช่วยลดข้อได้เปรียบของรัฐที่มีอำนาจทางทหารและเศรษฐกิจเหนือกว่า

ในขณะเดียวกัน มาตรการคว่ำบาตรยังส่งผลให้อิหร่านต้องพัฒนาแนวทางทางเลือก เช่น การค้าพลังงานผ่านช่องทางที่ไม่เป็นทางการ การสร้างความร่วมมือกับรัฐที่ไม่เข้าร่วมมาตรการคว่ำบาตร และการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศ แนวทางเหล่านี้สะท้อนถึงความสามารถในการปรับตัวของอิหร่านภายใต้ข้อจำกัด และยืนยันว่าพลังงานยังคงเป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์ในการดำรงอยู่ของรัฐ

อย่างไรก็ตามการใช้พลังงานเป็นเครื่องมือในการต่อต้านก็มีข้อจำกัดเช่นกัน กล่าวคือ การถูกแยกออกจากตลาดพลังงานโลกในระยะยาวอาจส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านพลังงานของประเทศ (U.S. Energy Information Administration, 2024) นอกจากนี้ ความตึงเครียดในภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของอิหร่านยังอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อเสถียรภาพของตลาดพลังงานโลก โดยสรุป อิหร่านเป็นตัวอย่างสำคัญของรัฐที่ใช้พลังงานในฐานะ “เครื่องมือเชิงภูมิรัฐศาสตร์” เพื่อท้าทายโครงสร้างอำนาจในระดับภูมิภาคและระดับโลก กล่าวคือพลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรที่สร้างความมั่งคั่ง แต่เป็นกลไกในการสร้างอำนาจ ต่อบริบทของการแข่งขันเชิงอำนาจระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน พลังงานจึงเป็นทั้ง “ฐานของอำนาจ” และ “สนามของความขัดแย้ง” ที่สะท้อนถึงพลวัตของระเบียบโลกใหม่อย่างชัดเจน

7. ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง: สหรัฐ-อิสราเอล-อิหร่าน

ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่านในภูมิภาคตะวันออกกลางมิได้เป็นเพียงความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์หรือศาสนา หากแต่เป็น “ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง” (Structural conflict) ที่ฝังรากอยู่ในผลประโยชน์ด้านอำนาจ ความมั่นคง และการควบคุมทรัพยากรพลังงานในระดับภูมิภาคและระดับโลก กล่าวคือ ทั้งสามรัฐต่างมีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ขัดแย้งกันในเรื่อง “ใครควบคุมภูมิภาค” และ “ใครควบคุมพลังงาน”

ในมิติของผลประโยชน์ (Competing interests) สหรัฐมีเป้าหมายหลักในการรักษาเสถียรภาพของระบบพลังงานโลกและป้องกันไม่ให้รัฐใดรัฐหนึ่งครอบงำภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งถือเป็นแหล่งพลังงานสำคัญของโลก ในขณะที่อิสราเอลมุ่งเน้นความมั่นคงของรัฐและการป้องกันภัยคุกคามจากอิหร่าน ส่วนอิหร่านพยายามขยายอิทธิพลของตนในภูมิภาค และท้าทายระเบียบอำนาจที่สหรัฐเป็นผู้นำ (Fawcett, 2023; Coşkun, 2009)

ความขัดแย้งนี้สะท้อนผ่านการแข่งขันระหว่าง “ความมั่นคง” (Security) และ “การควบคุมพลังงาน” (Energy control) อย่างชัดเจน กล่าวคือการควบคุมแหล่งพลังงานและเส้นทางขนส่ง เช่น ช่องแคบฮอร์มุซ ซึ่งเป็นเส้นทางที่รองรับน้ำมันเกือบ 20% ของโลก กลายเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ทุกฝ่ายพยายามรักษาอิทธิพลของตน ในกรณีของอิหร่าน การควบคุมหรือการข่มขู่ปิดช่องแคบดังกล่าวเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอำนาจต่อรอง ขณะที่สหรัฐและพันธมิตรพยายามรักษาเสถียรภาพในการเดินเรือและความมั่นคงของระบบพลังงานโลก

ความขัดแย้งร่วมสมัยได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “พลังงานกลายเป็นเป้าหมายโดยตรงของสงคราม” มิใช่เพียงทรัพยากรเบื้องหลัง ตัวอย่างเช่น การโจมตีแหล่งก๊าซเซาท์พาร์ส (South Pars) ของอิหร่าน และการตอบโต้โดยการโจมตีโครงสร้างพื้นฐานพลังงานในรัฐอ่าว สะท้อนให้เห็นว่าพลังงานเป็นทั้ง “เป้าหมาย” และ “เครื่องมือ” ในความขัดแย้งเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ขณะเดียวกัน การหยุดชะงักของช่องแคบฮอร์มุซยังส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำมันโลกอย่างรุนแรง ซึ่งยืนยันว่าความขัดแย้งระดับภูมิภาคสามารถส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโลกโดยตรง

ในเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสามรัฐยังสะท้อนลักษณะของปัญหาความมั่นคง (Security dilemma) กล่าวคือกรณีที่รัฐหนึ่งเพิ่มขีดความสามารถด้านความมั่นคง เช่น การเสริมกำลังทางทหารหรือการควบคุมทรัพยากรพลังงานจะถูกตีความโดยรัฐอื่นว่าเป็นภัยคุกคาม และนำไปสู่การตอบโต้ที่ยกระดับความตึงเครียดอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การโจมตีโครงสร้างพื้นฐานพลังงานของฝ่ายตรงข้ามมักนำไปสู่การตอบโต้ในลักษณะเดียวกัน ซึ่งทำให้พลังงานกลายเป็น “วงจรของความขัดแย้ง” (Cycle of escalation) มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ความขัดแย้งดังกล่าวยังมีลักษณะของ “สงครามเชิงโครงสร้าง” ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปะทะทางทหารโดยตรง แต่รวมถึงการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจ การคว่ำบาตร และเครือข่ายตัวแทน (Proxy networks) ในการขยายอิทธิพล อิหร่านใช้เครือข่ายในภูมิภาคเพื่อสร้างแรงกดดันต่ออิสราเอลและพันธมิตร ขณะที่สหรัฐและอิสราเอลใช้ทั้งกำลังทหารและมาตรการทางเศรษฐกิจในการจำกัดบทบาทของอิหร่าน (Coşkun, 2009) ดังนั้น หากพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่านมิได้มีรากฐานอยู่ที่

อุดมการณ์เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็น “การแข่งขันเชิงอำนาจ” (Power competition) ที่มีพลังงานเป็นแกนกลาง กล่าวคือพลังงานทำหน้าที่ทั้งเป็นทรัพยากรที่สร้างอำนาจ และเป็นพื้นที่ของการแข่งขันระหว่างรัฐในการกำหนดระเบียบภูมิภาค

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในตะวันออกกลางสะท้อนให้เห็นว่า พลังงานและความมั่นคงมิได้เป็นสองมิติที่แยกขาดจากกัน หากแต่เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งในระบบอำนาจร่วมสมัย และการแข่งขันระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน คือภาพสะท้อนของการต่อสู้เพื่อกำหนด “ใครมีอำนาจเหนือพลังงาน” และท้ายที่สุด “ใครมีอำนาจเหนือระเบียบภูมิภาค”

8. พลังงานกับสงครามตัวแทนในตะวันออกกลาง

ในภูมิภาคตะวันออกกลาง ความขัดแย้งร่วมสมัยมิได้ดำเนินไปในรูปของสงครามระหว่างรัฐโดยตรงเพียงอย่างเดียว หากแต่ปรากฏอย่างเด่นชัดในรูปของ “สงครามตัวแทน” ซึ่งรัฐใช้กลุ่มติดอาวุธหรือเครือข่ายพันธมิตรในประเทศอื่นเป็นเครื่องมือในการแข่งขันเชิงอำนาจ ภายใต้บริบทนี้ พลังงานมิได้เป็นเพียงทรัพยากรเบื้องหลังความขัดแย้ง หากแต่เป็นทั้ง “เหตุปัจจัย” และ “พื้นที่เชิงยุทธศาสตร์” ของการแข่งขันดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีของเยเมน ซีเรีย และเลบานอน ซึ่งต่างสะท้อนให้เห็นว่าความขัดแย้งทางการเมืองและการทหารเชื่อมโยงกับเส้นทางพลังงาน โครงสร้างพื้นฐาน และการจัดวางอำนาจในภูมิภาคอย่างลึกซึ้ง (Woertz, 2018; Fawcett, 2023)

กรณีของเยเมนเป็นตัวอย่างสำคัญของการที่ภูมิศาสตร์การเมืองและพลังงานเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก แม้เยเมนจะมีรัฐผู้ผลิตพลังงานรายใหญ่เทียบเท่ารัฐอ่าว แต่ที่ตั้งของเยเมนซึ่งอยู่ใกล้ช่องแคบ بابเอลมันเดบ (Bab el-Mandeb) ทำให้ประเทศนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขนส่งน้ำมันและก๊าซระหว่างทะเลแดง คลองสุเอซ และมหาสมุทรอินเดีย ความไม่มั่นคงในเยเมนจึงส่งผลต่อความมั่นคงของเส้นทางพลังงานโลกโดยตรง (International Energy Agency, n.d.) ในบริบทนี้การแข่งขันระหว่างซาอุดีอาระเบียกับอิหร่านในเยเมนจึงมิใช่เพียงการต่อสู้เพื่ออิทธิพลทางการเมือง แต่ยังเกี่ยวข้องกับการควบคุมหรือกดดันเส้นทางพลังงานเชิงยุทธศาสตร์ด้วย

ในทำนองเดียวกันซีเรียเป็นอีกกรณีหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า สงครามตัวแทนในตะวันออกกลางมีมิติด้านพลังงานอย่างชัดเจน แม้คำอธิบายกระแสหลักมักเน้นสงครามกลางเมือง การแทรกแซงของมหาอำนาจ และการแข่งขันทางอุดมการณ์ แต่ในระดับเชิงโครงสร้าง ซีเรียมีความสำคัญในฐานะ “จุดผ่าน” ของเส้นทางท่อส่งพลังงานที่อาจเชื่อมรัฐผู้ผลิตในอ่าวเปอร์เซียเข้ากับตลาดยุโรป การที่ซีเรียตั้งอยู่ในตำแหน่งยุทธศาสตร์เช่นนี้ ทำให้ประเทศดังกล่าวมีความสำคัญเกินกว่าบริบทภายในประเทศ เพราะใครก็ตามที่มีอิทธิพลเหนือซีเรีย ย่อมมีศักยภาพในการกำหนดทิศทางของการเมืองของเส้นทางพลังงาน ในระดับภูมิภาค (Yergin, 2020; Woertz, 2018)

ส่วนในกรณีของเลบานอน แม้จะมีใช้ศูนย์กลางการผลิตพลังงานโดยตรงในแบบเดียวกับรัฐอื่น แต่ประเทศนี้มีความสำคัญทั้งในเชิงภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงกับอิสราเอล ซีเรีย และอิทธิพลของกลุ่มฮิซบอลเลาะห์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอิหร่าน เลบานอนจึงเป็นพื้นที่ที่สงครามตัวแทนสะท้อนออกมาในรูปของการต่อสู้เพื่ออิทธิพลเหนือรัฐ พรมแดน และทรัพยากรทางทะเลในเมดิเตอร์เรเนียน ตะวันออก ปัญหาในเลบานอนจึงไม่อาจแยกจากพลวัตของพลังงานและความมั่นคงทางทะเลในภูมิภาคได้ (Parsi, 2005; U.S. Energy Information Administration, 2025)

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่าการเมืองของเส้นทางพลังงานเป็นหนึ่งในมิติสำคัญของสงครามตัวแทนในตะวันออกกลาง เพราะท่อส่งพลังงานมิได้เป็นเพียงโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็น “โครงสร้างแห่งอำนาจ” ที่กำหนดว่า พลังงานจะไหลไปทางใด ใครจะเป็นผู้ได้ประโยชน์ และใครจะสามารถใช้อิทธิพลเหนือผู้อื่นได้ การแข่งขันเพื่อกำหนดเส้นทางท่อส่งก๊าซและน้ำมันจึงมิใช่ประเด็นทางเทคนิค หากแต่เป็นการแข่งขันเพื่อจัดระเบียบอำนาจในภูมิภาค (Klare, 2009) รัฐหรือกลุ่มที่สามารถควบคุมพื้นที่ผ่านของท่อส่ง หรือสามารถคุกคามเส้นทางดังกล่าว ย่อมมีอำนาจต่อรองในระดับภูมิรัฐศาสตร์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ในแง่ที่สงครามตัวแทนจึงสามารถถูกตีความได้ว่าเป็น “สงครามทางอ้อมผ่านเส้นทางพลังงาน” กล่าวคือ แทนที่รัฐจะเผชิญหน้ากันโดยตรง รัฐกลับใช้อิทธิพลผ่านกลุ่มตัวแทน พื้นที่ชายแดน หรือรัฐเปราะบาง เพื่อแทรกแซงและกำหนดความมั่นคงของเส้นทางพลังงานและโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง (Coşkun, 2009) รูปแบบเช่นนี้ทำให้พลังงานมิได้เป็นเพียงปัจจัยสนับสนุนสงคราม แต่กลายเป็น “ภูมิประเทศของสงคราม” เอง

สงครามตัวแทนยังทำให้ความขัดแย้งมีลักษณะยืดเยื้อและกระจายตัว เพราะผลประโยชน์ด้านพลังงานและเส้นทางขนส่งมักมีมูลค่าสูงและเชื่อมโยงกับผู้เล่นหลายฝ่าย ทั้งรัฐในภูมิภาค มหาอำนาจภายนอก บริษัทพลังงาน และกลุ่มติดอาวุธ ส่งผลให้การยุติความขัดแย้งเป็นเรื่องยาก เนื่องจากมิใช่เพียงการหยุดยิงทางทหาร แต่ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบผลประโยชน์ด้านพลังงานใหม่ด้วย (Van de Graaf et al., 2018) ดังนั้น บทความนี้จึงเสนอว่า ความขัดแย้งในเยเมน ซีเรีย และเลบานอน ไม่ควรถูกมองเพียงในฐานะวิกฤตการเมืองภายในหรือสงครามภายใน หากแต่ต้องมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของภูมิรัฐศาสตร์พลังงานที่ซับซ้อน ซึ่งรัฐต่าง ๆ ใช้สงครามตัวแทนเป็นเครื่องมือในการแข่งขันทางอ้อมเพื่อควบคุมเส้นทาง อิทธิพล และโครงสร้างพลังงานของภูมิภาค กล่าวอีกนัยหนึ่งสงครามตัวแทนในตะวันออกกลาง คือรูปแบบหนึ่งของการทำสงครามผ่าน “เส้นทางพลังงาน” และสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พลังงานยังคงเป็นแกนกลางของอำนาจและความขัดแย้งในระเบียบภูมิภาคร่วมสมัย

สรุป

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่า “พลังงาน” มิใช่เพียงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็น “โครงสร้างของอำนาจ” ที่กำหนดพฤติกรรมของรัฐและทิศทางของระเบียบโลกในศตวรรษที่ 21 ผ่านการวิเคราะห์บทบาทของ

สหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในภูมิรัฐศาสตร์พลังงานตะวันออกกลาง พบว่า พลังงานทำหน้าที่เป็นทั้งฐานของอำนาจ เครื่องมือในการต่อรอง และสนามของการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ในเวลาเดียวกัน ในเชิงโครงสร้างระบบพลังงานโลกได้เปลี่ยนจากการพึ่งพาน้ำมันแบบดั้งเดิมไปสู่ความหลากหลายมากขึ้น ทั้งในรูปของก๊าซธรรมชาติเหลว (LNG) ก๊าซหินดินดาน(Shale gas) และพลังงานทางเลือก อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้ลดทอนความสำคัญของพลังงานในฐานะปัจจัยของอำนาจ หากแต่ทำให้ภูมิรัฐศาสตร์พลังงานมีความซับซ้อนและกระจายตัวมากขึ้น กล่าวคือ พลังงานยังคงเป็นแกนกลางของการแข่งขันระหว่างรัฐ เพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบจากการควบคุมทรัพยากรไปสู่การควบคุมเครือข่ายและโครงสร้างพื้นฐาน

การวิเคราะห์บทบาทของรัฐทั้งสามสะท้อนพลวัตของอำนาจที่แตกต่างกัน สหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนจากมหาอำนาจที่พึ่งพาพลังงานจากตะวันออกกลาง ไปสู่ผู้รักษาสมดุลกลยุทธ์ ที่ยังคงรักษาอิทธิพลผ่านโครงสร้างความมั่นคงและเครือข่ายพันธมิตร ขณะที่อิสราเอลใช้พลังงาน โดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความมั่นคงและอำนาจต่อรองในภูมิภาค ส่วนอิหร่านใช้พลังงานในฐานะเครื่องมือของ “ภูมิรัฐศาสตร์แห่งการต่อต้าน” เพื่อท้าทายระเบียบอำนาจที่สหรัฐเป็นผู้นำ ผ่านทั้งทรัพยากรพลังงาน ตำแหน่งยุทธศาสตร์ และเครือข่ายตัวแทน

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งในตะวันออกกลางมิได้เป็นเพียงความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์หรือศาสนา หากแต่เป็น “การแข่งขันเชิงอำนาจ” ที่มีพลังงานเป็นแกนกลาง โดยเฉพาะในรูปของสงครามตัวแทนและการเมืองของเส้นทางพลังงานซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพลังงานกลายเป็นทั้งเป้าหมายและเครื่องมือของความขัดแย้งในภูมิภาคร่วมสมัย

ในระดับมหภาค การเปลี่ยนผ่านของระเบียบโลกไปสู่ความเป็นหลายขั้ว ทำให้การแข่งขันด้านพลังงานมีความเข้มข้นและซับซ้อนมากขึ้น แม้ว่าสหรัฐจะยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้กำหนดโครงสร้างความมั่นคง แต่การเพิ่มขึ้นของผู้เล่นอื่น เช่น จีนและรัสเซีย รวมถึงบทบาทที่เข้มแข็งขึ้นของรัฐในภูมิภาค ได้ทำให้ระเบียบโลกมีลักษณะของการแข่งขันเชิงอำนาจหลายระดับ

ดังนั้นพลังงานจึงเป็นแกนกลางของภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัย และเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐ การแข่งขันระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน มิใช่เพียงการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้า หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกำหนด “ระเบียบโลกใหม่” ที่พลังงานยังคงทำหน้าที่เป็นทั้งทรัพยากร เครื่องมือ และสนามของการต่อสู้เชิงอำนาจอย่างต่อเนื่อง กล่าวโดยสรุป แม้รูปแบบของพลังงานและโครงสร้างของระบบโลกจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สาระสำคัญยังคงเดิม คือ “ผู้ที่ควบคุมพลังงาน ย่อมมีศักยภาพในการกำหนดอำนาจ” และในระเบียบโลกใหม่ อำนาจดังกล่าวมิได้กระจุกตัวอยู่ที่รัฐเดียว หากแต่กระจายอยู่ในเครือข่ายของรัฐที่แข่งขันและต่อรองกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีพลังงานเป็นศูนย์กลางของพลวัตดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- Coşkun, B. B. (2009). Global energy geopolitics and Iran. *Uluslararası İlişkiler / International Relations*, 5(20), 179–201.
- Fawcett, L. (2023). The Iraq war 20 years on: Towards a new regional architecture. *International Affairs*, 99(2), 567–585. <https://doi.org/10.1093/ia/iia313>
- International Energy Agency. (n.d.). The Middle East and global energy markets. <https://www.iea.org/topics/the-middle-east-and-global-energy-markets>
- International Energy Agency. (2025). World energy investment 2025: Middle East. <https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2025/middle-east>
- Klare, M. T. (2009). *Rising powers, shrinking planet: The new geopolitics of energy*. Metropolitan Books.
- Marcel, V. (2006). *Oil titans: National oil companies in the Middle East*. Brookings Institution Press.
- Mercille, J. (2009). Practicing radical geopolitics: Logics of power and the Iranian nuclear “crisis.” *Annals of the Association of American Geographers*, 99(5), 989–1005. <https://doi.org/10.1080/00045600903203176>
- Parsi, T. (2005). Israel-Iranian relations assessed: Strategic competition from the power cycle perspective. *Iranian Studies*, 38(2), 247–269. <https://doi.org/10.1080/00210860500106585>
- Thomas, K. T. (2008). The US in the Middle East. *Indian Journal of Political Science*, 69(4), 819–834.
- U.S. Energy Information Administration. (2024). Country analysis brief: Iran. https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Iran/pdf/Iran%20CAB%202024.pdf
- U.S. Energy Information Administration. (2025). Regional analysis brief: Eastern Mediterranean energy. https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/pdf/eastern-mediterranean.pdf
- Van de Graaf, T., Sovacool, B. K., Ghosh, A., Kern, F., & Klare, M. T. (Eds.). (2018). *The Oxford handbook of energy politics*. Oxford University Press.

Woertz, E. (2018). The energy politics of the Middle East and North Africa (MENA). In T. Van de Graaf, B. K. Sovacool, A. Ghosh, F. Kern, & M. T. Klare (Eds.), *The Oxford handbook of energy politics* (pp. 473–489). Oxford University Press.

Yergin, D. (2011). *The quest: Energy, security, and the remaking of the modern world*. Penguin Press.

Yergin, D. (2020). *The new map: Energy, climate, and the clash of nations*. Penguin Press.

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 28 May 2026

Revised: 4 July 2026

Accepted: 14 August 2026

A BOOK REVIEW OF RACISM IN U.S. IMPERIALISM: THE INFLUENCE OF RACIAL ASSUMPTIONS ON AMERICAN FOREIGN POLICY, 1893-1946

Juan Miguel U. Palero¹

Author: Rubin Francis Weston

Title of Book: *Racism in U.S. Imperialism: The
Influence of Racial Assumptions on American
Foreign Policy, 1893–1946*

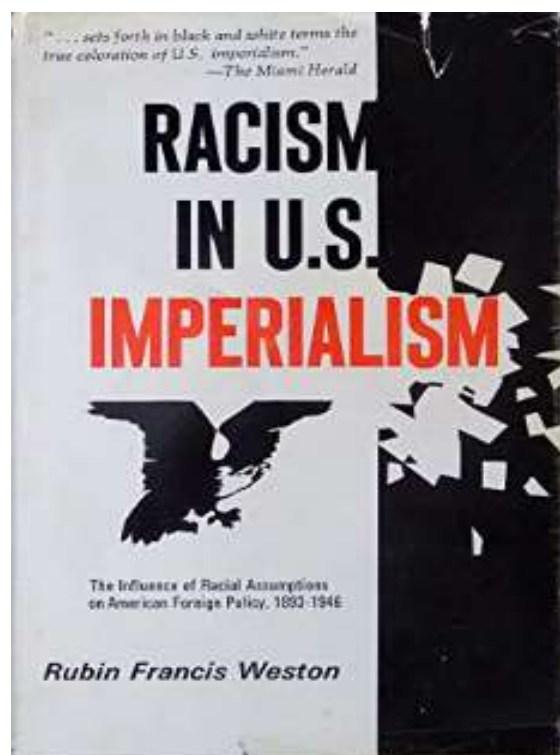
City of Printing: Columbia, South Carolina

Place of Printing: University of South Carolina
Press

Year Published: 1972

Number of Pages: xi, 291 pp.

ISBN: 0-87249-219-2



¹ Independent Researcher, Philippines
Email Address: palerojuanmiguel@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4323-1562>

ABSTRACT

This book review presents a thorough analysis and dissection of Rubin Francis Weston's 1972 book, *Racism in U.S. Imperialism: The Influence of Racial Assumptions on American Foreign Policy, 1893–1946*, which has become a mainstay reference work about the intersection of race and American policymaking. Using archival research vis-à-vis detailed analysis of primary sources as its principal methodology, Weston endeavors to fill a lacuna in the literature that substantiates the prevailing and undeniable conception that race, legal jurisprudence, and American imperialism are inextricably intertwined. The book critically engages with its readers as it explores the backstage of American imperialist preoccupations across the Pacific region (Hawaii and the Philippines) and the Caribbean (Cuba, Puerto Rico, and Hispaniola). In sum, despite its built-in shortcomings, Weston's observations and interpretations regarding the racial aspects of American imperialism are important to the field's historiography, as they planted the appropriate seeds that serve as the foundation for future research.

KEYWORDS: American Foreign Policy, Imperialism, Philippines, Racism, Rubin Francis Weston

I. INTRODUCTION

The very nature and concept of imperialism not only encouraged but also furthered the very idea of racism, as there are the usual imperial labels inherently attached that justified white superiority and the inherent right of whites to rule over those people with darker complexions, reinforcing the racial superiority mindset. With that qualifier, as seen in the annals of history, citing the United States as a nation that justified its ‘annexation’ of the former colonies of the Spanish Empire in 1898 primarily through a racist ideology serves as a seamless example. Thus, in discussing the United States as an imperial power, it is necessary to probe and retrace the racial assumptions embedded in the mindset, credo, and official policies of American officials.

Originally submitted as a dissertation at Syracuse University in 1964 under the supervision of Nelson M. Blake, Rubin Francis Weston’s *Racism in U.S. Imperialism: The Influence of Racial Assumptions on American Foreign Policy, 1893–1946*, aspires to be a topical work by giving a fitting response to the discussion of the nexus of race and American imperialism by accounting for the experiences of the “others,” particularly “Indians, Chinese, Japanese, and Negroes,” into the formulation of the foreign policy of the Americans, not merely basing it on their own preferences (Weston 1972, xiv). Interestingly, in doing such a daunting endeavor, he primarily utilized the viewpoints and accounts of the “whites” concerning people of color to substantiate his account, since “whites have been neglected as a subject for study,” as most of the records were from accounts of people of color (Weston 1972, xv). This unexpected move is not only seen as a tactic to deconstruct the existing historiographic narrative wherein the ‘oppressed’ fill up the majority of the works about American imperialism, but it can also be viewed as piercing the veil of the ‘oppressors’ minds’ to take a peek at the rationale as to how the officials thought out and molded these race-driven schemes that would later become official policies by the state.

II. SUMMARY

The main thesis of the book, established in the first two chapters, is that American racial attitudes, which were theoretically abolished at the conclusion of the American Civil War, were exported to areas that came under the influence of the United States after the Spanish-American War of 1898. It meant that those people living in the areas they had acquired would be treated as a second-class ‘race’ or people, which brought back to American society the defining racial viewpoint of the former Southern states. It was also under the impression that the colonized people, such as the Filipinos, Puerto Ricans, Haitians, and Hawaiians, are treated like the Native Indians or Negroes in the American mainland, and because of their skin color, the American public was persuaded to believe in the innate unfitness of the less-developed peoples to govern themselves (Weston 1972, 22); thus, the “White Man’s Burden” exists, expressed by Rudyard Kipling, which enamored the Americans to embark on a great yet imperialist adventure.

The main strength of Weston's book comes in his detailed, chapter-by-chapter, analysis of how these American racial attitudes were exported in the territories they have acquired. In the case of Hawaii (Chapter 3), ardent American expansionists firmly believed that their imperial scheme in Hawaii was the most sensible and awaited solution to the economic stagnation faced by the islands under their native rulers. They argued that "the native race was dying out" and with the increment of Chinese and Japanese populations in the area, fearing that the islands would be overrun and controlled by people coming from inferior races. These expansionists who advocated the exclusion of Asians in the area however, as Weston argued, failed to discern that the influx of Asian people in the area germinated primarily from the economic prospects of the area (coolie labor for the sugarcane industry), in which the white Americans would also heavily depend if they wanted the Hawaiian Islands to thrive economically.

In the case of the Philippines (Chapter 4), Weston argues that the Americans slickly utilized racism as an excuse to deny recognition of the independence proclaimed by the Filipinos on June 12, 1898, ultimately betraying the trust of the Filipinos who looked up to them as their allies, more so when it came to engaging their former Spanish colonial masters. The Americans unwittingly believed that the Filipino people resembled the skin tone of the African-Americans in their country, even though the Filipinos at that time were racially divergent, from Negritos, Malays to the Spanish and Chinese mestizos. Ultimately, the ratification of the Treaty of Paris gave birth to the 'Philippine Question' which turned out to be a contentious, sometimes heated, political-cum-legal debate over whether or not the independent Philippines should be incorporated into the United States. On one side, there is Henry Cabot Lodge Sr. and a number of Republicans who are in favor of annexing the islands for furthering American commercial interests, without thinking the broader repercussions of their actions. On the other side, figures such as Senator Desota Money of Mississippi and John W. Daniels of Virginia, in addition to politicians from the former Southern states, stated that the inclusion of the country is a huge threat to the American Republic mainly because they consider Filipinos an inferior people to them, thus fearing that the United States will eventually become a contaminated hodgepodge of "half-free and half-dependent" people (Weston 1972, pp. 92-93). Ultimately, the eruption of the Philippine-American War on February 4, 1899, forced the reluctant, skeptical, anti-expansionist senators to ratify the Treaty of Paris, cementing the legal foundation for American annexation of the Philippine islands. Emerging from the war, the Filipinos will find themselves in a political existential paradox: for the next four decades, they are under the management and tutelage of the Americans but will never become citizens of America, by virtue of the promulgation of the landmark U.S. Supreme Court decision from the case of *Downes v. Bidwell* in 1901.

The last Spanish Empire strongholds in the Caribbean, those of Cuba (Chapter 5) and Puerto Rico (Chapter 6) present an engaging pair of American foreign policy paradoxes. Cuba, the nearest major Caribbean island group to the United States, received mixed sentiment from its American neighbors. They were initially interested in them not only because of their supposed duty of thwarting

any European presence in the Western Hemisphere but primarily because of the economic potential that they would greatly benefit from. But after the Spanish-American War, their fervent enthusiasm had plunged drastically. The American nation, as Weston argued, was “sympathetic to the aspirations of the Cubans for republican principles but unwilling to concede political independence” (Weston 1972, 138). Thus, by virtue of the Teller Amendment, it demonstrated that American interests in Cuba were limited only to “pacification” purposes; they would not forcibly incorporate Cuba into the American union, which then left the administration and control of the island to the Cuban people themselves. Puerto Rico, on the other hand, followed a distinct trajectory compared to Cuba. By virtue of the Foraker Act of 1900, the United States has incorporated the territory into their own and established a civil government, which was headed by a resident commissioner to ensure stability and proper management. Then, by 1917, upon promulgation of the Jones-Shafroth Act, statutory birthright citizenship was accorded to people born in Puerto Rico on or after April 11, 1899, and racial immigration and naturalization quotas for Puerto Ricans were abolished. But despite all the legal underpinnings, the social reality is that those who were in positions to formulate policies denied Puerto Ricans the rights usually given to Americans.

As the final case study, Weston presented the narrative of Hispaniola (Chapter 7) and the American interests in the area. The Haitians and Dominicans were very wary of the encroachment of American interests into the island of Hispaniola, fearing that they would become annexed and treated as slaves. On the other side, the Americans viewed the people from the Dominican Republic as “lacking ambition and endurance both physically and mentally,” and the Haitians were characterized as natural prevaricators, which triggered a repugnance of interests in the area (Weston 1972, 214-215). Then, as a conclusion to the work, Weston quoted Samuel Bemis’ statement touching on the ephemerality of American imperialism: “American imperialism was an imperialism against imperialism” (Weston 1972, 257). Ephemeral, in a sense, since the Americans found themselves gerrymandering and, at certain times, dumbfounded by how far their ‘Manifest Destiny’ mission would take them, even if they were powered by a strong belief in racial superiority. Thus, Weston cleverly posited that the Americans’ strong imperialist fervor served as the Trojan horse for the limitations of the American state during the years 1893-1946.

III. ANALYSIS

Weston’s seemingly convincing statements about the intersection of race and imperialism in the American context were partly driven by the wealth of bibliographic materials used to create his work. He utilized numerous official documents from the U.S. House of Congress and U.S. Senate, which shaped the ‘insiders’ view’ of the topic, as they contain pertinent information to the conducted floor hearings and other general inquiries about the inclusion of these insular areas in the American union. These are undoubtedly helpful in mapping the roots of how these racist policies came into being.

Another commendable feature of the book is Weston's attempt, in settling an account on the interconnection of racism and American imperialism that is fair and impartial, by hearing the side of the contrarians. Anent the contrarian's perspective on this complex issue, Weston underscored the integral role played by the National Association for the Advancement of Colored People (NAACP), in the 1920s and 1930s, to police the governmental policy relating to colored people in their overseas territories (Weston 1972, 236). Such an inclusion meant that Weston did not attempt to prescind or bar any arguments coming from the "colored people" that would undermine his laid out *white-centric* arguments. While it supports how the African-Americans viewed the miseries of the colored people under the American administration, it falls short of providing an all-encompassing account. Weston gave favored treatment to the NAACP's reception on Hispaniola, neglecting other counter-resistance movements inside the occupied territories or any endeavors made by Americans to dissuade the pervasion of the imperialist way (Weston 1972, 236-238). Weston's exclusion of Andrew Carnegie's offer of buying the Philippines worth US\$20 million in order for it to remain independent is a missed-out opportunity in his discussion.

However, its major defect when it comes to its sources is that it lacked an up-to-date secondary scholarly sources as Weston did not attempt to reformulate, revise, or rethink the ideas that were once in his dissertation that eventually became his book. And in fact, the secondary sources he utilized are outnumbered by the primary sources he used, which asserted that Weston is more concerned on "*how* the events unfolded" rather than "*why* the events unfolded". It seems to the reviewer that Weston purposefully did not include a handful of important secondary sources existing at that time (the 1970s), such as that of Walter LaFeber and Ernest May, whose works about international relations would further solidify and provide more depth to the statements provided by Weston.² His intellectual myopia about the interconnection and integration of American imperialism, racism, political, economic, socio-cultural aspects have made it quite impossible for him to craft a more robust and comprehensive account.

Another major flaw is that Weston's book was deprived of a proper historical and reasonable appraisal of why Hawaii was granted statehood within the United States of America by 1959, and Puerto Rico was not incorporated. On page 264, Weston claimed that the *insufficient* "Americanization" of the Puerto Ricans was the primary reason why the Americans denied entry into the American union, for there exists a "continued subordinate relationship" between them. But with that plain explanation alone, it cannot grasp the severity of the historical situation.

² For a contemporary scholarly account on the U.S. Imperialism which runs contrary to the account of Weston, see Walter LaFeber, 1963, *The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898*, (Ithaca: Cornell University Press). While Weston tested the limits of prevailing historiographical inquiries into American imperialism, LaFeber contended in this specific monograph that it was "economic forces", not on the belief of racial superiority, rests the American proclivity in commercial and economic expansion, which naturally paved the groundwork for imperialism (LaFeber 1963, viii).

To have an inherent guarantee of the historical context for this shortcoming, it demands a thorough historical scrutiny. It is clear in the court opinion of one of the infamous Insular Cases mentioned earlier, *Downes v. Bidwell*, that the territory of Puerto Rico, consistent with other of the American occupied territories in the Pacific and the Caribbean, were not automatically given full protection by the United States in terms of administrative, taxation, and other economic affairs, not unless the United States Congress approves of such move. In short, the *Constitution* does not necessarily “follow the *flag*” (Burnett and Marshall 2001, 4). In relation to that ruling, Associate Justice Edward Douglass White, in his concurring opinion to the *Downes v. Bidwell*, scathingly remarked that “*there be no controversy as to the right of Congress to locally govern the island of Porto Rico as its wisdom may decide[...]*” (*Downes v. Bidwell*, 1901) And as seen in the exacting language used by Justice White, “right of congress to locally govern,” that came through in 1917, wherein the Puerto Ricans were made United States citizens through the promulgation of the Jones-Shafroth Act of 1917. Although, in reality, the repercussions of this act only encompassed the idea of granting American *citizenship*, albeit confined to a restrictive quota system, to all willing Puerto Ricans, but it does not take explicitly take into consideration the granting statehood into the American Union, or resolve the thorny issue of granting citizenship equates granting of equal constitutional rights to the Puerto Ricans.

In the landmark decision of *Balzac v. Porto Rico* in 1922, it was legally established that Puerto Rico remains an unincorporated territory of the American Union, even as the American Congress (through the Jones-Shafroth Act) extended the privilege of granting American citizenship to them. Then Chief Justice William Howard Taft, who had penned the landmark decision, stated that “*when such a step [incorporation of Puerto Rico into the American Union] is taken, it will be begun and taken by Congress deliberately, and with a clear declaration of purpose, and not left a matter of mere inference or construction*” (*Balzac v. Porto Rico*, 1922). One must remember that the opinions of justices in the Supreme Court, at the time, were embroiled in the same racial tension, which Weston tries to make a case for in his book. Thus, the United States Congress’ mandate and power in terms of territorial incorporation were not found relevant by Weston in his discussion of Puerto Rico’s exclusion from the American union. It highlights Weston’s over-enthusiasm in referring to racial implications of the personnel involved in agreement signing or the implication of it to the colored people vis-à-vis equality with white American privilege, which, frankly, dilutes the discussion.

Furthermore, while Hawaii was groomed towards statehood due to the authoritative influence of white American corporations in the area, with the onset of the Cold War, the first democratically-elected governor of Puerto Rico, Luis Muñoz Marin, supported the initiative of nationalizing the Puerto Ricans by immersing them in their own culture, fearing that American statehood would erase the inherent native linguistic and cultural upbringing. Hence, in 1952, he championed the *Estado Libre*

Asociado or the “Free Associated State of Puerto Rico”³ wherein it permitted “self-governance” and the proposed constitution permitted the full unification of its court system and any amendments to such constitution were to be accordingly based on Public Law 600 or the *Puerto Rico Federal Relations Act of 1950*. It finally came into being on July 25, 1952, which essentially closed the doors for further negotiations of Puerto Rican admission into the American union (Monge 1997, 118).

In addition to the defect mentioned above, there are minor defects that need to be pointed out, which concerns framing of historical information. On page 90, the census presented shows that the existing demographic total of the Philippines has no year indicated. On page 100, Weston stated, using the report given by the Schurman Commission to McKinley, “the Filipinos themselves, according to hundreds of witnesses, did not want independence.” But in reality, by the time the Schurman Commission arrived, the Philippines was already an independent republic, and on the other side, Weston’s assertion did not have any direct reference as to where the “Filipinos” had said that. It is more likely that Weston, just like the members of the Schurman Commission before him, believed *prima facie*, the statements given by the Filipinos, notably the *ilustrados* or elite class, they had interviewed without scrutinizing whether it holds a grain of the truth or not.

On page 141, Weston claimed that both the Hawaiian and Cuban Revolutions in the 1890s were “reactions against monarchical rule.” While technically correct, Weston failed to properly distinguish and scrutinize the revolutions in those two areas as structurally distinct, even if their overarching goal is the same: to overthrow their current ruler. In Hawaii, the Hawaiians overthrew Queen Lili’uokalani in 1893 with the assistance of American industrialists; in contrast, the Cuban struggle for independence against their Spanish colonial masters precipitated the political-military intervention of the Americans, catalyzed by the *USS Maine* incident in 1898. Succinctly, the Hawaiian Revolution is characterized as a foreign-led effort to overthrow the local ruler while the Cuban Revolution is a locally-led uprising to overthrow the foreign ruler.

IV. CONCLUSION

As a summing up, the subject of American *imperialism* demands no less. Scholars devote considerable effort and sustained time to study and make appropriate strides in this thorny and complex topic, as a guide for current and future policy. It imports and employs a multitude of concepts from allied disciplines to dissect the nature, participants involved, and events that unfolded that are pertinent appropriately and thoroughly to the transformation of the American state. Rubin Francis Weston’s book

³ Former Chief Justice of the Puerto Rican Supreme Court Jose Trías Monge noted that many scholars always fall into the trap that the literal translation of *Estado Libre Asociado* is “Commonwealth of Puerto Rico” but it is not. Its correct translation is the “Free Associated State of Puerto Rico.” This erroneous translation, Monge noted, was misinterpreted and subsequently entertained by scholars of the field which was the primary reason for its persisting influence as seen in historical literature and other accounts.

offers an unmistakable scholarly attempt to escape the usual provincialism about American imperialism by centering the concept of race as a major inertia that clothed the Americans' desire to control areas both in the Pacific and the Caribbean. Moreover, it is underscored that the embodiment of racism in the arena of foreign policy-making, as shown in Weston's work, was shaped into legal jurisprudence and legislative intent, which would subsequently affirm the idea of a prevailing systemic ideological and intellectual battlefield within American society as the *imperialist* trajectory of America unfolded. Despite the shortcomings mentioned, which are common for both a trailblazing and highly provocative work, Weston has written a book that should reach students of history and allied disciplines, scholars, and even the general public. It behooves readers to abandon preconceived ideological notions about American imperialism, as it offers intellectually stimulating and nuanced perspectives to address the complex topic. It stands out as a model for future research endeavors, for good and for ill, regarding the growing presence of American influence and its complex implications and constituents, which continues to cast a huge shadow in the entire world.

V. REFERENCES

Balzac v. Porto Rico, 258 U.S. 298. (1922).

https://supreme.justia.com/cases/federal/us/258/298/?__cf_chl_f_tk=e6S1bRDhyZdWBqR1OzRvIGIYC39GDSLYDeiLkUwUR04-1783065642-1.0.1.1-lc65z3J4cW97s_ci2ol6fZisOQ0PduQ0Mc5sqQkarBU.

Burnett, C.D. and Marshall, B. (2001). *Foreign in a Domestic Sense: Puerto Rico, American Expansion, and the Constitution*. Durham and London: Duke University Press.

Downes v. Bidwell, 182 U.S. 244. (1901). <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep182/usrep182244/usrep182244.pdf>.

Lafeber, W. (1963). *The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860-1898*. Ithaca: Cornell University Press.

Monge, J.T. (1997). *Puerto Rico: The Trials of the Oldest Colony in the World*. New Haven: Yale University Press.

Weston, R.F. (1972). *Racism in U.S. Imperialism: The Influence of Racial Assumptions on American Foreign Policy, 1893-1946*. Columbia: University of South Carolina Press.

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 21 July 2026

Revised: 6 August 2026

Accepted: 14 August 2026

สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ: การปะทะกันระหว่างอำนาจ
กฎหมายทะเล กฎหมายสงครามทางทะเล และสิทธิในการป้องกันตนเอง

The right to pass through the Strait of Hormuz in the event of armed conflict: The
clash between the law of the sea, the law of maritime warfare, and the right to
self-defense

นายธีรชัย แดงไพศาล¹

Mr.Terachai Dangpisan

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ขอบเขตของสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในภาวะความ
ขัดแย้งทางอาวุธ โดยมุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทะเล กฎหมายสงครามทางทะเล และกฎหมายว่า
ด้วยการใช้กำลัง ซึ่งพบว่าช่องแคบฮอร์มุซมีสถานะเป็นช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ ส่งผลให้
สิทธิในการผ่านได้รับการรับรองภายใต้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเลตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่า
ด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the Sea) แต่อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าว
มิได้มีลักษณะเป็นสิทธิสมบูรณ์ หากแต่ถูกจำกัดโดยกฎหมายสงครามทางทะเลและการอ้างสิทธิในการป้องกัน
ตนเองของรัฐ ซึ่งเปิดโอกาสให้รัฐสามารถใช้มาตรการด้านความมั่นคงเพื่อควบคุมการเดินเรือได้ในบาง
สถานการณ์ นอกจากนี้การศึกษายังพบว่า แม้สิทธิในการผ่านจะยังคงมีอยู่ในเชิงกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติกลับ
ถูกทำให้ “อ่อนแรง” ผ่านการใช้มาตรการทางทหารและความเสี่ยงด้านความมั่นคง ซึ่งนำไปสู่ภาวะที่เรียกว่า
“การปิดช่องแคบในเชิงหน้าที่” กล่าวคือช่องแคบยังคงเปิดในเชิงกฎหมาย แต่ไม่สามารถใช้ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากฎหมายระหว่างประเทศมิได้มีเอกภาพ หากแต่เป็นระบบของกฎเกณฑ์
ที่ทับซ้อนและแข่งขันกัน ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนเชิงกฎหมายในการคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือใน
บริบทของความขัดแย้งร่วมสมัย

คำสำคัญ: ช่องแคบฮอร์มุซ, การผ่านทางผ่านแดนทางทะเล, กฎหมายทะเล, กฎหมายสงครามทางทะเล, สิทธิ
ในการป้องกันตนเอง

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar ,Thailand

Corresponding author, e-mail: terachaidangpisan@gmail.com,

Abstract

This article examines the scope of the right of transit through the Strait of Hormuz in situations of armed conflict, focusing on the interaction between the law of the sea, the law of naval warfare, and the law governing the use of force. The findings indicate that the Strait of Hormuz qualifies as a strait used for international navigation, thereby granting ships the right of transit passage under United Nations Convention on the Law of the Sea. However, this right is not absolute and is subject to limitations imposed by the law of naval warfare and the invocation of self-defence by states, which may justify the implementation of security measures affecting navigation. Furthermore, the study demonstrates that although the right of transit persists in legal terms, it becomes significantly weakened in practice due to military risks and security measures, leading to what can be described as a “functional closure” of the strait. In this situation, the strait remains legally open but is not effectively accessible in practice. At a theoretical level, the article argues that international law does not operate as a unified system but rather as a set of overlapping and competing legal regimes, resulting in legal indeterminacy in the protection of freedom of navigation under conditions of armed conflict.

Keywords: Strait of Hormuz, transit passage, law of the sea, naval warfare, self-defence,

1. บทนำ

ช่องแคบฮอร์มุซเป็นหนึ่งในเส้นทางคมนาคมทางทะเลที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์สูงสุดของโลก เนื่องจากเป็นจุดเชื่อมต่อหลักระหว่างอ่าวเปอร์เซียกับมหาสมุทรอินเดีย และเป็นเส้นทางขนส่งพลังงานที่มีสัดส่วนสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโลกโดยรวม (Tanaka, 2023; Rothwell & Stephens, 2023) ลักษณะเฉพาะของช่องแคบดังกล่าวในฐานะ “ช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ” ทำให้การเคลื่อนย้ายของเรือพาณิชย์ โดยเฉพาะเรือบรรทุกน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับเสถียรภาพด้านพลังงานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก (Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022) ภายใต้บริบทของความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์และความขัดแย้งทางอาวุธในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในสงครามความระหว่างอิหร่านกับอิสราเอลและสหรัฐฯ ช่องแคบฮอร์มุซกลายเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางสูงต่อการควบคุม การคุกคาม หรือแม้กระทั่งการจำกัดการเดินเรือในทางปฏิบัติ (Lott, 2026; Kudrin, 2026) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าช่องแคบฮอร์มุซมิได้เป็นเพียงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หากแต่

เป็น “จุดตัด” (intersection) ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศ ความมั่นคงทางทหาร และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งก่อให้เกิดคำถามสำคัญต่อบทบาทและประสิทธิภาพของกฎหมายทะเลระหว่างประเทศในการคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งร่วมสมัย (Tanaka, 2023; Guilfoyle, 2020)

ภายใต้กรอบกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the Sea) ช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศย่อมอยู่ภายใต้ระบอบ “การผ่านทางผ่านแดนทางทะเล” ซึ่งรับรองสิทธิของเรือทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเรือพาณิชย์หรือเรือรบ ในการผ่านอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วโดยปราศจากการขัดขวางจากรัฐช่องแคบ (Nandan & Anderson, 1989; Tanaka, 2023) หลักการดังกล่าวถือเป็นการประนีประนอมระหว่างอธิปไตยของรัฐชายฝั่งกับความจำเป็นของประชาคมระหว่างประเทศในการคงไว้ซึ่งเสรีภาพในการเดินเรือในเส้นทางยุทธศาสตร์ (Moore, 1980; Rothwell & Stephens, 2023) แต่เมื่อเกิดสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ หลักการดังกล่าวกลับเผชิญกับข้อท้าทายเชิงโครงสร้าง เนื่องจากรัฐอาจอ้างอำนาจภายใต้กฎหมายสงครามทางทะเลเพื่อกำหนดมาตรการควบคุม ตรวจค้น หรือจำกัดการเดินเรือ รวมทั้งอาจอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อสร้างข้อจำกัดเพิ่มเติมต่อการผ่านช่องแคบ (Dowd-Beck, 1995; Dinstein, 2017) ส่งผลให้สิทธิในการผ่านซึ่งดูเหมือนมีลักษณะเป็น “สิทธิพื้นฐาน” ภายใต้กฎหมายทะเล กลับกลายเป็นสิทธิที่ถูกทำให้มีเงื่อนไขและขึ้นอยู่กับบริบทด้านความมั่นคงและการใช้กำลังในทางปฏิบัติ อันนำไปสู่ความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศในสถานการณ์ความขัดแย้งร่วมสมัย (Lott & Kawagishi, 2022; Guilfoyle, 2019)

จากข้อถกเถียงและช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ขอบเขตและสถานะของสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอรัมซุภายใต้บริบทของความขัดแย้งทางอาวุธ โดยตั้งคำถามหลักว่า เรือยังคงมีสิทธิในการผ่านช่องแคบระหว่างประเทศตามกฎหมายทะเลเพียงใด เมื่อเผชิญกับข้อจำกัดจากกฎหมายสงครามทางทะเลและการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐ เพื่อตอบคำถามรองว่า ระบอบกฎหมายทั้งสามสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสอดคล้องหรือไม่ หรือกลับก่อให้เกิดความขัดแย้งเชิงบรรทัดฐานที่นำไปสู่ภาวะความไม่แน่นอนในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยจะวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ หลักกฎหมายจารีตด้านการใช้กำลัง และกรอบกฎหมายสงครามทางทะเล ควบคู่กับการพิจารณากรณีศึกษาช่องแคบฮอรัมซุในบริบทความขัดแย้งร่วมสมัย เพื่อเสนอข้ออธิบายเชิงระบบเกี่ยวกับสถานะของสิทธิในการผ่านช่องแคบ และเพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศในการคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือในภาวะวิกฤต

2.วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ขอบเขตและลักษณะของสิทธิในการผ่านช่องแคบระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในกรณีช่องแคบฮอรัมซุ ภายใต้กรอบกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ โดยอาศัยหลักการ “การผ่านทางผ่านแดนทาง

ทะเล (Transit passage)” ตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the Sea)

2. เพื่อศึกษาข้อจำกัดของสิทธิในการผ่านช่องแคบในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ โดยวิเคราะห์บทบาทของกฎหมายสงครามทางทะเลและหลักกฎหมายจารีตที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักความจำเป็น (Necessity) และความได้สัดส่วน (Proportionality)

3. เพื่อวิเคราะห์การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) และผลกระทบของการอ้างสิทธิดังกล่าวต่อเสรีภาพในการเดินเรือในช่องแคบระหว่างประเทศ

3. แนวคิดและทฤษฎีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การทำความเข้าใจสิทธิในการผ่านช่องแคบของเรือในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงหลายมิติ โดยเฉพาะกฎหมายทะเลซึ่งวางหลักเสรีภาพในการเดินเรือเป็นพื้นฐาน กฎหมายสงครามทางทะเลซึ่งกำหนดข้อจำกัดภายใต้ตรรกะด้านความมั่นคง และกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังซึ่งให้ความชอบธรรมแก่การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐ อย่างไรก็ตาม กฎหมายทั้งสามมิได้ทำหน้าที่อย่างสอดคล้อง หากแต่มีลักษณะทับซ้อนและแข่งขันกันในการกำหนดขอบเขตของสิทธิและข้อจำกัด ส่งผลให้เกิดภาวะความไม่แน่นอนเชิงกฎหมายในการคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือในช่องแคบระหว่างประเทศ

3.1 กฎหมายทะเลกับเสรีภาพในการเดินเรือ

ภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ หลักเสรีภาพในการเดินเรือ (Freedom of navigation) ถือเป็นหนึ่งในหลักการพื้นฐานที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในประชาคมระหว่างประเทศ โดยมีรากฐานจากแนวคิดเสรีภาพแห่งท้องทะเล (Mare liberum) ซึ่งเน้นว่าทะเลเปิดควรเป็นพื้นที่ที่รัฐทั้งหลายสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้โดยปราศจากการผูกขาดของรัฐใดรัฐหนึ่ง (Tanaka, 2023) หลักการดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นระบบและมีผลผูกพันทางกฎหมายชัดเจนมากยิ่งขึ้นภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) ซึ่งได้กำหนดกรอบสิทธิและหน้าที่ของรัฐในการใช้ประโยชน์จากทะเล รวมถึงการรับรองเสรีภาพในการเดินเรือทั้งในทะเลหลวงและในเขตที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ เช่น ช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ (Rothwell & Stephens, 2023)

ในบริบทของช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเลได้กำหนดกรอบ “การผ่านทางผ่านแดนทางทะเล” (Transit passage) ขึ้นเพื่อสร้างสมดุลระหว่างอธิปไตยของรัฐชายฝั่งกับความจำเป็นของประชาคมระหว่างประเทศในการรักษาเสรีภาพในการเดินเรือ โดยระบอบดังกล่าวรับรองสิทธิของเรือและอากาศยานทุกประเภทในการผ่านช่องแคบอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตล่วงหน้าจากรัฐช่องแคบ (Nandan & Anderson, 1989; Moore, 1980) ลักษณะสำคัญของสิทธิในการผ่านภายใต้ระบอบนี้คือ การมีสถานะเป็นสิทธิที่มีผลใช้บังคับโดยอัตโนมัติ (Automatic

right) ซึ่งแตกต่างจากระบบการผ่านโดยไม่เป็นภัย(Innocent passage) ที่รัฐชายฝั่งยังคงมีอำนาจในการควบคุมในระดับหนึ่ง (Caminos, 2014) ด้วยเหตุนี้สิทธิในการผ่านช่องแคบจึงถูกมองว่าเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญในการคุ้มครองความต่อเนื่องของการค้าและการคมนาคมระหว่างประเทศ

แม้สิทธิในการผ่านช่องแคบจะมีลักษณะเป็นสิทธิพื้นฐานภายใต้กฎหมายทะเล แต่สิทธิดังกล่าวมิได้มีลักษณะเป็นสิทธิสมบูรณ์โดยปราศจากเงื่อนไข กล่าวคือ การใช้สิทธิในการผ่านต้องเป็นไปอย่าง “ต่อเนื่องและรวดเร็ว” และต้องไม่เป็นการใช้สิทธิในลักษณะที่เป็นภัยต่อสันติภาพ ความสงบเรียบร้อย หรือความมั่นคงของรัฐชายฝั่ง (Tanaka, 2023; Rothwell & Stephens, 2023) นอกจากนี้เรื่องที่สิทธิในการผ่านยังมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น การเคารพกฎหมายและข้อบังคับที่ออกโดยรัฐช่องแคบในขอบเขตที่ไม่เป็นการขัดขวางสิทธิในการผ่านโดยไม่สมควร (Nandan & Anderson, 1989) เงื่อนไขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้กฎหมายทะเลจะให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการเดินเรือเป็นหลัก แต่ก็ยังคงพยายามรักษาสมดุลกับอำนาจอธิปไตยและความมั่นคงของรัฐชายฝั่งในระดับหนึ่ง

ดังนั้นในเชิงแนวคิด กฎหมายทะเลระหว่างประเทศจึงวาง “สิทธิในการผ่านช่องแคบ” ไว้ในฐานะหลักการตั้งต้นของระบบกฎหมาย (Default rule) ที่มุ่งคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือของประชาคมระหว่างประเทศ การที่สิทธิดังกล่าวถูกกำหนดให้มีเงื่อนไขและข้อจำกัดบางประการ ย่อมเปิดพื้นที่ให้เกิดการตีความและการประยุกต์ใช้ที่แตกต่างกันในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับบริบทของความขัดแย้งทางอาวุธและความมั่นคงระหว่างรัฐ ซึ่งจะนำไปสู่การพิจารณาบทบาทของกฎหมายสงครามทางทะเลและกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังในลำดับถัดไป (Guilfoyle, 2020; Lott & Kawagishi, 2022)

3.2 กฎหมายสงครามทางทะเลและข้อจำกัดด้านความมั่นคง

ในภาวะที่เกิดความขัดแย้งทางอาวุธ หลักเสรีภาพในการเดินเรือภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศย่อมมิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระ หากแต่ถูกทำลายและจำกัดโดยกฎหมายสงครามทางทะเล ซึ่งพัฒนาขึ้นจากทั้งกฎหมายจารีตระหว่างประเทศและหลักมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่มุ่งควบคุมการใช้กำลังในทะเล (Dinstein, 2017) กฎหมายสงครามทางทะเลมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นทางทหาร (Military necessity) กับการคุ้มครองบุคคลและทรัพย์สินที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสู้รบ โดยเฉพาะเรือพาณิชย์และการเดินเรือเชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบเศรษฐกิจโลก ด้วยเหตุนี้แม้รัฐจะมีสิทธิใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเองหรือดำเนินปฏิบัติการทางทหาร แต่การใช้กำลังดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของหลักความจำเป็น (Necessity) ความได้สัดส่วน (Proportionality) และการแยกแยะเป้าหมาย (Distinction) อย่างเคร่งครัด (Dinstein, 2017)

ในทางปฏิบัติ กฎหมายสงครามทางทะเลยังเปิดช่องให้รัฐสามารถใช้มาตรการบางประการเพื่อควบคุมหรือจำกัดการเดินเรือในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการสู้รบ เช่น การตรวจค้นเรือ (Visit and search) การกำหนดเขตอันตรายหรือเขตปฏิบัติการทางทหาร(Exclusion zones) หรือแม้กระทั่งการสกัดกั้นเรือที่สงสัยว่าเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางทหารของฝ่ายตรงข้าม (Dinstein, 2017) มาตรการเหล่านี้แม้จะมีรากฐานอำนาจจากกฎหมาย แต่ก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสรีภาพในการเดินเรือ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์

เช่น ช่องแคบฮอร์มุซ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักของการขนส่งพลังงานโลก (Lott & Kawagishi, 2022) ส่งผลให้เกิดสถานการณ์ที่แม้จะไม่มี การ “ปิดช่องแคบ” อย่างเป็นทางการ แต่กลับเกิดการจำกัดการผ่านในเชิงพฤตินัย (De facto restriction) ผ่านการสร้างความเสี่ยงและความไม่แน่นอนต่อผู้ประกอบการเดินเรือ

นอกจากนี้การตีความและการบังคับใช้กฎหมายสงครามทางทะเลยังมีลักษณะยืดหยุ่นและขึ้นอยู่กับดุลพินิจของรัฐในสถานการณ์เฉพาะ ซึ่งอาจนำไปสู่การขยายขอบเขตของมาตรการด้านความมั่นคงเกินกว่าที่กฎหมายตั้งใจจะอนุญาตได้ (Guilfoyle, 2019) แม้กฎหมายสงครามทางทะเลจะมีวัตถุประสงค์เพื่อยกเลิกสิทธิในการเดินเรือโดยสิ้นเชิง แต่ในทางปฏิบัติกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจำกัดหรือควบคุมการใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อรัฐให้ความสำคัญกับความมั่นคงของตนเหนือหลักเสรีภาพในการเดินเรือ

อำนาจจากการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ(Charter of the United Nations) โดยเฉพาะตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 51 ยังเป็นอีกกลไกหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดขอบเขตของการใช้กำลังในทะเล (Ruys, 2010) โดยรัฐชายฝั่งอาจอ้างว่าการควบคุมหรือจำกัดการเดินเรือในพื้นที่ช่องแคบเป็นมาตรการที่จำเป็นเพื่อป้องกันภัยคุกคามที่เกิดขึ้นหรือใกล้จะเกิดขึ้น แต่การอ้างสิทธิดังกล่าวย่อมต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เข้มงวด ทั้งในด้านความจำเป็นและความได้สัดส่วน มิฉะนั้นอาจนำไปสู่การใช้สิทธิในลักษณะที่เกินขอบเขตของกฎหมายระหว่างประเทศ และกระทบต่อสิทธิของรัฐอื่นในประชาคมระหว่างประเทศ (Dinstein, 2017; Ruys, 2010)

ดังนั้นกฎหมายสงครามทางทะเลและสิทธิในการป้องกันตนเองจึงสามารถทำหน้าที่เป็น “กลไกจำกัดสิทธิ” (Restrictive framework) ที่เข้ามาแทรกแซงและปรับเปลี่ยนขอบเขตของเสรีภาพในการเดินเรือภายใต้กฎหมายทะเล โดยมีได้ลบล้างสิทธิดังกล่าวโดยตรง แต่กลับทำให้สิทธิในการผ่านช่องแคบมีลักษณะเป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไขของความมั่นคงในแต่ละสถานการณ์ อันนำไปสู่ความตึงเครียดเชิงบรรทัดฐานระหว่างหลักเสรีภาพในการเดินเรือกับหลักความมั่นคงของรัฐ

3.3 อำนาจการปิดช่องแคบตามกฎหมาย: กรณีช่องแคบฮอร์มุซ

ภายหลังจากการวิเคราะห์กรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในส่วนก่อนหน้านี้ ส่วนนี้มุ่งวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ เพื่ออธิบายสถานะและขอบเขตของสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในฐานะช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ การวิเคราะห์ดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อกำหนด “จุดตั้งต้นทางกฎหมาย” (Legal baseline) ของสิทธิในการผ่าน ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำคัญในการประเมินข้อจำกัดและความไม่แน่นอนของสิทธิดังกล่าวภายใต้กฎหมาย

3.3.1 อำนาจตามกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ

ภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) ช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศได้รับการรับรองให้เป็นพื้นที่ที่เรือและอากาศยานของทุกรัฐสามารถใช้สิทธิในการผ่านทางผ่านแดนทางทะเล(Transit Passage) ได้อย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เพื่อกู้มครองเสรีภาพในการเดินเรือซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ (Tanaka, 2023; Rothwell & Stephens, 2023) ระบุบดังกล่าว

เกิดขึ้นจากความพยายามสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจอธิปไตยของรัฐชายฝั่งกับผลประโยชน์ของประชาคมระหว่างประเทศในการใช้เส้นทางเดินเรือที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ (Moore, 1980; Nandan & Anderson, 1989)

อย่างไรก็ตามสิทธิในการผ่านมิใช่สิทธิสมบูรณ์ หากแต่ต้องใช้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล กล่าวคือการผ่านต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ไม่เป็นการคุกคามสันติภาพ ความมั่นคง หรือความสงบเรียบร้อยของรัฐชายฝั่ง และต้องปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่ชอบด้วยกฎหมายของรัฐช่องแคบ ตราบเท่าที่มาตรการดังกล่าวไม่เป็นการขัดขวางสิทธิในการผ่านโดยไม่สมควร (Tanaka, 2023; Nandan & Anderson, 1989; Caminos, 2014)

ในขณะเดียวกันกฎหมายทะเลได้กำหนดข้อจำกัดต่อการใช้อำนาจของรัฐชายฝั่ง โดยรัฐช่องแคบไม่มีอำนาจปิดช่องแคบหรือระงับการผ่านของเรือโดยพลการ แม้ว่าช่องแคบจะอยู่ภายในเขตทะเลอาณาเขตของตนก็ตาม ทั้งนี้ รัฐชายฝั่งสามารถใช้อำนาจได้เฉพาะเท่าที่จำเป็นต่อการรักษาความปลอดภัย ความปลอดภัยในการเดินเรือ และการป้องกันมลพิษทางทะเล ภายใต้หลักการไม่เลือกปฏิบัติและไม่กระทบต่อสิทธิในการผ่านเกินสมควร (Rothwell & Stephens, 2023; Tanaka, 2023)

ดังนั้นภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซจึงถือเป็น หลักทั่วไป (General Rule) ขณะที่อำนาจของรัฐชายฝั่งเป็นข้อยกเว้น (Exception) ซึ่งต้องตีความโดยเคร่งครัด ทั้งนี้ กรอบกฎหมายดังกล่าวเป็นจุดตั้งต้นสำหรับการพิจารณาว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งทางอาวุธ สิทธิดังกล่าวจะถูกจำกัดโดยกฎหมายสงครามทางทะเลหรือโดยการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐได้เพียงใด

3.3.2 อำนาจตามกฎหมายสงครามทางทะเล

เมื่อเกิดความขัดแย้งทางอาวุธ สิทธิในการเดินเรือภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศมิได้ถูกใช้โดยลำพัง หากแต่ต้องพิจารณาร่วมกับกฎหมายสงครามทางทะเล ซึ่งเป็นกรอบกฎหมายที่กำหนดวิธีการใช้กำลังและการปฏิบัติการทางทหารในทะเล กฎหมายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างความจำเป็นทางทหารกับการคุ้มครองบุคคลและทรัพย์สินที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสู้รบ รวมถึงการรักษาความปลอดภัยของการเดินเรือระหว่างประเทศ (Doswald-Beck, 1995; Dinstein, 2017)

ภายใต้กฎหมายสงครามทางทะเล รัฐคู่ขัดแย้งสามารถใช้อำนาจบางประการเพื่อควบคุมการเดินเรือ เช่น การตรวจค้นเรือ (Visit and Search) การกำหนดเขตปฏิบัติการทางทหารหรือเขตอันตราย (Exclusion Zones) และการสกัดกั้นเรือที่ต้องสงสัยว่าให้การสนับสนุนฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันไม่ให้การเดินเรือถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางทหาร แม้ว่ามาตรการเหล่านี้จะมีพื้นฐานทางกฎหมาย แต่ย่อมส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการเดินเรือ โดยเฉพาะในพื้นที่ยุทธศาสตร์ เช่น ช่องแคบฮอร์มุซ (Doswald-Beck, 1995; Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022)

อย่างไรก็ตามอำนาจดังกล่าวมิใช่อำนาจที่รัฐสามารถใช้ได้โดยเสรี แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ได้แก่ หลักความจำเป็น (Necessity) หลักความได้สัดส่วน (Proportionality) และหลักการแยกแยะเป้าหมาย (Distinction) ซึ่งกำหนดให้มาตรการทางทหารต้องมีความ

จำเป็นต่อวัตถุประสงค์ทางทหาร ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเกินสมควร และไม่มุ่งกระทำต่อเรือพาณิชย์หรือทรัพย์สินของพลเรือนโดยปราศจากเหตุอันชอบด้วยกฎหมาย (Dinstein, 2017; Doswald-Beck, 1995)

ดังนั้น กฎหมายสงครามทางทะเลจึงทำหน้าที่เป็นกรอบกฎหมายที่ให้อำนาจอรัฐในการจำกัดการใช้สิทธิในการผ่านช่องแคบในสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ แต่ไม่ได้มีผลลบล้างสิทธิในการผ่านที่รับรองไว้ตามกฎหมายทะเลโดยตรง หากเพียงทำให้การใช้สิทธิดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านความมั่นคงและความจำเป็นทางทหารในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาควบคู่กับหลักสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐในหัวข้อถัดไป (Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022)

3.3.3 สิทธิในการป้องกันตนเอง

สิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) โดยถือเป็นข้อยกเว้นของหลักการห้ามใช้กำลังในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เมื่อรัฐตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีด้วยอาวุธ รัฐย่อมมีสิทธิใช้มาตรการที่จำเป็นเพื่อป้องกันตนเอง ทั้งโดยลำพังหรือร่วมกับรัฐอื่น อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความจำเป็น (Necessity) และความได้สัดส่วน (Proportionality) ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ (Ruys, 2010; Dinstein, 2017)

ในบริบทของการเดินเรือระหว่างประเทศ สิทธิในการป้องกันตนเองอาจถูกนำมาใช้เป็นฐานทางกฎหมายในการดำเนินมาตรการด้านความมั่นคง เช่น การตรวจสอบเรือ การกำหนดพื้นที่เสี่ยง หรือการควบคุมเส้นทางเดินเรือ หากรัฐเห็นว่ามาตรการดังกล่าวมีความจำเป็นต่อการป้องกันภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางอาวุธ อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจอ้างสิทธิ์ดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการผ่านช่องแคบของรัฐอื่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ เช่น ช่องแคบฮอร์มุซ (Dinstein, 2017; Ruys, 2010)

แม้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศจะรับรองสิทธิในการป้องกันตนเอง แต่การอ้างสิทธิดังกล่าวไม่อาจใช้เป็นเหตุในการจำกัดเสรีภาพในการเดินเรือได้โดยไม่มีขอบเขต รัฐยังคงต้องพิสูจน์ว่ามาตรการที่ใช้มีความจำเป็นต่อการตอบโต้ภัยคุกคาม และมีความได้สัดส่วนกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มิฉะนั้นการใช้สิทธิอาจขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศและกระทบต่อสิทธิของรัฐอื่นที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายทะเล (Ruys, 2010; Dinstein, 2017)

ดังนั้นสิทธิในการป้องกันตนเองจึงเป็นอีกกรอบกฎหมายหนึ่งที่อาจจำกัดการใช้สิทธิในการผ่านช่องแคบในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ แต่การใช้อำนาจอ้างสิทธิ์ดังกล่าวต้องตีความอย่างเคร่งครัดและต้องพิจารณาร่วมกับหลักกฎหมายทะเลและกฎหมายสงครามทางทะเล เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างการคุ้มครองความมั่นคงของรัฐกับการรักษาเสรีภาพในการเดินเรือของประชาคมระหว่างประเทศ

4.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางกฎหมาย โดยใช้การวิจัยเอกสารและการวิเคราะห์เชิงหลักกฎหมายเป็นวิธีการหลัก เพื่อศึกษาขอบเขตของสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ

ตลอดจนวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความขัดแย้งระหว่างกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ กฎหมายสงครามทางทะเล และกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังและสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐ หน่วยการวิเคราะห์ ได้แก่ บทบัญญัติกฎหมายระหว่างประเทศ หลักกฎหมายจารีต คำวินิจฉัยของศาลระหว่างประเทศ แนวปฏิบัติของรัฐ และความเห็นทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการเดินเรือ การผ่านทางผ่านแดนทางทะเล การควบคุมการเดินเรือในภาวะสงคราม และการใช้กำลังเพื่อป้องกันตนเอง

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วยอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล กฎบัตรสหประชาชาติ คู่มือซานเรโมว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้บังคับกับความขัดแย้งทางอาวุธ ในทะเล เอกสารขององค์การสหประชาชาติ รายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หนังสือตำรา บทความวิจัย และบทความวิชาการด้านกฎหมายทะเล กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลัง การคัดเลือกเอกสารใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ความน่าเชื่อถือของผู้แต่งหรือหน่วยงานผู้เผยแพร่ ความทันสมัยของข้อมูล และความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ ทั้งนี้ ให้ความสำคัญกับเอกสารที่อธิบายสถานะทางกฎหมายของช่องแคบฮอร์มุซและมาตรการด้านความมั่นคงที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในการผ่าน

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงกฎหมายร่วมกับการตีความบทบัญญัติตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ โดยจัดประเด็นการวิเคราะห์ออกเป็นสามส่วน ได้แก่ สิทธิในการผ่านช่องแคบภายใต้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเล ข้อจำกัดจากกฎหมายสงครามทางทะเลภายใต้หลักความจำเป็น ความได้สัดส่วน และการแยกแยะเป้าหมาย และผลของการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองภายใต้มาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติต่อเสรีภาพในการเดินเรือ จากนั้นจึงเปรียบเทียบและสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทั้งสามระบอบกับข้อเท็จจริงของช่องแคบฮอร์มุซ เพื่อประเมินว่าสิทธิในการผ่านยังคงมีผลเพียงใดในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ รวมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อสรุปด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากกฎหมายปฐมภูมิ เอกสารขององค์การระหว่างประเทศ และงานวิชาการจากหลายแหล่ง

5. ผลการวิจัย

5.1 ขอบเขตและลักษณะของสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ช่องแคบฮอร์มุซมีสถานะเป็นช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ และเป็นจุดคอขวดทางภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญทั้งในด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจโลก เนื่องจากเป็นเส้นทางหลักในการขนส่งพลังงานจากภูมิภาคตะวันออกกลางไปยังตลาดโลก ความสำคัญดังกล่าวทำให้ช่องแคบฮอร์มุซมิได้เป็นเพียงเส้นทางคมนาคมทางทะเล แต่เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ซึ่งเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ของรัฐจำนวนมาก และมีความอ่อนไหวต่อการใช้เป็นเครื่องมือกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (Guilfoyle, 2019)

ในทางกฎหมาย ช่องแคบฮอร์มุซอยู่ภายใต้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเลตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ส่งผลให้เรือของรัฐต่าง ๆ มีสิทธิผ่านช่องแคบอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว โดยหลักแล้วรัฐช่องแคบไม่อาจจะจับหรือปิดกั้นการผ่านโดยพลการ สิทธิในการผ่านจึงเป็นหลักตั้งต้นของกฎหมายทะเลที่มุ่งคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือในฐานะผลประโยชน์ของประชาคมระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สิทธิดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเป็นสิทธิสมบูรณ์ เนื่องจากการใช้สิทธิต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการผ่านอย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว และไม่เป็นภัยต่อสันติภาพ ความสงบเรียบร้อย หรือความมั่นคงของรัฐชายฝั่ง

ผลการวิจัยยังพบว่า แม้สถานะทางกฎหมายของสิทธิในการผ่านจะได้รับการรับรองอย่างชัดเจน แต่การใช้สิทธิในทางปฏิบัติกลับขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมด้านความมั่นคง ความเสี่ยงทางทหาร และมาตรการที่รัฐเกี่ยวข้องนำมาใช้ ภายใต้บริบทความขัดแย้งระหว่างอิหร่านกับอิสราเอล ช่องแคบฮอร์มุซจึงสะท้อนการปะทะกันระหว่างหลักเสรีภาพในการเดินเรือกับตรรกะด้านความมั่นคงของรัฐ ทำให้สิทธิในการผ่านซึ่งมีความชัดเจนในเชิงกฎหมายต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนและความเสี่ยงที่เพิ่มสูงขึ้นในทางปฏิบัติ (Kudrin, 2026)

5.2 ข้อจำกัดของสิทธิในการผ่านภายใต้กฎหมายสงครามทางทะเล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งทางอาวุธ สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซอาจพิจารณาได้ภายใต้กฎหมายทะเลเพียงลำพัง แต่ต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมายสงครามทางทะเลด้วย โดยรัฐที่เกี่ยวข้องสามารถใช้มาตรการด้านความมั่นคงหลายรูปแบบเพื่อควบคุมการเดินเรือ เช่น การเพิ่มกำลังทางทหารและการลาดตระเวน การตรวจสอบและติดตามเรือพาณิชย์ การกำหนดพื้นที่เสี่ยงหรือเขตอันตราย และการออกคำเตือนด้านความปลอดภัยแก่ผู้ประกอบการเดินเรือ (Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022)

แม้มาตรการดังกล่าวอาจมีฐานทางกฎหมายจากกฎหมายสงครามทางทะเล แต่การใช้มาตรการจะต้องอยู่ภายใต้หลักความจำเป็น ความได้สัดส่วน และการแยกแยะเป้าหมาย กล่าวคือ มาตรการที่นำมาใช้ต้องมีความจำเป็นต่อวัตถุประสงค์ทางทหาร ไม่สร้างความเสียหายต่อการเดินเรือของพลเรือนเกินสมควร และต้องแยกแยะระหว่างเป้าหมายทางทหารกับเรือพาณิชย์อย่างชัดเจน หากรัฐใช้มาตรการในลักษณะกว้างขวางหรือเกินความจำเป็น ย่อมมีผลเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเดินเรือเกินกว่าที่กฎหมายสงครามทางทะเลอนุญาต

ผลการวิจัยพบอีกว่า มาตรการด้านความมั่นคงและความเสี่ยงจากการใช้กำลังทางทหารส่งผลให้สิทธิในการผ่านถูกลดทอนในเชิงประสิทธิผล เหตุการณ์การโจมตีเรือพาณิชย์ การยึดเรือ การวางทุ่นระเบิดทางทะเล หรือการเผชิญหน้าระหว่างกองกำลังทางทะเล ล้วนเพิ่มความเสี่ยงต่อเรือ สินค้า และชีวิตของลูกเรือ ทำให้ผู้ประกอบการเดินเรือและบริษัทประกันภัยต้องประเมินต้นทุนและความเสี่ยงใหม่ และอาจหลีกเลี่ยงการใช้เส้นทางดังกล่าวโดยสมัครใจ (Kudrin, 2026) ผลลัพธ์คือ แม้ช่องแคบจะยังคงเปิดอยู่ในเชิงกฎหมาย แต่กลับไม่สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ

สถานการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิด “การปิดช่องแคบในเชิงหน้าที่” (Functional closure) กล่าวคือ ไม่มีการประกาศปิดช่องแคบอย่างเป็นทางการในเชิงกฎหมาย แต่การใช้มาตรการทางทหาร

การควบคุมการเดินเรือ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงสูง ทำให้สิทธิในการผ่านไม่อาจใช้ได้อย่างเต็มที่ (Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022) กฎหมายสงครามทางทะเลจึงมิได้ยกเลิกสิทธิในการผ่านโดยตรง แต่ทำให้สิทธิดังกล่าวเปลี่ยนจากสิทธิพื้นฐานเป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับบริบทของความขัดแย้งและความจำเป็นทางทหาร

5.3 ผลของการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองต่อเสรีภาพในการเดินเรือ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถจำกัดเสรีภาพในการเดินเรือผ่านช่องแคบฮอร์มุซได้ รัฐอาจอ้างว่าการควบคุม การตรวจสอบ หรือการจำกัดเส้นทางเดินเรือเป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการป้องกันภัยคุกคามต่อความมั่นคงของตน อย่างไรก็ตามการอ้างสิทธิดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความจำเป็นและความได้สัดส่วน และต้องมีความสัมพันธ์กับภัยจากการโจมตีด้วยอาวุธที่เกิดขึ้นหรือมีลักษณะใกล้เคียงเพียงพอ มิฉะนั้นอาจกลายเป็นการใช้สิทธิในการป้องกันตนเองเกินขอบเขตและกระทบต่อสิทธิของรัฐอื่น (Dinstein, 2017; Ruys, 2010)

ในกรณีช่องแคบฮอร์มุซ การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองสามารถนำไปสู่การเพิ่มกำลังทางทหาร การจัดตั้งพื้นที่ควบคุม การติดตามเรือ และการจำกัดการเดินเรือในบางส่วนของช่องแคบ แม้มาตรการเหล่านี้อาจถูกอธิบายว่าเป็นมาตรการป้องกันภัย แต่ผลในทางปฏิบัติกลับทำให้เสรีภาพในการเดินเรือถูกจำกัด และอาจขยายขอบเขตของข้อจำกัดมากกว่าที่กฎหมายทะเลอนุญาต หากรัฐตีความภัยคุกคามอย่างกว้างขวางหรืออ้างภัยที่ยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจน การใช้สิทธิในการป้องกันตนเองย่อมเสี่ยงต่อการกลายเป็นเครื่องมือรองรับการควบคุมช่องแคบเพื่อประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐฝ่ายเดียว

ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซเป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายสามระบอบ ได้แก่ กฎหมายทะเลซึ่งรับรองเสรีภาพในการเดินเรือ กฎหมายสงครามทางทะเลซึ่งจำกัดสิทธิภายใต้ความจำเป็นทางทหาร และกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังซึ่งเปิดช่องให้รัฐอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อขยายมาตรการด้านความมั่นคง กฎหมายทั้งสามระบอบมีวัตถุประสงค์และตรรกะที่แตกต่างกัน จึงมิได้ทำงานสอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์ แต่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปที่แตกต่างกันเกี่ยวกับขอบเขตของสิทธิในการผ่าน (Dinstein, 2017; Ruys, 2010)

ความสัมพันธ์ดังกล่าวสะท้อนแนวคิดเรื่อง “ความกระจัดกระจายของกฎหมายระหว่างประเทศ” (Fragmentation of international law) ซึ่งอธิบายว่ากฎหมายระหว่างประเทศประกอบด้วยระบอบกฎหมายย่อยหลายระบบที่พัฒนาแยกจากกันและมีวัตถุประสงค์เฉพาะของตนเอง (International Law Commission, 2006) ระบอบเหล่านี้จึงมีลักษณะเป็นระบอบที่แข่งขันกันในการกำหนดสิทธิและข้อจำกัด โดยไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเสมอไปว่ากฎหมายระบอบใดควรมีสถานะเหนือกว่าในสถานการณ์ความขัดแย้ง (Koskeniemi & Leino, 2002)

ผลที่ตามมาคือภาวะ “ความไม่แน่นอนเชิงกฎหมาย” (Legal indeterminacy) เนื่องจากรัฐสามารถอ้างกฎหมายทะเลเพื่อยืนยันเสรีภาพในการเดินเรือ ขณะเดียวกันก็สามารถอ้างกฎหมายสงครามทางทะเลหรือ

สิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อจำกัดเสรีภาพดังกล่าวได้ (Koskenniemi & Leino, 2002; Guilfoyle, 2019) ดังนั้น แม้สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซจะยังคงได้รับการรับรองในระดับหลักการ แต่การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองและมาตรการด้านความมั่นคงสามารถทำให้สิทธิดังกล่าว “อ่อนแรง” ลงในทางปฏิบัติ และอาจนำไปสู่การปิดช่องแคบในเชิงหน้าที่โดยไม่ต้องมีการปิดช่องแคบอย่างเป็นทางการในเชิงกฎหมาย (Dinstein, 2017; Ruys, 2010; International Law Commission, 2006; Koskenniemi & Leino, 2002)

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ

จากผลการวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งพบว่า ช่องแคบฮอร์มุซมีสถานะเป็นช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ และอยู่ภายใต้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเล สามารถอภิปรายได้ว่า กฎหมายทะเลระหว่างประเทศกำหนดให้เสรีภาพในการเดินเรือเป็นหลักตั้งต้นสำคัญของระบบกฎหมาย โดยเฉพาะในช่องแคบที่เชื่อมระหว่างทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะกับอีกส่วนหนึ่งของทะเลหลวงหรือเขตเศรษฐกิจจำเพาะ หลักการดังกล่าวมีรากฐานจากแนวคิดเสรีภาพแห่งท้องทะเล และได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ซึ่งมุ่งรักษาความต่อเนื่องของการเดินเรือและการค้าระหว่างประเทศ (Tanaka, 2023; Rothwell & Stephens, 2023)

การรับรองสิทธิในการผ่านทางผ่านแดนทางทะเลสะท้อนความพยายามของกฎหมายระหว่างประเทศในการสร้างสมดุลระหว่างอธิปไตยของรัฐชายฝั่งกับผลประโยชน์ร่วมของประชาคมระหว่างประเทศ รัฐช่องแคบยังคงมีอธิปไตยเหนือทะเลอาณาเขตของตน แต่ไม่อาจใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อระงับหรือขัดขวางการผ่านโดยพลการ เนื่องจากสิทธิในการผ่านมีลักษณะเป็นสิทธิอัตโนมัติของเรือและอากาศยานทุกประเภท トラบเท่าที่การผ่านเป็นไปอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเดินเรือผ่านช่องแคบ (Nandan & Anderson, 1989; Moore, 1980) ลักษณะดังกล่าวทำให้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเลมีความแตกต่างจากการผ่านโดยไม่เป็นภัย ซึ่งรัฐชายฝั่งยังมีอำนาจควบคุมและอาจระงับการผ่านได้ในบางกรณี (Caminos, 2014)

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยที่พบว่าสิทธิในการผ่านมิได้มีลักษณะเป็นสิทธิสมบูรณ์ สอดคล้องกับหลักกฎหมายทะเลที่กำหนดหน้าที่แก่เรือที่ใช้สิทธิในการผ่าน กล่าวคือเรือจะต้องไม่ใช้กำลัง ไม่ดำเนินกิจกรรมที่เป็นภัยต่อสันติภาพ ความสงบเรียบร้อย หรือความมั่นคงของรัฐช่องแคบ และต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ด้านความปลอดภัยในการเดินเรือ การควบคุมการจราจร และการป้องกันมลพิษในขอบเขตที่ขอบด้วยกฎหมาย (Tanaka, 2023; Nandan & Anderson, 1989) สิทธิในการผ่านจึงควรเข้าใจว่าเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองอย่างเข้มแข็ง แต่ต้องใช้ภายใต้เงื่อนไขและความรับผิดชอบที่กฎหมายกำหนด

ในกรณีช่องแคบฮอร์มุซ ปัญหาสำคัญมิได้อยู่ที่การขาดหลักกฎหมายรับรองสิทธิ แต่เกิดจากช่องว่างระหว่างสถานะทางกฎหมายกับความสามารถในการใช้สิทธิจริง แม้กฎหมายทะเลจะห้ามรัฐช่องแคบขัดขวางการผ่านโดยไม่สมควร แต่ความคลุมเครือของคำว่า “ความมั่นคง” และ “ภัยต่อรัฐชายฝั่ง” เปิดพื้นที่ให้รัฐใช้

ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเมื่อเรือรบหรือกิจกรรมทางทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง (Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022) จึงอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายทะเลกำหนดสิทธิไว้ค่อนข้างชัดเจนในระดับหลักการ แต่ยังมีข้อจำกัดในการควบคุมมาตรการด้านความมั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิในทางปฏิบัติ

6.2 ข้อจำกัดของสิทธิในการผ่านภายใต้กฎหมายสงครามทางทะเล

จากผลการวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งพบว่า กฎหมายสงครามทางทะเลสามารถจำกัดการใช้สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซผ่านมาตรการด้านความมั่นคงและการปฏิบัติการทางทหาร สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งทางอาวุธ หลักเสรีภาพในการเดินเรือภายใต้กฎหมายทะเลมิได้ถูกยกเลิก แต่ต้องถูกตีความร่วมกับกฎหมายที่ใช้บังคับในภาวะสงคราม กฎหมายสงครามทางทะเลมีวัตถุประสงค์ในการควบคุมการใช้กำลังและสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นทางทหารกับการคุ้มครองเรือพลเรือน บุคคล และทรัพย์สินที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสู้รบ (Doswald-Beck, 1995; Dinstein, 2017)

ภายใต้กฎหมายดังกล่าว รัฐคู่ขัดแย้งสามารถใช้มาตรการบางประการเพื่อป้องกันมิให้การเดินเรือถูกใช้สนับสนุนฝ่ายตรงข้าม เช่น การตรวจค้นเรือ การสกัดกั้นหรือยึดเรือที่มีสถานะเป็นเป้าหมายทางทหาร และการกำหนดเขตอันตรายหรือเขตปฏิบัติการทางทหาร มาตรการเหล่านี้ได้รับการยอมรับในกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและได้รับการรวบรวมไว้ในคู่มือซานเรโมว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้บังคับกับความขัดแย้งทางอาวุธในทะเล (Doswald-Beck, 1995) ดังนั้นการที่รัฐใช้มาตรการควบคุมการเดินเรือในภาวะสงครามจึงไม่ถือเป็นการละเมิดเสรีภาพในการเดินเรือโดยอัตโนมัติ หากมาตรการนั้นมีฐานทางกฎหมายและใช้ภายในขอบเขตที่กฎหมายอนุญาต

อย่างไรก็ตามอำนาจดังกล่าวถูกจำกัดด้วยหลักความจำเป็น หลักความได้สัดส่วน และหลักการแยกแยะเป้าหมาย หลักความจำเป็นกำหนดให้มาตรการต้องมีความสัมพันธ์โดยตรงกับวัตถุประสงค์ทางทหาร และไม่มีทางเลือกอื่นที่ก่อผลกระทบน้อยกว่า หลักความได้สัดส่วนห้ามมิให้มาตรการก่อความเสียหายต่อเรือพลเรือน การขนส่งสินค้า หรือชีวิตของบุคคลเกินสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ทางทหารที่คาดว่าจะได้รับ ส่วนหลักการแยกแยะเป้าหมายกำหนดให้รัฐต้องแยกระหว่างเรือที่มีสถานะเป็นเป้าหมายทางทหารกับเรือพาณิชย์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสู้รบอย่างชัดเจน (Dinstein, 2017; Doswald-Beck, 1995)

ข้อค้นพบเรื่อง “การปิดช่องแคบในเชิงหน้าที่” สะท้อนข้อจำกัดของกฎหมายสงครามทางทะเลได้อย่างชัดเจน เพราะรัฐไม่จำเป็นต้องประกาศปิดช่องแคบอย่างเป็นทางการ แต่สามารถใช้การตรวจค้น การลาดตระเวน การกำหนดเขตอันตราย หรือการเพิ่มความเสี่ยงทางทหารจนทำให้เรือพาณิชย์หลีกเลี่ยงเส้นทางดังกล่าวได้ ผลที่เกิดขึ้นคือ สิทธิในการผ่านยังคงอยู่ในเชิงตัวบท แต่ประสิทธิภาพของสิทธิถูกลดทอนจากต้นทุนความล่าช้า ความเสี่ยง และเบี้ยประกันภัยที่สูงขึ้น (Guilfoyle, 2019; Lott & Kawagishi, 2022) กฎหมายสงครามทางทะเลจึงมิได้ยกเลิกสิทธิในการผ่าน แต่เปลี่ยนสิทธิดังกล่าวจากสิทธิทั่วไปในภาวะปกติให้เป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับบริบทด้านความมั่นคงและการประเมินภัยคุกคามของรัฐคู่ขัดแย้ง

ด้วยเหตุนี้ ความชอบด้วยกฎหมายของมาตรการที่มีผลกระทบต่อการผ่านช่องแคบจึงไม่ควรพิจารณาจากการที่รัฐอ้างสถานการณ์สงครามเพียงอย่างเดียว แต่ต้องตรวจสอบว่ามาตรการนั้นมีความจำเป็น ได้สัดส่วน

และแยกแยะเป้าหมายอย่างเพียงพอหรือไม่ หากมาตรการถูกใช้ครอบคลุมเรือพาณิชย์โดยทั่วไป หรือสร้างผลกระทบต่อการขนส่งระหว่างประเทศเกินกว่าวัตถุประสงค์ทางทหาร ย่อมมีลักษณะใกล้เคียงกับการจำกัดเสรีภาพในการเดินเรือโดยมิชอบ แม้รัฐจะมีได้ประกาศปิดช่องแคบอย่างเป็นทางการก็ตาม

6.3 การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองกับความไม่แน่นอนของเสรีภาพในการเดินเรือ

จากผลการวิจัยข้อที่ 3 ซึ่งพบว่า การอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองสามารถถูกใช้เป็นฐานในการควบคุมและจำกัดการเดินเรือในช่องแคบฮอร์มุซ สามารถอธิบายได้ว่า สิทธิในการป้องกันตนเองตามมาตรา 51 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติเป็นข้อยกเว้นต่อหลักห้ามใช้กำลังในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้เมื่อเกิดการโจมตีด้วยอาวุธ และการตอบโต้ต้องเป็นไปตามหลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน (Ruys, 2010; Dinstein, 2017) ดังนั้นการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองมิได้ให้อำนาจแก่รัฐอย่างไม่มีขอบเขต แต่ต้องมีข้อเท็จจริงและเงื่อนไขทางกฎหมายรองรับอย่างเคร่งครัด

ในพื้นที่ช่องแคบ รัฐอาจอ้างว่าการตรวจสอบเรือ การเพิ่มกำลังทางทหาร การกำหนดเขตเสี่ยง หรือการจำกัดเส้นทางเดินเรือเป็นมาตรการที่จำเป็นต่อการป้องกันการโจมตีหรือป้องกันมิให้ฝ่ายตรงข้ามใช้ช่องแคบเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการทางทหาร การอ้างดังกล่าวอาจมีความชอบธรรมได้ในบางสถานการณ์ แต่ต้องแสดงให้เห็นว่ามีภัยจากการโจมตีด้วยอาวุธอย่างแท้จริง มาตรการมีความจำเป็นต่อการรับมือกับภัย และผลกระทบต่อเสรีภาพในการเดินเรือไม่เกินสมควรแก่เหตุ (Dinstein, 2017; Ruys, 2010)

ปัญหาสำคัญเกิดขึ้นเมื่อรัฐตีความภัยคุกคามอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการอ้างภัยที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตหรือภัยที่ยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจน การตีความเช่นนี้อาจทำให้สิทธิในการป้องกันตนเองขยายจากการตอบโต้การโจมตีไปสู่การควบคุมสภาพแวดล้อมทางทะเลในวงกว้าง และส่งผลกระทบต่อเรือหรือรัฐที่มิได้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งโดยตรง หากไม่มีการกำหนดขอบเขตอย่างเคร่งครัด สิทธิในการป้องกันตนเองอาจกลายเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้เพื่อให้ความชอบธรรมแก่การจำกัดการเดินเรือซึ่งเดิมได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายทะเล

ข้อค้นพบดังกล่าวยังสะท้อนปัญหาความกระจัดกระจายของกฎหมายระหว่างประเทศ เนื่องจากกฎหมายทะเล กฎหมายสงครามทางทะเล และกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังมีวัตถุประสงค์และตรรกะแตกต่างกัน กฎหมายทะเลให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการเดินเรือ กฎหมายสงครามทางทะเลให้ความสำคัญกับความจำเป็นทางทหารภายใต้ข้อจำกัดด้านมนุษยธรรม ส่วนกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลังให้ความสำคัญกับสิทธิของรัฐในการป้องกันตนเอง ระเบียบกฎหมายเหล่านี้จึงอาจให้คำตอบที่แตกต่างกันต่อสถานการณ์เดียวกัน (International Law Commission, 2006; Koskeniemi & Leino, 2002)

ความทับซ้อนดังกล่าวก่อให้เกิดภาวะความไม่แน่นอนเชิงกฎหมาย เพราะรัฐสามารถเลือกใช้กรอบกฎหมายที่สนับสนุนผลประโยชน์ของตนได้ รัฐผู้ใช้ช่องแคบอาจอ้างกฎหมายทะเลเพื่อยืนยันสิทธิในการผ่าน ขณะที่รัฐชายฝั่งหรือรัฐคู่ขัดแย้งอาจอ้างกฎหมายสงครามทางทะเลหรือสิทธิในการป้องกันตนเองเพื่อจำกัดการผ่าน (Koskeniemi & Leino, 2002; Guilfoyle, 2019) ปัญหาจึงมีได้เพียงที่การตีความบทบัญญัติใด

บทบัญญัติหนึ่ง แต่เกิดจากการไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าระบอบกฎหมายใดควรมีน้ำหนักเหนือกว่าในแต่ละสถานการณ์

โดยสรุปการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองไม่อาจยกเลิกสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซโดยอัตโนมัติ แต่สามารถทำให้สิทธิดังกล่าวถูกจำกัดและอ่อนแรงลงในทางปฏิบัติ ความชอบด้วยกฎหมายของมาตรการจึงต้องพิจารณาจากการเกิดการโจมตีด้วยอาวุธ ความจำเป็น ความได้สัดส่วน ระยะเวลา พื้นที่ และผลกระทบต่อรัฐที่สามอย่างรอบด้าน การรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับเสรีภาพในการเดินเรือจึงจำเป็นต้องอาศัยการตีความกฎหมายทั้งสามระบอบอย่างเป็นระบบ มิใช่เปิดโอกาสให้รัฐเลือกใช้กฎหมายเฉพาะส่วนที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนเพียงฝ่ายเดียว

สรุป

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ขอบเขตของสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซในภาวะความขัดแย้งทางอาวุธ โดยอาศัยกรอบกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายทะเล กฎหมายสงครามทางทะเล และกฎหมายว่าด้วยการใช้กำลัง จากการวิเคราะห์พบว่า ช่องแคบฮอร์มุซมีสถานะเป็น “ช่องแคบที่ใช้ในการเดินเรือระหว่างประเทศ” อย่างชัดเจน ส่งผลให้สิทธิในการผ่านได้รับการรับรองภายใต้ระบอบการผ่านทางผ่านแดนทางทะเลตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ซึ่งถือเป็นหลักตั้งต้นของการคุ้มครองเสรีภาพในการเดินเรือของประชาคมระหว่างประเทศ

โดยสิทธิในการผ่านดังกล่าวมิได้มีลักษณะเป็นสิทธิสมบูรณ์ หากแต่ถูกจำกัดโดยกฎหมายสงครามทางทะเลซึ่งกำหนดเงื่อนไขของการใช้กำลังภายใต้หลักความจำเป็น ความได้สัดส่วน และการแยกแยะเป้าหมาย ตลอดจนการอ้างสิทธิในการป้องกันตนเองของรัฐภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งเปิดโอกาสให้รัฐสามารถใช้มาตรการด้านความมั่นคงเพื่อควบคุมการเดินเรือในช่องแคบได้ในบางสถานการณ์ ผลจากการปะทะกันของระบอบกฎหมายดังกล่าวทำให้สิทธิในการผ่านมีลักษณะเป็น “สิทธิที่มีเงื่อนไข” ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของความขัดแย้งและการตีความของรัฐที่เกี่ยวข้อง

แม้สิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซจะยังคงมีอยู่ในเชิงกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติกลับถูกทำให้ “อ่อนแรง” ลงอย่างมีนัยสำคัญ ผ่านการใช้มาตรการด้านความมั่นคงและความเสี่ยงจากการใช้กำลังทางทหาร ซึ่งนำไปสู่ภาวะที่สามารถอธิบายได้ว่าเป็น “การปิดช่องแคบในเชิงหน้าที่” กล่าวคือ ช่องแคบยังคงเปิดในเชิงตัวบทกฎหมาย แต่ไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ปัญหาสิทธิในการผ่านช่องแคบฮอร์มุซจึงมิได้เป็นเพียงประเด็นของการตีความกฎหมายเฉพาะด้าน หากแต่สะท้อนถึงลักษณะเชิงโครงสร้างของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความกระจัดกระจาย และประกอบด้วยระบอบกฎหมายที่ทับซ้อนและแข่งขันกันโดยไม่มีลำดับชั้นที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนเชิงกฎหมาย ในการกำหนดขอบเขตของสิทธิและข้อจำกัดในบริบทของความขัดแย้งร่วมสมัย ดังนั้น แม้กฎหมายทะเลจะรับรองเสรีภาพในการเดินเรือเป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติสิทธิดังกล่าวอาจไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเต็มที่ภายใต้แรงกดดันของความมั่นคงและการใช้อำนาจของรัฐในระบบระหว่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- Caminos, H. (2014). *The legal regime of straits: Contemporary challenges and solutions*. Cambridge University Press.
- Dinstein, Y. (2017). *War, aggression and self-defence* (6th ed.). Cambridge University Press.
- Doswald-Beck, L. (1995). San Remo manual on international law applicable to armed conflicts at sea. *International Review of the Red Cross*, 309, 583–594.
- Guilfoyle, D. (2019). The rule of law and maritime security: Understanding lawfare in the South China Sea. *International Affairs*, 95(5), 999–1017. <https://doi.org/10.1093/ia/iiz141>
- Guilfoyle, D. (2020). Clarifying freedom of navigation through straits used for international navigation: A study on the major straits in Asia. *Questions of International Law*. <https://www.qil-qdi.org>
- International Institute of Humanitarian Law. (1995). *San Remo manual on international law applicable to armed conflicts at sea*. Cambridge University Press.
- International Law Commission. (2006). *Fragmentation of international law: Difficulties arising from the diversification and expansion of international law* (Report of the Study Group of the International Law Commission, A/CN.4/L.702). United Nations.
- Jia, B. B. (1998). *The regime of straits in international law*. Clarendon Press.
- Koskenniemi, M., & Leino, P. (2002). Fragmentation of international law? Postmodern anxieties. *Leiden Journal of International Law*, 15(3), 553–579. <https://doi.org/10.1017/S0922156502000272>
- Kudrin, B. (2026). The Strait of Hormuz and the limits of maritime law. *Lawfare*. <https://www.lawfaremedia.org>
- Lott, A. (2026). The legality of Iran's closure of the Strait of Hormuz. *EJIL: Talk!*. <https://www.ejiltalk.org>
- Lott, A., & Kawagishi, S. (2022). The legal regime of the Strait of Hormuz and attacks against oil tankers: Law of the sea and law on the use of force perspectives. *Ocean Development & International Law*, 53(2–3), 123–146. <https://doi.org/10.1080/00908320.2022.2096158>
- Moore, J. N. (1980). The regime of straits and the Third United Nations Conference on the Law of the Sea. *American Journal of International Law*, 74(1), 77–121. <https://doi.org/10.2307/2200405>

- Nandan, S. N., & Anderson, D. H. (1989). Straits used for international navigation: A commentary on Part III of the United Nations Convention on the Law of the Sea 1982. *British Year Book of International Law*, 60(1), 159–204. <https://doi.org/10.1093/bybil/60.1.159>
- Rothwell, D. R., & Stephens, T. (2023). *The international law of the sea* (3rd ed.). Hart Publishing.
- Rothwell, D. R., Oude Elferink, A. G., Scott, K. N., & Stephens, T. (Eds.). (2015). *The Oxford handbook of the law of the sea*. Oxford University Press.
- Ruys, T. (2010). 'Armed attack' and Article 51 of the UN Charter: Evolutions in customary law and practice. Cambridge University Press.
- Tanaka, Y. (2023). *The international law of the sea* (4th ed.). Cambridge University Press.
- United Nations. (1945). Charter of the United Nations. <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- United Nations. (1982). United Nations Convention on the Law of the Sea. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

Journal of Political Science and Legal Studies

Original Article

Received: 22 July 2026

Revised: 8 August 2026

Accepted: 14 August 2026

ข้อจำกัดของกฎหมายระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่: การวิเคราะห์การละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในความขัดแย้งอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน

Limitations of International Law in Modern Warfare: An Analysis of Violations of International Humanitarian Law in the United States-Israel-Iran Conflict

น.ส.จิรดา บุญมีเจริญ¹

Miss.Jirada Bunmechareun

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law- IHL) ในบริบทของสงครามสมัยใหม่ โดยมุ่งศึกษาความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน ซึ่งมีลักษณะเป็นสงครามไม่สมมาตร สงครามเมือง และสงครามตัวแทน อันส่งผลให้การนำหลักกฎหมายไปใช้ในทางปฏิบัติเผชิญกับความท้าทายอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า แม้หลักการดังกล่าวจะมีความชัดเจนในเชิงทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติกลับถูกตีความอย่างยืดหยุ่นและในบางกรณีถูกบิดเบือนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลัง โดยเฉพาะในกรณีการโจมตีพลเรือน การใช้โดรน และการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย นอกจากนี้การใช้สงครามตัวแทนและความคลุมเครือของสถานะผู้แสดงในความขัดแย้ง ยังส่งผลให้ความรับผิดชอบทางกฎหมายถูกหลีกเลี่ยงหรือกระจายตัวออกไป ขณะเดียวกันกลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ศาลอาญาระหว่างประเทศและคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ก็เผชิญกับข้อจำกัดจากโครงสร้างอำนาจ โดยเฉพาะปัญหาการใช้สิทธิยับยั้งและการบังคับใช้แบบเลือกปฏิบัติ บทความจึงเสนอข้อถกเถียงว่า กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศยังคงมีความชอบธรรมในเชิงบรรทัดฐาน แต่ล้มเหลวในเชิงปฏิบัติ เนื่องจากถูกกำหนดและบิดเบือนโดยอำนาจรัฐและเงื่อนไขของสงครามสมัยใหม่ อันนำไปสู่ภาวะการไม่ต้องการรับผิดชอบและการลดทอนความสามารถของกฎหมายในการคุ้มครองพลเรือนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

คำสำคัญ: กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ, หลักความได้สัดส่วน, หลักการแยกแยะ, สงครามสมัยใหม่, สงครามตัวแทน

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar ,Thailand

Corresponding author, e-mail: Jiradabunmechareun@gmail.com,

Abstract

This article examines the limitations of International Humanitarian Law (IHL) in the context of modern warfare, with a particular focus on conflicts involving the United States, Israel, and Iran. These conflicts are characterized by asymmetric warfare, urban warfare, and proxy dynamics, which significantly challenge the practical application of legal norms. The findings indicate that although these principles remain normatively robust, their application in practice is highly flexible and, in some cases, strategically manipulated to legitimize the use of force. This is especially evident in civilian-targeting controversies, drone warfare, and targeted killings. Furthermore, the increasing reliance on proxy actors and the ambiguity surrounding the status of participants in armed conflicts contribute to the diffusion and avoidance of legal responsibility. At the institutional level, enforcement mechanisms such as the International Criminal Court (ICC) and the United Nations Security Council (UNSC) are constrained by political dynamics, including veto power and selective enforcement, which undermine their effectiveness. The article argues that while IHL retains its theoretical legitimacy as a normative framework, it fails in practice due to its entanglement with state power and the evolving nature of contemporary warfare. This gap between law and reality results in persistent impunity and weakens the capacity of international law to protect civilians and uphold human dignity.

Keywords: International humanitarian law, proportionality, distinction, modern warfare, proxy war, targeted killing

1. บทนำ

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law-IHL) เป็นกลไกสำคัญที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อจำกัดความโหดร้ายของสงคราม และคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แม้ในสถานการณ์ของความขัดแย้งทางอาวุธ หลักการพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น การแยกแยะระหว่างพลเรือนกับนักรบ(Distinction) การใช้กำลังอย่างได้สัดส่วน(Proportionality) และความจำเป็นทางทหาร(Military necessity) ได้รับการยอมรับในฐานะบรรทัดฐานสากลที่ผูกพันรัฐทั้งในรูปของสนธิสัญญาและกฎหมายจารีตประเพณี (Henckaerts & Doswald-Beck, 2005; Protocol I, 1977) อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจะมีสถานะเป็นกรอบกฎหมายที่มีความชอบธรรมสูงในเชิงหลักการ แต่ในบริบทของสงครามกลับปรากฏคำถามสำคัญว่ากฎหมายดังกล่าวยังสามารถทำหน้าที่จำกัดความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

บริบทของความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในตะวันออกกลางร่วมสมัย เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนความท้าทายดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ความขัดแย้งในพื้นที่อย่างฉนวนกาซา ซีเรีย และเครือข่ายสงครามตัวแทน (Proxy wars) ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของสงครามที่ซับซ้อนและไม่เป็นแบบแผน (Asymmetric and hybrid warfare) ซึ่งมีทั้งรัฐและผู้แสดงที่ไม่ใช่รัฐ (Non-state actors) เข้ามามีบทบาทอย่างเข้มข้น (John-Hopkins, 2010) ภายใต้บริบทเช่นนี้เส้นแบ่งระหว่างพลเรือนกับนักรบเริ่มเลือนราง ทำให้การนำหลักการแบ่งแยก (Distinction) ไปใช้ในทางปฏิบัติเป็นไปอย่างยากลำบาก และเปิดช่องให้เกิดการตีความที่ยืดหยุ่นหรือเลือกใช้ตามผลประโยชน์ของรัฐ

หนึ่งในปัญหาสำคัญที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องคือ การโจมตีพลเรือนและโครงสร้างพื้นฐานที่มีลักษณะพลเรือน ซึ่งมักถูกอธิบายภายใต้แนวคิด “ความเสียหายข้างเคียง” (Collateral damage) และการอ้างหลักความได้สัดส่วน เพื่อให้การใช้กำลังดูชอบด้วยกฎหมาย (Gillard, 2018) ในหลายกรณีความเสียหายต่อพลเรือนมีขนาดและความรุนแรงที่ก่อให้เกิดข้อถกเถียงว่า การตีความหลักความได้สัดส่วน ถูกขยายจนเกินขอบเขตที่กฎหมายตั้งใจไว้หรือไม่ นอกจากนี้การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีสงครามสมัยใหม่ เช่น การโจมตีด้วยโดรน และการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย ยังได้สร้างความท้าทายใหม่ต่อกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความรับผิดชอบ และกระบวนการยุติธรรม (Melzer, 2008; Alston, 2010)

ในเชิงวิชาการ งานศึกษาด้านกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นไปที่การอธิบายหลักกฎหมาย (Doctrinal analysis) และการตีความตัวบท เช่น การนิยามคำว่า “combatant” หรือ “military objective” ตลอดจนการพัฒนาเกณฑ์ในการประเมิน ความได้สัดส่วน (Dinstein, 2022) อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวมักละเลยการวิเคราะห์ “ช่องว่างระหว่างกฎหมายกับความเป็นจริง” (Gap between law and practice) กล่าวคือ แม้หลักกฎหมายจะมีความชัดเจนในเชิงทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติกลับถูกตีความ ขยาย หรือแม้กระทั่งบิดเบือนโดยรัฐ เพื่อรองรับการใช้กำลังในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในบริบทของสงครามที่มีความไม่สมมาตร (Asymmetry) และมีแรงกดดันทางความมั่นคงสูง

ช่องว่างดังกล่าวนำไปสู่คำถามเชิงวิพากษ์ที่สำคัญว่ากฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ยังคงมีประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรมของรัฐในสงครามสมัยใหม่หรือไม่ และหลักการสำคัญอย่าง ความได้สัดส่วน (Proportionality) ถูกนำมาใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรง (Legitimization of violence) กันแน่ นอกจากนี้ยังมีคำถามต่อไปว่า โครงสร้างของกฎหมายระหว่างประเทศเองมีข้อจำกัดเชิงสถาบันและเชิงอำนาจที่ทำให้ไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับรัฐมหาอำนาจหรือพันธมิตรของรัฐมหาอำนาจ

ภายใต้กรอบปัญหาดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ในบริบทของสงครามสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการศึกษาหลักการแยกแยะ และหลักความได้สัดส่วน ตลอดจนการปฏิบัติการทางทหารในรูปแบบการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย และสงครามโดรนในความขัดแย้ง

ระหว่างสหรัฐ อิสราเอล และอิหร่าน บทความจะชี้ให้เห็นว่าแม้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ จะยังคงมีความสำคัญในฐานะบรรทัดฐานสากล แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญกับข้อจำกัดอย่างมีนัยสำคัญจากทั้งการตีความที่ยืดหยุ่นของรัฐ และโครงสร้างอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

บทความนี้เสนอข้อถกเถียงหลักว่า กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศยังคงมีความชอบธรรมในเชิงทฤษฎี แต่ล้มเหลวในเชิงปฏิบัติในสงครามสมัยใหม่ กล่าวคือ แม้กฎหมายจะยังคงเป็นกรอบอ้างอิงที่สำคัญในการประเมินความชอบธรรมของการใช้กำลัง แต่ความสามารถในการจำกัดความรุนแรงและคุ้มครองพลเรือนกลับถูกบั่นทอนลงอย่างต่อเนื่องภายใต้เงื่อนไขของสงครามร่วมสมัยที่มีความซับซ้อนและถูกกำหนดโดยอำนาจรัฐเป็นสำคัญ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดของหลักการสำคัญในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะหลักการแยกแยะ หลักความได้สัดส่วน และหลักความจำเป็นทางทหาร ในการควบคุมการใช้กำลังและคุ้มครองพลเรือนภายใต้ลักษณะของสงครามสมัยใหม่

2. เพื่อศึกษาผลกระทบของรูปแบบและเทคโนโลยีการทำสงครามร่วมสมัย ได้แก่ สงครามไม่สมมาตร สงครามเมือง สงครามตัวแทน การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย และสงครามโดรน ต่อการตีความ การบังคับใช้ และการกำหนดความรับผิดชอบตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ในบริบทความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่าน

3. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงอำนาจของกลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะศาลอาญาระหว่างประเทศ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และหลักความรับผิดชอบของรัฐ ตลอดจนผลของข้อจำกัดดังกล่าวต่อการคุ้มครองพลเรือนและการป้องกันภาวะไม่ต้องรับผิดชอบในสงครามสมัยใหม่

3. ทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดและทฤษฎี

การวิเคราะห์ข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่ จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่ผสมผสานทั้งมิติทางกฎหมายและมิติทางอำนาจเข้าด้วยกัน กล่าวคือไม่เพียงแต่พิจารณาหลักการทางกฎหมายในเชิงตัวบท(Doctrine) หากแต่ต้องวิเคราะห์ด้วยว่า หลักการเหล่านั้นถูกตีความและนำไปใช้ภายใต้โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศอย่างไร กรอบแนวคิดของบทความนี้จึงแบ่งออกเป็นสามแกนหลัก ได้แก่ (1) หลักการพื้นฐานของ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (2) หลักความได้สัดส่วน(Proportionality) และ (3) ทฤษฎีอำนาจกับกฎหมาย

3.1 กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (IHL)

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมีรากฐานสำคัญจากอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 และพิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 ซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อจำกัดวิธีการและวิถีทางในการทำสงคราม โดยมุ่งคุ้มครองบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการสู้รบ (Protocol I, 1977) นอกจากนี้ตัวบทสนธิสัญญาแล้ว กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศยังมีบทบาทสำคัญในการขยายขอบเขตของ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ให้ครอบคลุมทั้งความขัดแย้งระหว่างรัฐและไม่ใช้ระหว่างรัฐ (Henckaerts & Doswald-Beck, 2005)

หลักการพื้นฐานของ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ สามารถสรุปได้เป็นสามประการสำคัญ ได้แก่ ประการแรกหลักการแยกแยะ (Distinction) ซึ่งกำหนดให้คู่ขัดแย้งต้องแยกแยะระหว่างพลเรือนกับนักรบ และห้ามโจมตีพลเรือนโดยตรง (ICRC, 2005) ประการที่สองหลักความได้สัดส่วน (Proportionality) ซึ่งห้ามการโจมตีที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพลเรือนเกินกว่าประโยชน์ทางทหารที่คาดว่าจะได้รับ และประการที่สามหลักความจำเป็นทางทหาร (Military necessity) ซึ่งอนุญาตให้ใช้กำลังเท่าที่จำเป็นต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ทางทหารเท่านั้น (Dinstein, 2022)

อย่างไรก็ตามแม้หลักการเหล่านี้จะมีความชัดเจนในเชิงตัวบท แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญกับความท้าทายอย่างมาก โดยเฉพาะในบริบทของสงครามสมัยใหม่ที่มีลักษณะไม่สมมาตร (Asymmetric warfare) และมีผู้แสดงที่ไม่ใช่รัฐเข้ามามีบทบาท ทำให้การแยกแยะระหว่างพลเรือนกับนักรบกลายเป็นประเด็นที่คลุมเครือและเปิดช่องให้รัฐตีความได้อย่างยืดหยุ่น (ICRC, 2009)

3.2 หลักความได้สัดส่วน (Proportionality)

หลักความได้สัดส่วนถือเป็นหนึ่งในหลักการที่มีความสำคัญที่สุดและในขณะเดียวกันก็มีความซับซ้อนมากที่สุด ในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ โดยคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ (ICRC) ได้ให้นิยามว่าการโจมตีจะถือว่าขัดต่อหลักความได้สัดส่วน หากคาดว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อพลเรือน “เกินควร” เมื่อเทียบกับประโยชน์ทางทหารที่เป็นรูปธรรมและโดยตรง (ICRC, 2005) อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของหลักการนี้อยู่ที่ “ความคลุมเครือ” (Ambiguity) ของเกณฑ์การประเมิน

ในเชิงปฏิบัติ การประเมินความได้สัดส่วน เป็นกระบวนการเชิง “การชั่งน้ำหนัก” (Balancing test) ระหว่างความเสียหายต่อพลเรือนกับผลประโยชน์ทางทหาร ซึ่งไม่มีสูตรคำนวณที่ตายตัว และขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ตัดสินใจทางทหารในแต่ละกรณี (Cohen & Zlotogorski, 2021) ความไม่แน่นอนนี้เปิดช่องให้รัฐสามารถตีความหลักความได้สัดส่วน ในลักษณะที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน และในบางกรณีอาจใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้กำลังที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงต่อพลเรือน (Gillard, 2018) ยิ่งไปกว่านั้นในบริบทของสงครามเมือง และสงครามที่มีผู้แสดงหลายฝ่าย ความเสียหายต่อพลเรือนมักมีลักษณะทางอ้อม เช่น การทำลายโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ ไฟฟ้า หรือสาธารณสุข ซึ่งส่งผลกระทบในระยะยาวต่อประชากรพลเรือน

(Nijs, 2020) อย่างไรก็ตาม การประเมินความเสียหายประเภทนี้ยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงในทางกฎหมาย ทำให้ขอบเขตของความได้สัดส่วน ยังมีความไม่ชัดเจนมากขึ้น

3.3 ทฤษฎีอำนาจกับกฎหมาย

เพื่อทำความเข้าใจข้อจำกัดของ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ อย่างรอบด้าน จำเป็นต้องพิจารณา กฎหมายระหว่างประเทศภายใต้กรอบของทฤษฎีอำนาจ แนวคิดสังนิยม (Realism) เสนอว่า กฎหมายระหว่างประเทศมิได้มีสถานะเป็นกลไกที่เป็นอิสระจากอำนาจ หากแต่เป็น “เครื่องมือของรัฐ” ที่ถูกใช้เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของตน (Mearsheimer, 2001) ในบริบทนี้รัฐมหาอำนาจมีศักยภาพในการตีความและเลือกใช้กฎหมายในลักษณะที่เอื้อต่อยุทธศาสตร์ของตน ขณะที่รัฐที่มีอำนาจน้อยกว่ามักอยู่ในสถานะที่ต้องปฏิบัติตามกติกาที่ตนไม่ได้เป็นผู้กำหนด

ในขณะเดียวกันแนวคิดเชิงวิพากษ์ เช่นแนวทางการใช้กฎหมายระหว่างประเทศของประเทศโลกที่สาม (Third World Approaches to International Law -TWAIL) และ การศึกษากฎหมายเชิงวิพากษ์ (Critical Legal Studies) ได้ชี้ให้เห็นว่า กฎหมายระหว่างประเทศมิได้เป็นกลาง หากแต่สะท้อนโครงสร้างอำนาจและความไม่เท่าเทียมในระบบโลก กล่าวคือกฎหมายอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของรัฐมหาอำนาจ และในบางกรณีอาจถูกใช้เพื่อทำให้ความรุนแรงดู “ถูกต้องตามกฎหมาย” (legalized violence) (Alston, 2010)

ในบริบทของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ การวิเคราะห์เชิงอำนาจช่วยอธิบายว่า เหตุใดหลักการที่มีความชอบธรรมสูงในเชิงทฤษฎี เช่น ความได้สัดส่วนหรือ การแยกแยะจึงไม่สามารถป้องกันการละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ กล่าวคือปัญหาไม่ได้มีเพียงที่ตัวบทกฎหมาย หากแต่รวมถึงโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่เปิดโอกาสให้รัฐสามารถตีความกฎหมายได้อย่างยืดหยุ่น และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในหลายกรณี

เมื่อพิจารณาทั้งสามแกนร่วมกัน จะเห็นได้ว่า กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ มิได้เป็นเพียงระบบของกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นกลาง หากแต่เป็นพื้นที่ที่ “กฎหมายและอำนาจ” ปะทะและผสมผสานกัน กล่าวคือ แม้หลักการทางกฎหมายจะมีบทบาทในการกำหนดขอบเขตของการใช้กำลัง แต่การตีความและการบังคับใช้กลับถูกกำหนดโดยอำนาจของรัฐในระบบระหว่างประเทศ ดังนั้นบทความนี้จึงเสนอกรอบวิเคราะห์ที่มองว่า กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศถูกกำหนดและบิดเบือนโดยอำนาจรัฐ กล่าวคือ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศยังคงมีความสำคัญในฐานะบรรทัดฐานสากล แต่ในทางปฏิบัติ ความหมายและขอบเขตของกฎหมายกลับขึ้นอยู่กับ การตีความของรัฐที่มีอำนาจ ซึ่งนำไปสู่ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกฎหมายในการควบคุมความรุนแรงในสงครามสมัยใหม่

4.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเอกสารเป็นวิธีการหลัก เพื่อศึกษาข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในบริบทของสงครามสมัยใหม่ โดยมุ่งวิเคราะห์ทั้งหลักกฎหมาย รูปแบบการทำสงครามร่วมสมัย และข้อจำกัดของกลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ หน่วยการวิเคราะห์ประกอบด้วย หลักการแยกแยะ หลักความได้สัดส่วน หลักความจำเป็นทางทหาร การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย สงครามโดรน สงครามตัวแทน ตลอดจนบทบาทของศาลอาญาระหว่างประเทศ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และหลักความรับผิดชอบของรัฐ

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารทางกฎหมายและเอกสารวิชาการ ได้แก่ สนธิสัญญาระหว่างประเทศ อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 พิธีสารเพิ่มเติม ค.ศ. 1977 กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ รายงานของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ เอกสารขององค์การสหประชาชาติ คำวินิจฉัยและเอกสารของศาลระหว่างประเทศ ตลอดจนหนังสือ บทความวิจัย รายงาน และงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ สงครามสมัยใหม่ และโครงสร้างอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

การคัดเลือกเอกสารใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ความชัดเจนของหลักกฎหมาย และความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับ เอกสารถูกจัดหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ หลักพื้นฐานของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ลักษณะของสงครามสมัยใหม่ การโจมตีพลเรือนและโครงสร้างพื้นฐาน การใช้โดรนและการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย สงครามตัวแทน และข้อจำกัดของกลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์หลักกฎหมายร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงวิพากษ์ โดยพิจารณาทั้งตัวบทกฎหมาย แนวปฏิบัติของรัฐ และข้อถกเถียงทางวิชาการ ขั้นตอนการวิเคราะห์ประกอบด้วยการอธิบายหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การเปรียบเทียบหลักกฎหมายกับการนำไปใช้ในทางปฏิบัติ การระบุช่องว่างระหว่างกฎหมายกับข้อเท็จจริงของสงครามสมัยใหม่ และการวิเคราะห์ว่าความคลุมเครือของหลักกฎหมายและโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศส่งผลต่อการตีความและการบังคับใช้กฎหมายอย่างไร

นอกจากนี้การวิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงอำนาจเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับผลประโยชน์ของรัฐ โดยพิจารณาว่ารัฐมหาอำนาจหรือพันธมิตรของรัฐมหาอำนาจสามารถตีความ หลักเสียง หรือจำกัดผลของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้ในลักษณะใด จากนั้นจึงสังเคราะห์ผลการศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้งสามข้อ เพื่ออธิบายข้อจำกัดของหลักกฎหมาย ผลกระทบของสงครามและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และข้อจำกัดของกลไกความรับผิดชอบในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ

5. ผลการวิจัย

1. ข้อจำกัดของหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า หลักการสำคัญของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ได้แก่ หลักการแยกแยะ หลักความได้สัดส่วน และหลักความจำเป็นทางทหาร ยังคงมีความชัดเจนและความชอบธรรมในเชิงบรรทัดฐาน แต่ประสบข้อจำกัดอย่างมากเมื่อนำมาใช้กับลักษณะของสงครามสมัยใหม่ โดยเฉพาะสงครามไม่สมมาตร สงครามเมือง สงครามผสมผสาน และความขัดแย้งที่มีผู้แสดงที่ไม่ใช่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง (Dinstein, 2022; ICRC, 2009)

สงครามไม่สมมาตรทำให้คู่ขัดแย้งมีศักยภาพทางทหารแตกต่างกันอย่างมาก ฝ่ายที่อ่อนแอกว่ามักใช้ยุทธวิธีแฝงตัวในพื้นที่พลเรือน ใช้สิ่งปลูกสร้างของพลเรือนเป็นฐานปฏิบัติการ หรือดำเนินการโดยไม่แสดงสถานะอย่างชัดเจน ขณะที่ฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่ามักตอบโต้ด้วยอาวุธที่มีเทคโนโลยีสูงและการโจมตีทางอากาศ สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เส้นแบ่งระหว่างพลเรือนกับนักรบ และระหว่างวัตถุพลเรือนกับเป้าหมายทางทหารมีความคลุมเครือมากขึ้น (John-Hopkins, 2010; ICRC, 2009)

ในด้านหลักการแยกแยะ ผลการวิจัยพบว่าแม้กฎหมายกำหนดให้คู่ขัดแย้งโจมตีได้เฉพาะนักรบและเป้าหมายทางทหาร แต่แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมโดยตรงในการสู้รบกลับเปิดพื้นที่ให้รัฐตีความสถานะของบุคคลอย่างกว้างขวาง บุคคลที่มีบทบาทสนับสนุนเพียงทางอ้อมอาจถูกตีความว่าเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสู้รบและสูญเสียความคุ้มครองในฐานะพลเรือน ขณะที่โครงสร้างพื้นฐาน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล และที่อยู่อาศัย อาจถูกจัดให้เป็นเป้าหมายทางทหารเมื่อถูกกล่าวหาว่าใช้สนับสนุนกิจกรรมทางทหาร (Protocol I, 1977, art. 48; Henckaerts & Doswald-Beck, 2005; Dinstein, 2022)

ปัญหาดังกล่าวรุนแรงยิ่งขึ้นในสงครามเมือง เนื่องจากประชากรพลเรือนและโครงสร้างพื้นฐานตั้งอยู่ใกล้กับพื้นที่ปฏิบัติการทางทหาร การโจมตีเป้าหมายทางทหารจึงอาจส่งผลกระทบต่อโดยตรงและโดยอ้อมต่อระบบน้ำ ไฟฟ้า สาธารณสุข และการดำรงชีวิตของประชาชน แม้การโจมตีบางกรณีอาจผ่านเกณฑ์การแยกแยะในเชิงเทคนิค แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นกลับลดทอนประสิทธิภาพของหลักการดังกล่าวในการคุ้มครองพลเรือนในทางปฏิบัติ (Nijs, 2020)

สำหรับหลักความได้สัดส่วน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญอยู่ที่การไม่มีเกณฑ์เชิงปริมาณที่แน่นอนในการชั่งน้ำหนักระหว่างความเสียหายต่อพลเรือนกับความได้เปรียบทางทหารที่คาดว่าจะได้รับ การประเมินจึงขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวกรอง คุณพินิจของผู้บัญชาการ และนิยามผลประโยชน์ทางทหารของรัฐแต่ละฝ่าย (Cohen & Zlotogorski, 2021; Gillard, 2018) ความคลุมเครือนี้ทำให้รัฐสามารถขยายความหมายของความได้เปรียบทางทหารจากระดับยุทธวิธีไปสู่ระดับยุทธศาสตร์ และอธิบายความสูญเสียของพลเรือนว่าเป็นความเสียหายข้างเคียงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น หลักการแยกแยะและหลักความได้สัดส่วนมิได้ล้มเหลวเพราะขาดสถานะทางกฎหมาย แต่ล้มเหลวในเชิงปฏิบัติจากความเปลี่ยนแปลงของสนามรบ ความคลุมเครือของสถานะผู้เข้าร่วมความขัดแย้ง และการตีความที่ยืดหยุ่นของรัฐ ส่งผลให้หลักกฎหมายที่ควรทำหน้าที่จำกัดการใช้กำลังกลับถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนหรือสร้างความชอบธรรมให้แก่ปฏิบัติการทางทหารในบางกรณี (Alston, 2010; Dinstein, 2022)

2. ผลกระทบของสงครามสมัยใหม่ การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย และสงครามโดรนต่อความรับผิดชอบทางกฎหมาย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบและเทคโนโลยีการทำสงครามสมัยใหม่ได้ขยายขอบเขตของการใช้กำลังออกไปนอกสนามรบแบบดั้งเดิม และทำให้การกำหนดสถานะของบุคคล พื้นที่ และความรับผิดชอบทางกฎหมายซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมายและสงครามโดรนซึ่งถูกนำมาใช้โดยสหรัฐอเมริกาและอิสราเอลในปฏิบัติการต่อต้านกลุ่มติดอาวุธและบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นภัยคุกคาม (Melzer, 2008; Alston, 2010)

การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมายทำให้การใช้กำลังถึงตายสามารถเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ไม่ได้ถูกประกาศเป็นเขตสงครามอย่างเป็นทางการ บุคคลที่ตกเป็นเป้าหมายอาจถูกโจมตีโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาที่ดี และไม่มีโอกาสพิสูจน์สถานะหรือความบริสุทธิ์ของตน ปัญหานี้ทำให้เส้นแบ่งระหว่างกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมีความคลุมเครือ โดยเฉพาะในประเด็นสิทธิในชีวิตและสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม (Alston, 2010)

แม้รัฐจะอ้างว่าโดรนช่วยเพิ่มความแม่นยำและลดความเสียหายต่อพลเรือน แต่ผลการวิจัยพบว่า ความแม่นยำของอาวุธไม่ได้รับประกันความถูกต้องของการเลือกเป้าหมาย เพราะการตัดสินใจขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวกรอง การตีความพฤติกรรม และการจำแนกสถานะของบุคคล ซึ่งอาจคลาดเคลื่อนหรือมีอคติได้ (Melzer, 2008) เมื่อข้อมูลพื้นฐานไม่ถูกต้อง อาวุธที่มีความแม่นยำสูงก็อาจสร้างความเสียหายต่อบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสู้รบได้เช่นกัน

สงครามโดรนยังสร้างลักษณะการสังหารจากระยะไกล ซึ่งแยกผู้ปฏิบัติการออกจากพื้นที่และผลกระทบของการโจมตี การแยกตัวดังกล่าวอาจลดความรู้สึกรับผิดชอบทางศีลธรรมและทำให้การตัดสินใจใช้กำลังถึงตายเกิดขึ้นง่ายขึ้น นอกจากนี้ความลับของข้อมูลเป้าหมาย หลักเกณฑ์การโจมตี และผลการประเมินความเสียหาย ยังเป็นอุปสรรคต่อการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายและการเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้เกี่ยวข้อง (Alston, 2010; Melzer, 2008)

ผลการวิจัยยังพบว่า สงครามตัวแทนและการใช้ผู้แสดงที่ไม่ใช่รัฐทำให้ความรับผิดชอบกระจายตัวและยากต่อการเชื่อมโยงกับรัฐผู้สนับสนุน กลุ่มติดอาวุธอาจได้รับเงินทุน อาวุธ ข่าวกรอง หรือการสนับสนุนทางยุทธศาสตร์จากรัฐ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวมักไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะกำหนดความรับผิดชอบของรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ส่งผลให้รัฐสามารถดำเนินยุทธศาสตร์ผ่านตัวแทนโดยลดความเสี่ยงในการถูกกล่าวหาว่ามีส่วนร่วมโดยตรงในความขัดแย้ง

ด้วยเหตุนี้ การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย สงครามโดรน และสงครามตัวแทนจึงทำให้การใช้กำลังมีความยืดหยุ่นและกระจายตัวมากขึ้น ขณะที่กลไกการตรวจสอบและความรับผิดชอบกลับอ่อนแอลง เทคโนโลยีทางทหารจึงมิได้เพียงเปลี่ยนเครื่องมือในการทำสงคราม แต่ยังเปลี่ยนโครงสร้างความรับผิดชอบ โดยทำให้ผู้ตัดสินใจ ผู้ปฏิบัติการ ผู้สนับสนุน และผลของการโจมตีแยกออกจากกันอย่างซับซ้อน

3. ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกลไกการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ประสิทธิภาพของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศไม่ได้ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของหลักกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของกลไกระหว่างประเทศในการตรวจสอบ ดำเนินคดี และบังคับให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบ อย่างไรก็ตามกลไกสำคัญ ได้แก่ ศาลอาญาระหว่างประเทศ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และหลักความรับผิดชอบของรัฐ ต่างเผชิญข้อจำกัดจากความยินยอมของรัฐและโครงสร้างอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

ศาลอาญาระหว่างประเทศมีอำนาจดำเนินคดีต่อบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำอาชญากรรมสงครามและอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ แต่เขตอำนาจของศาลขึ้นอยู่กับสถานะภาคีของรัฐ การยอมรับเขตอำนาจ หรือการส่งเรื่องโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ นอกจากนี้ศาลยังต้องพึ่งพาความร่วมมือของรัฐในการรวบรวมพยานหลักฐาน จับกุม และส่งตัวผู้ต้องหา จึงทำให้การดำเนินคดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมหาอำนาจหรือพันธมิตรของรัฐมหาอำนาจเป็นไปได้ยาก (International Criminal Court, n.d.)

คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติก็เผชิญข้อจำกัดจากสิทธิยับยั้งของสมาชิกถาวรทั้งห้า เมื่อความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐมหาอำนาจหรือพันธมิตรใกล้ชิด การออกมติลงโทษ การกำหนดมาตรการ หรือการส่งคดีเข้าสู่ศาลอาญาระหว่างประเทศอาจถูกขัดขวาง ส่งผลให้กลไกการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศเกิดภาวะชะงักงัน (United Nations Human Rights Council, 2024)

สำหรับหลักความรับผิดชอบของรัฐ แม้กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดให้รัฐที่กระทำการละเมิดต้องยุติการกระทำ รับรองว่าจะไม่กระทำซ้ำ และชดเชยความเสียหาย แต่ในทางปฏิบัติการบังคับให้รัฐรับผิดชอบยังต้องพึ่งพาแรงกดดันทางการทูต เศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญ เมื่อรัฐที่ถูกกล่าวหาไม่อำนาจทางทหาร เศรษฐกิจ หรือมีพันธมิตรที่เข้มแข็ง ความเป็นไปได้ในการบังคับใช้ความรับผิดชอบลดลง

ข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนความไม่สมดุลของอำนาจในระบบระหว่างประเทศ ซึ่งไม่มีองค์กรส่วนกลางที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายเหนือรัฐอย่างสมบูรณ์ รัฐมหาอำนาจจึงมีศักยภาพสูงกว่าในการตีความ เลือกใช้ หรือหลีกเลี่ยงผลของกฎหมาย ขณะที่รัฐที่มีอำนาจน้อยกว่ามักถูกตรวจสอบและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดกว่า (Mearsheimer, 2001)

ผลที่ตามมาคือการบังคับใช้กฎหมายแบบเลือกปฏิบัติ ซึ่งการละเมิดบางกรณีได้รับการตรวจสอบและดำเนินการอย่างจริงจัง ขณะที่บางกรณีกลับถูกเพิกเฉยจากเหตุผลทางการเมือง ความไม่สม่ำเสมอดังกล่าวบั่นทอนความน่าเชื่อถือของระบบกฎหมายระหว่างประเทศ และส่งเสริมวัฒนธรรมของการไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะผู้กระทำสามารถคาดการณ์ได้ว่าความเสี่ยงในการถูกลงโทษขึ้นอยู่กับสถานะทางอำนาจและความสัมพันธ์ทางการเมืองมากกว่าความร้ายแรงของการละเมิด (Alston, 2010)

โดยสรุป ผลการวิจัยทั้งสามข้อแสดงให้เห็นว่า ข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่เกิดจากสามระดับที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ความไม่สอดคล้องระหว่างหลักกฎหมายกับลักษณะของสงครามร่วมสมัย การขยายตัวของเทคโนโลยีและรูปแบบการใช้กำลังที่ทำให้ความรับผิดชอบกระจายตัว และโครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศที่ขัดขวางการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค แม้กฎหมายยังคงมีคุณค่าในฐานะบรรทัดฐานสำหรับประเมินความชอบธรรมของการใช้กำลัง แต่ความสามารถในการคุ้มครองพลเรือนและนำผู้ละเมิดเข้าสู่กระบวนการรับผิดชอบยังถูกจำกัดอย่างมีนัยสำคัญ

6. อภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อจำกัดของหลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่

จากผลการวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งพบว่า หลักการแยกแยะ หลักความได้สัดส่วน และหลักความจำเป็นทางทหาร ยังคงมีความชัดเจนและความชอบธรรมในเชิงบรรทัดฐาน แต่เผชิญข้อจำกัดอย่างมากในทางปฏิบัติ สามารถอภิปรายได้ว่า ปัญหาสำคัญของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมิได้เกิดจากการขาดหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย หากเกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างโครงสร้างของกฎหมายกับลักษณะของสงครามร่วมสมัย

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศได้รับการพัฒนาขึ้นภายใต้สมมติฐานที่ว่าสามารถแบ่งแยกระหว่างพลเรือนกับนักรบ และระหว่างวัตถุประสงค์พลเรือนกับเป้าหมายทางทหารได้อย่างค่อนข้างชัดเจน อย่างไรก็ตามสงครามไม่สมมาตร สงครามเมือง และความขัดแย้งที่มีผู้แสดงที่ไม่ใช่รัฐเข้าร่วม ทำให้การแบ่งแยกดังกล่าวมีความซับซ้อนมากขึ้น กลุ่มติดอาวุธอาจดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ชุมชน ไม่สวมเครื่องแบบ หรือใช้โครงสร้างพื้นฐานพลเรือนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการ ส่งผลให้การระบุสถานะบุคคลและวัตถุในสนามรบเต็มไปด้วยความคลุมเครือ (John-Hopkins, 2010; ICRC, 2009)

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า หลักการแยกแยะมิได้สูญเสียความสำคัญในทางกฎหมาย แต่มีประสิทธิภาพลดลงเมื่อเผชิญกับบริบทที่เส้นแบ่งระหว่างพลเรือนกับนักรบเลือนราง การขยายความหมายของการมีส่วนร่วมโดยตรงในการสู้รบอาจทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเพียงทางอ้อมถูกจัดเป็นเป้าหมายทางทหารได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกันการใช้สิ่งปลูกสร้างของพลเรือนเพื่อประโยชน์ทางทหารอาจนำไปสู่การเปลี่ยนสถานะ

ของโรงเรียน โรงพยาบาล หรือที่อยู่อาศัยให้กลายเป็นเป้าหมายที่โจมตีได้ตามกฎหมาย (Protocol I, 1977, art. 48; Henckaerts & Doswald-Beck, 2005; Dinstein, 2022)

แม้การตีความดังกล่าวอาจมีฐานรองรับในทางกฎหมาย แต่ปัญหาอยู่ที่รัฐสามารถใช้ความคลุมเครือเป็นพื้นที่ขยายขอบเขตของเป้าหมายทางทหารได้ การตีความที่ยืดหยุ่นจึงอาจเปลี่ยนหลักการแยกแยะจากกลไกคุ้มครองพลเรือนให้กลายเป็นเครื่องมือรองรับการใช้กำลัง โดยเฉพาะเมื่อผู้ใช้กฎหมายและผู้ประเมินความชอบด้วยกฎหมายเป็นฝ่ายเดียวกับผู้ดำเนินปฏิบัติการทางทหาร

ในทำนองเดียวกันหลักความได้สัดส่วนมีข้อจำกัดจากลักษณะของการประเมินที่ต้องชั่งน้ำหนักระหว่างความเสียหายต่อพลเรือนกับความได้เปรียบทางทหาร การประเมินองค์ประกอบทั้งสองไม่มีสูตรคำนวณที่แน่นอน และขึ้นอยู่กับข้อมูลที่มีอยู่ในขณะตัดสินใจ ดุลพินิจของผู้บัญชาการ และการกำหนดความหมายของความได้เปรียบทางทหาร (Cohen & Zlotogorski, 2021; Gillard, 2018) ความคลุมเครือดังกล่าวจึงเปิดโอกาสให้รัฐประเมินประโยชน์ทางทหารในขอบเขตที่กว้าง ขณะที่ลดน้ำหนักของความเสียหายต่อพลเรือนให้อยู่ในฐานความเสียหายข้างเคียง

กรณีความเสียหายต่อระบบน้ำ ไฟฟ้า โรงพยาบาล หรือโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่เมืองแสดงให้เห็นว่า ผลของการโจมตีได้จำกัดอยู่เฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นทันที แต่ยังมีผลสะท้อนต่อเนื่องต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชนในระยะยาว (Nijs, 2020) หากการประเมินความได้สัดส่วนพิจารณาเพียงความเสียหายโดยตรงโดยละเลยผลกระทบทางอ้อมและผลกระทบสะสม ก็อาจทำให้การโจมตีที่สร้างความเสียหายอย่างกว้างขวางยังคงถูกอธิบายว่าอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายได้

ดังนั้น ข้อจำกัดของหลักการแยกแยะและหลักความได้สัดส่วนจึงมิใช่ปัญหาของตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่เป็นปัญหาของการตีความและการนำไปใช้ภายใต้โครงสร้างที่รัฐผู้ใช้อำนาจกำหนดข้อเท็จจริงและประเมินความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำตนเอง ผลการศึกษาจึงสนับสนุนข้อเสนอว่า กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศยังมีคุณค่าในฐานะบรรทัดฐาน แต่พลังในการจำกัดความรุนแรงถูกลดทอนเมื่อหลักกฎหมายถูกตีความตามเงื่อนไขทางยุทธศาสตร์และผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของรัฐ (Alston, 2010; Dinstein, 2022)

2. เทคโนโลยีสงครามสมัยใหม่กับการลดทอนความรับผิดชอบทางกฎหมาย

จากผลการวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งพบว่า การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย สงครามโดรน และสงครามตัวแทนทำให้ขอบเขตของการใช้กำลังและความรับผิดชอบทางกฎหมายมีความคลุมเครือมากขึ้น สามารถอธิบายได้ว่า เทคโนโลยีมิได้เพียงเปลี่ยนเครื่องมือหรือประสิทธิภาพของสงคราม แต่เปลี่ยนโครงสร้างของการตัดสินใจ การกำหนดเป้าหมาย และการตรวจสอบความรับผิดชอบในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ

การสังหารแบบเจาะจงเป้าหมายเปิดโอกาสให้รัฐใช้กำลังถึงตายต่อบุคคลที่ถูกกระบุว่าเป็นภัยคุกคาม โดยบุคคลดังกล่าวอาจอยู่นอกสนามรบแบบดั้งเดิมและไม่ได้รับโอกาสเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การดำเนินการเช่นนี้ทำให้เส้นแบ่งระหว่างการใช้กำลังในความขัดแย้งทางอาวุธกับการบังคับใช้กฎหมายในภาวะปกติมีความไม่ชัดเจน

และก่อให้เกิดข้อถกเถียงว่าควรใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเป็นกรอบหลักในการประเมินความชอบด้วยกฎหมาย (Melzer, 2008; Alston, 2010)

ประเด็นสำคัญคือ แม้รัฐจะอ้างถึงความจำเป็นด้านความมั่นคง แต่การใช้กำลังถึงตายโดยไม่มีการพิจารณา คดีอาชญากรรมต่อสิทธิในชีวิตและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม บุคคลที่ถูกกำหนดเป็นเป้าหมายไม่มีโอกาสโต้แย้ง ข้อมูลข่าวกรองหรือพิสูจน์ว่าตนไม่ได้มีส่วนร่วมในความขัดแย้ง จึงทำให้ฝ่ายบริหารหรือหน่วยงานความมั่นคงมีอำนาจทั้งในการกล่าวหา ตัดสิน และดำเนินการใช้กำลังถึงตายในกระบวนการเดียวกัน

สงครามโดรนยังทำให้ปัญหานี้ชัดเจนขึ้น แม้โดรนจะช่วยเพิ่มความแม่นยำในการโจมตี แต่ความแม่นยำของอาวุธไม่เท่ากับความต้องการของเป้าหมาย หากข้อมูลข่าวกรองผิดพลาด การจำแนกบุคคลคลาดเคลื่อน หรือ การตีความพฤติกรรมผิด คดี การโจมตีที่แม่นยำก็อาจสังหารบุคคลที่ไม่ใช่เป้าหมายทางทหารได้ (Melzer, 2008) เทคโนโลยีจึงลดความคลาดเคลื่อนด้านการส่งอาวุธไปยังเป้าหมาย แต่ไม่อาจขจัดความผิดพลาดในกระบวนการ เลือกและประเมินเป้าหมาย

นอกจากนี้การสังหารจากระยะไกลยังสร้างระยะห่างระหว่างผู้ปฏิบัติการกับผลของการใช้กำลัง ผู้ควบคุม อาจอยู่ห่างจากพื้นที่โจมตีหลายพันกิโลเมตรและไม่เผชิญความเสี่ยงจากการสู้รบโดยตรง ระยะห่างดังกล่าวอาจทำให้การตัดสินใจใช้กำลังเกิดขึ้นง่ายขึ้น และลดความรู้สึกรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับพลเรือน ขณะเดียวกัน ความลับของข้อมูลเป้าหมาย หลักเกณฑ์การคัดเลือก และรายงานความเสียหายทำให้การตรวจสอบ จากสาธารณะและองค์กรตุลาการเป็นไปได้ยาก (Alston, 2010)

สงครามตัวแทนยังทำให้ความรับผิดชอบกระจายตัวออกไปอีกระดับหนึ่ง เมื่อรัฐสนับสนุนกลุ่มติดอาวุธผ่าน เงินทุน อาวุธ การฝึกอบรม หรือข่าวกรอง แต่ไม่ได้เข้าร่วมการสู้รบโดยตรง ความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของกลุ่มติดอาวุธกับรัฐผู้สนับสนุนอาจไม่ชัดเจนเพียงพอสำหรับการกำหนดความรับผิดชอบตามกฎหมาย รัฐจึงสามารถ แสวงหาประโยชน์ทางยุทธศาสตร์จากความขัดแย้ง ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่ากลุ่มตัวแทนเป็นผู้ แสดงอิสระ

ข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่า รูปแบบสงครามสมัยใหม่ทำให้ความรับผิดชอบถูกแบ่งออกระหว่างผู้กำหนด นโยบาย ผู้รวบรวมข่าวกรอง ผู้เลือกเป้าหมาย ผู้ควบคุมอาวุธ ผู้สนับสนุนกลุ่มตัวแทน และผู้ดำเนินการโจมตี เมื่อ ผู้เกี่ยวข้องมีจำนวนมากและอยู่ในหลายระดับ การระบุว่าใครควรรับผิดชอบทางกฎหมายจึงเป็นเรื่องซับซ้อน และอาจ นำไปสู่ภาวะที่ไม่มีบุคคลหรือรัฐได้รับผิดอย่างเต็มที่

ดังนั้นการสังหารแบบเจาะจงเป้าหมาย สงครามโดรน และสงครามตัวแทนจึงไม่เพียงสะท้อน ความก้าวหน้าทางทหาร แต่สะท้อนการลดทอนความรับผิดชอบในเชิงโครงสร้าง เทคโนโลยีทำให้รัฐใช้กำลังได้แม่นยำ รวดเร็ว และห่างไกลมากขึ้น แต่ระบบกฎหมายยังไม่สามารถพัฒนากลไกการตรวจสอบ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างความสามารถในการใช้กำลังกับความสามารถในการ ควบคุมการใช้กำลังขยายกว้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. โครงสร้างอำนาจระหว่างประเทศกับข้อจำกัดของการบังคับใช้กฎหมาย

จากผลการวิจัยข้อที่ 3 ซึ่งพบว่า ศาลอาญาระหว่างประเทศ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และหลักความรับผิดชอบของรัฐเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง สามารถอธิบายได้ว่า ปัญหาหลักของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมีได้อยู่เพียงที่การกำหนดหลักเกณฑ์ แต่รวมถึงการขาดกลไกบังคับใช้ที่เป็นอิสระและมีอำนาจเหนือรัฐอย่างแท้จริง

ศาลอาญาระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีต่อบุคคลที่กระทำอาชญากรรมสงครามและอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ แต่เขตอำนาจของศาลยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางกฎหมายและความร่วมมือของรัฐ ศาลไม่มีหน่วยงานบังคับใช้ของตนเองและต้องพึ่งรัฐในการจับกุม ส่งตัวผู้ต้องหา และรวบรวมพยานหลักฐาน เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหรือได้รับการคุ้มครองจากพันธมิตร การดำเนินคดีย่อมเผชิญอุปสรรคทั้งทางกฎหมายและการเมือง (International Criminal Court, n.d.)

ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ศาลอาญาระหว่างประเทศถูกวิพากษ์ว่าไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสม่ำเสมอ การดำเนินคดีบางกรณีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่กรณีที่เกี่ยวข้องกับรัฐมหาอำนาจหรือพันธมิตรกลับล่าช้าหรือไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการได้ ปัญหาจึงมีได้อยู่ที่ศาลขาดหลักกฎหมาย แต่เกิดจากการที่อำนาจของศาลถูกกำหนดไว้ภายในโครงสร้างที่รัฐยังคงเป็นผู้ควบคุมความร่วมมือและการบังคับใช้

คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติก็มีข้อจำกัดจากสิทธิยับยั้งของสมาชิกถาวรทั้งห้า เมื่อความขัดแย้งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐมหาอำนาจ การออกมาตรการที่มีผลผูกพันอาจถูกขัดขวาง แม้ว่าจะมีข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการละเมิดกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอย่างร้ายแรงก็ตาม ผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์จึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมากกว่าความร้ายแรงของการละเมิดในบางกรณี (United Nations Human Rights Council, 2024)

ข้อจำกัดของคณะมนตรีความมั่นคงสะท้อนความอ่อนแอของระบบระหว่างประเทศ กล่าวคือ องค์การที่มีหน้าที่รักษาสันติภาพและความมั่นคงกลับถูกออกแบบให้รัฐมหาอำนาจมีอำนาจขัดขวางการดำเนินการ เมื่อสมาชิกถาวรหรือพันธมิตรของสมาชิกถาวรเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง กลไกที่ควรทำหน้าที่ตรวจสอบจึงอาจตกอยู่ภายใต้ผลประโยชน์ทางการเมืองของรัฐผู้มีอำนาจ

ในส่วน of หลักความรับผิดชอบของรัฐ แม้กฎหมายกำหนดให้รัฐต้องรับผิดชอบเมื่อมีการกระทำที่ละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศ แต่การบังคับให้รัฐยุติการกระทำ ขดใช้ความเสียหาย หรือรับประกันว่าจะไม่กระทำซ้ำยังต้องอาศัยแรงกดดันทางการทูต เศรษฐกิจ และการเมือง การไม่มีองค์กรส่วนกลางที่สามารถบังคับรัฐได้โดยตรงทำให้ความรับผิดชอบขึ้นอยู่กับดุลอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก

ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยมซึ่งมองว่า กฎหมายระหว่างประเทศทำงานภายใต้โครงสร้างที่รัฐยังเป็นผู้แสดงหลัก และรัฐที่มีอำนาจมากกว่าย่อมสามารถจำกัดผลกระทบของกฎหมายต่อการกระทำของตนได้

มากกว่า (Mearsheimer, 2001) ในสถานการณ์ดังกล่าว กฎหมายอาจถูกใช้เพื่อประณามหรือวิพากษ์การกระทำของรัฐ แต่ไม่สามารถรับประกันได้ว่าจะมีการลงโทษหรือบังคับใช้กับรัฐทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

การบังคับใช้แบบเลือกปฏิบัติส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกฎหมาย หากการละเมิดที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้รับการตอบสนองต่างกันตามสถานะทางอำนาจของผู้กระทำ รัฐและผู้แสดงอื่นย่อมรับรู้ว่า ความเสี่ยงจากการละเมิดไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวบทกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับพันธมิตร อำนาจทางการเมือง และความสามารถในการหลีกเลี่ยงการตรวจสอบด้วย

ผลที่เกิดขึ้นคือวัฒนธรรมของการไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งผู้กระทำอาจคาดการณ์ได้ว่ากลไกทางกฎหมายไม่สามารถดำเนินการกับตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะดังกล่าวไม่เพียงกระทบต่อการลงโทษภายหลังการละเมิด แต่ยังลดผลเชิงป้องปรามของกฎหมาย และเพิ่มโอกาสที่การละเมิดจะเกิดขึ้นซ้ำ (Alston, 2010)

โดยสรุป การอภิปรายผลทั้งสามข้อชี้ว่า ข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในสงครามสมัยใหม่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสามปัจจัย ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงของลักษณะสงคราม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางทหาร และโครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุลในระบบระหว่างประเทศ กฎหมายยังคงมีความสำคัญในการกำหนดมาตรฐานและสร้างภาษาสำหรับประเมินความชอบธรรมของการใช้กำลัง แต่ความสามารถในการคุ้มครองพลเรือนและกำหนดความรับผิดชอบยังถูกจำกัดจากการตีความที่ยืดหยุ่น ความไม่โปร่งใสของปฏิบัติการ และกลไกการบังคับใช้ที่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของรัฐ

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์ข้อจำกัดของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในบริบทของสงครามสมัยใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่าปัญหาไม่ได้อยู่เพียงที่ตัวบทกฎหมาย หากแต่เกิดจาก “ความไม่สอดคล้องระหว่างกฎหมายกับสภาพความเป็นจริงของสงคราม” ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อนยิ่งขึ้น

ในเชิงโครงสร้าง สงครามสมัยใหม่มีลักษณะไม่สมมาตร มีผู้แสดงที่ไม่ใช่รัฐ และเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองหรือพื้นที่พลเรือน ส่งผลให้หลักพื้นฐานของ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น การแยกแยะและ ความได้สัดส่วนซึ่งตั้งอยู่บนการแบ่งแยกที่ชัดเจน กลับไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ เส้นแบ่งระหว่างพลเรือนกับนักรบถูกทำให้เลือนราง ขณะที่การประเมินความได้สัดส่วนกลายเป็นกระบวนการที่คลุมเครือ และเปิดช่องให้รัฐตีความตามผลประโยชน์ของตน

ในเชิงปฏิบัติการ ปรากฏการณ์สังหารแบบเจาะจงและสงครามโดรน ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการใช้กำลัง โดยเฉพาะการสังหารจากระยะไกลที่ลดทอนความรับผิดชอบทางศีลธรรมและกฎหมาย ขณะที่สงครามตัวแทน ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ โดยอาศัยความคลุมเครือของ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มติดอาวุธ ส่งผลให้เกิดภาวะ “การกระจายความรับผิดชอบ” และท้ายที่สุดนำไปสู่การล่มสลายของกลไกความรับผิดชอบในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ

ในระดับสถาบัน กลไกการบังคับใช้กฎหมาย เช่น ศาลอาญาระหว่างประเทศ (ICC) และคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) เผชิญกับข้อจำกัดจากโครงสร้างอำนาจของระบบระหว่างประเทศ โดยเฉพาะปัญหาอำนาจยับยั้ง (Veto power) และการบังคับใช้แบบเลือกปฏิบัติ (Selective enforcement) ซึ่งส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมของการไม่ต้องรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง แม้กฎหมายจะมีอยู่และมีความชอบธรรมในเชิงบรรทัดฐาน แต่กลับไม่สามารถถูกนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ เมื่อพิจารณาไปข้างหน้า แนวโน้มของสงครามที่เกี่ยวข้องกับปัญหาประติศฐ์ อาวุธอัตโนมัติ และสงครามไซเบอร์ ยิ่งทำให้ปัญหาดังกล่าวทวีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากเทคโนโลยีเหล่านี้ลดบทบาทของมนุษย์ในการตัดสินใจใช้กำลัง และทำให้การกำหนดความรับผิดชอบตามกฎหมายยิ่งยากขึ้น ส่งผลให้ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เผชิญกับความท้าทายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าเดิม

เอกสารอ้างอิง

- Alston, P. (2010). Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions: Study on targeted killings (A/HRC/14/24/Add.6). United Nations Human Rights Council. <https://digitallibrary.un.org/record/685887>
- Cohen, A., & Zlotogorski, D. (2021). Proportionality in international humanitarian law: Consequences, precautions, and procedures. Oxford University Press.
- Dinstein, Y. (2022). The conduct of hostilities under the law of international armed conflict (4th ed.). Cambridge University Press.
- Gillard, E.-C. (2018). Proportionality in the conduct of hostilities: The incidental harm side of the assessment. Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-10-proportionality-conduct-hostilities-incidental-harm-gillard-final.pdf>
- Henckaerts, J.-M., & Doswald-Beck, L. (Eds.). (2005). Customary international humanitarian law (Vol. 1: Rules). Cambridge University Press.
- International Committee of the Red Cross. (2005). Customary international humanitarian law database. <https://กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ-databases.icrc.org>

International Committee of the Red Cross. (2009). Interpretive guidance on the notion of direct participation in hostilities under international humanitarian law.

<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>

International Criminal Court. (n.d.). Situation in the State of Palestine.

<https://www.icc-cpi.int/palestine>

International Court of Justice. (2024). Legal consequences arising from the policies and practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem (Advisory Opinion, 19 July 2024). <https://www.icj-cij.org>

John-Hopkins, M. (2010). Regulating the conduct of urban warfare: Lessons from contemporary asymmetric armed conflicts. *International Review of the Red Cross*, 92(878), 469–493.

<https://doi.org/10.1017/S1816383110000500>

Melzer, N. (2008). *Targeted killing in international law*. Oxford University Press.

Nijs, M. (2020). Humanizing siege warfare: Applying the principle of proportionality to sieges. *International Review of the Red Cross*.

<https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2021-12/applying-principle-of-proportionality-to-sieges-914.pdf>

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the protection of victims of international armed conflicts (Protocol I), June 8, 1977.

<https://กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ-databases.icrc.org>

U.S. Department of Defense. (2023). Department of Defense law of war manual (Updated July 2023). <https://media.defense.gov/2023/Jul/31/2003271432/-1/-1/0/DOD-LAW-OF-WAR-MANUAL-JUNE-2015-UPDATED-JULY%202023.PDF>

United Nations Human Rights Council. (2024). Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and Israel (A/HRC/56/26). <https://www.ohchr.org>

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความ

รายละเอียดขั้นตอนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย

1. การพิจารณาบทความเบื้องต้น โดยกองบรรณาธิการ

เมื่อได้รับบทความจากผู้เสนอบทความ วารสารจะดำเนินการส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น ต่อมาการเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบรูปแบบบทความ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และผลการวิจัย ความชัดเจนของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชาการ รูปแบบการเขียนอ้างอิง รวมถึงความซ้ำ/ซ้ำซ้อนเบื้องต้นของเนื้อหาในบทความ (Duplications/Plagiarism) หากบทความมีรูปแบบไม่เป็นไปตามกำหนด หรือมีความซ้ำ/ซ้ำซ้อน กองบรรณาธิการจะไม่รับบทความดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2. การพิจารณาบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒีก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2- 3 ท่านในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) บทความที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ 2-3 ท่าน เพื่อพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาจะไม่อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เสนอบทความ ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

3. การปรับแก้ไขบทความ

เมื่อได้รับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิครบแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งผลการพิจารณาให้กับผู้เสนอบทความในช่องทางใดช่องทางหนึ่งในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่นผ่าน E-mail เพื่อให้ผู้แต่งปรับแก้ไขซึ่งบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์จะต้องมีผลการประเมินเป็น “เห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่” หรือ “ให้ตีพิมพ์โดยมีการแก้ไขปรับปรุง” จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ส่วนที่ผู้แต่งปรับปรุงแก้ไขให้ทำการเน้น(Highlight)หรือเปลี่ยนสีตัวอักษรเป็นสีอื่นเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับก่อนการแก้ไข

4. การพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความหลังจากผู้เสนอบทความปรับแก้ไข โดยบรรณาธิการ

เมื่อผู้เสนอบทความปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งบทความที่

ปรับแก้ไขส่งให้บรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของบทความ และความครบถ้วนของการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การออกใบตอบรับ และการตีพิมพ์บทความ

เมื่อกองบรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความแล้ว และเห็นสมควรให้ออกใบตอบรับและ ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ วารสารจะดำเนินการออกใบตอบรับ และนำบทความตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็บไซต์ของวารสาร ต่อไป

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรจะมีเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือเกี่ยวเนื่องกับรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการ พิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความ วิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ของวารสาร

วารสารได้กำหนดการตรวจความซ้ำซ้อนของผลงานที่จะส่งเข้าตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยการใช้ โปรแกรม CopyCat ของเว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 20% สำหรับบทความทั้งหมด

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้ จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วย หมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วน คำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่น่าเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้

โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าน้ำกระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 หนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel.ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.2.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.2.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง(ถ้ามี)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.1.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.1.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.1.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.1.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บทวนโดยบทวน จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความ

น่าเชื่อถือของข้อมูลอ้างอิง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ _ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

4. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนัก

พฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่

<mailto:https://www.nupress.grad.nu.ac.th/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1/>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อ ดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่未按ปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงทำบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5. ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK ภูมิบัณฑิตภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial ภูมิบัณฑิตภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่ง

จะต้องส่งบทความทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) โดยไม่ต้องแนบ“แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องทางอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอบข่ายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอฟผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ ส่งกลับทางอีเมลภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร ทางอีเมลกรณีผู้เขียนแจ้งในระบบว่าต้องการ

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ

จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมและมนุษย(Publication Ethics)วารสาร ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1.จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

- 1.ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ
- 2.ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- 3.ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แกไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน
4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
- 5.ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไปได้เด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่าบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที
6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที
- 7.ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากจนเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8.ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10.ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12.ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1.ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้ หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2.ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3.ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4.หลังจากได้รับบทความจากกองบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5.ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรมีการพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6.ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7.เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

ติดต่อ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา